

Korjausjäsenitys Mikko Rimmisen *Pussikaljaromaanissa*
– Kaunokirjallisen keskustelun analyysia

Pro gradu -tutkielma

Johanna Vaara

Helsingin yliopisto

Suomen kieli

Huhtikuu 2012

Sisälllys

1	Johdanto	1
1.1	<i>Pussikaljaromaanin</i> dialogi keskustelunanalyytikon silmin	2
1.2	Menetelmä	6
1.3	Tutkimustehtävä.....	8
1.4	Aineisto.....	9
1.5	Aiempi tutkimus.....	11
1.6	Tutkielman rakenne.....	12
2	<i>Pussikaljaromaanin</i> tulkinta	13
2.1	Puhehetken ja puhehetken ulkopuoliset tapahtumat	17
2.2	Romaanin teema.....	18
3	Korjausjäsenitys.....	19
3.1	Korjauksen aloittaminen.....	21
3.2	Korjauksen tekijä	24
3.3	Korjaussekvenssi.....	27
3.4	Korjauksen lopputulos.....	29
4	Korjausjäsenitys <i>Pussikaljaromaanissa</i>	30
4.1	Itsekorjaus ja toisen korjaaminen.....	31
4.2	Korjauksen lopputulos.....	34
4.3	Korjaussekvenssi.....	37
5	Korjauksen aloittaminen	42
5.1	Katko	42
5.2	Partikkelit korjausaloitteena	43
5.2.1	<i>Tai siis</i>	43
5.2.2	<i>Tai</i>	45
5.2.3	<i>Siis</i>	46

5.2.4	<i>Eiku</i>	47
5.2.5	<i>Ei</i>	49
5.3	Kysymyssana ja kysymyssanan ja toiston yhdistelmä korjausaloitteena	50
5.4	Toisto korjausaloitteena.....	51
5.5	Avoimet korjausaloitteet	52
5.6	Ymmärrysehdoikkaat korjausaloitteena	53
5.7	<i>En ymmärrä</i> -vuoro korjausaloitteena.....	55
5.8	Korjauksen aloittaminen suoraan.....	56
6	Korjauksen kohteet	58
7	Korjauksen toiminnot.....	63
7.1	Yleiset toiminnot.....	63
7.2	Erikoiset toiminnot.....	67
7.3	Kertomiseen liittyvät toiminnot	69
8	Intersubjektiivisuus	73
8.1	”Ei siis mä tarkotin vaan sitä että” – Korjaaminen itsen ymmärtämisen edistämisenä.....	74
8.2	”Mitä sä tolla tarkoitat?” – Ymmärryksen palauttaminen toiselle	80
8.3	”Vaikka ette te nyt niin järin reippailta näytä” – Väärinkäsitysten estäminen oikaisulla.....	85
8.4	”Eiku tupu ja hupu ja lupu” – Korjaaminen kolmikön sosiolektissä	89
9	Yhteenveto	94
10	Pohdinta	97
	Lähteet.....	102
	Aineisto	105

1 Johdanto

- Onpa tuliset vaunut, Henninen sanoi.
- Ja hallava ajuri, Marsalkka sanoi.
- Ja myös, Lihi sanoi, mutta sitten se ei kai keksinyt minkäänlaista jatkoa sille aloitukselle ja niin se vain nielaisi äänekkäästi ja jäi istumaan paikalleen hiljaa.

Vähän aikaa sitten herkisteltiin sitä Lihin keskeytynyttä lauseenmuodostusta seurannutta jotenkin rustoista kolinansekaista hiljaisuutta, ja sitten Henninen lisäsi perään: – Olipa muuten paska dialogi. (PKR 2004: 165.)

Tässä pro gradu -tutkielmassa aion tutkia Mikko Rimmisen *Pussikaljaromaanin* (2004) dialogia. Puhe ja dialogi kaunokirjallisuudessa ovat yksi kirjakielen variaation muoto. Siinä hyödynnetään kirjakielisen ja ei-kirjakielisen muodon eroa. Kun tekstissä halutaan antaa kuva puheenkaltaisesta kielenkäytöstä, ilmaantuu tekstiin ja kirjakieleen puhekielisiä ilmaisuja (*me mennään, mä oon, ne on*). Puhekieli kirjoitettuna luo illuusion puheesta. Pirjo Hiidenmaa (2003: 273) toteaa: ”Voisi jopa sanoa, että näistä ei-kirjakielisistä muodoista on tullut normi siihen kirjoitettuun kieleen, jossa puhetta jäljitellään.”

Tulevana äidinkielenopettajana olen luonnollisesti kiinnostunut sekä kielen että kirjallisuuden tutkimisesta. Kun oppiaineen nimi on äidinkieli ja kirjallisuus, on minulle tärkeää luoda yhteyksiä kielentutkimuksen ja kirjallisuudentutkimuksen välille. Äidinkielenopettajaopiskelijat opiskelevat opetettavaa ainettaan varten suomen kieltä ja kirjallisuutta erillisissä oppiaineissa ja pääaineensa kautta erikoistuvat vain toiseen näistä. Itse haluan opiskellen yhdistää nämä oppiaineet ja hyödyntää kirjallisuuden sivuaineopintoja tutkielman tekemisessä mahdollisimman paljon. Uskon, että tällä ratkaisulla syvennän tulevaa ammattitaitoani ja aineenhallintaa opetustyössä.

Virikkeen tutkimustani varten sain kahdelta Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden kurssilta keväällä 2011. Keskustelunalyysista kiinnostuin Markku Haakanan Teksti- ja keskustelunalyysi -kurssilla. Kaunokirjallisuuden dialogia tutkimusaineistona aloin pohtia Elise Nykäsen ja Aino Koiviston Puhe ja dialogi kaunokirjallisuudessa -kurssilla. Näillä kursseilla esiteltiin kaunokirjallisen dialogin tutkimista. Erityisesti minua alkoi kiinnostaa, voisiko kirjoitettua puhetta tutkia keskustelunalyysin keinoin, kuten kursseilla ehdotettiin. Ensimmäisen yrittämäni tutkia kaunokirjallista dialogia tein kandidaatintutkielmassani (Vaara 2012). Tarkastelin *Pussikal-*

jaromaanin dialogista partikkeleita korjausaloitteina ja hahmottelin keskustelunanalyytisen kielentutkimuksen yhteyttä romaanin tulkintaan.

Tutkielmani tavoitteena on selvittää, onnistuuko kirjoitetun puheen tutkiminen keskustelunanalyysillä. Kandidaatintutkielmassani rajatulla aineistolla onnistuin siinä. Tuossa työssä tutkimus tuntui kuitenkin jäävän kesken. Nyt tarkastelen korjausjäsenyksen roolia ja ulottuvuuksia koko teoksen dialogissa ja selvitän, miten kielentutkimuksella voi tulkita romaania. Suhtaudun romaanin dialogiin kuten se olisi puheen litteeraattia ja analysoin sitä keskustelunanalyytisesti. Selvitän, tuoko dialogin analysointi kielentutkimuksen keinoin siitä esille jotain kirjallisuudentutkimuksen kannalta relevanttia.

Tutkimusaineistokseni valikoitui Mikko Rimmisen *Pussikaljaromaani*. Koska olen kiinnostunut kaunokirjallisuuden kielestä, valitsin kotimaisen kaunokirjallisen teoksen. Jotta minulla olisi aitoa, kokemukseen perustuvaa vertailukohtaa teoksen puheessa esiintyvälle kielenkäytölle, valitsin aineistokseni nykykirjallisuutta. *Pussikaljaromaani* sopii tämän tutkimuksen aineistoksi, sillä siinä paitsi puhutaan paljon, puhutaan todellisen puhekielen tuntuisesti. Halusin selvittää, millä keinoin Rimminen luo niin todellisen tuntuista puhekieltä kirjoitettuun muotoon. Olen kiinnostunut siitä, miten Rimminen koodaa puheen kirjoitukseksi. Mitä ovat ne piirteet, joista dialogi tunnustetaan puheenomaiseksi ja luonnolliseksi? Kirjoitetussa puheessa on oltava oleellisia piirteitä puheesta. Mitä nämä oleelliset piirteet ovat?

Seuraavassa alaluvussa kuvaan ja erittelen *Pussikaljaromaanin* dialogin piirteitä osoittaakseni sen sopivuutta keskustelunanalyytisen tutkimuksen kohteeksi. Sen jälkeen esittelen tässä johdantoluvussa vielä keskustelunanalyysia ja oman tutkielmani suhdetta siihen, tutkimustehtäväni ja lyhyesti, millaisesta kirjasta *Pussikaljaromaanissa* on kyse. Lopuksi esittelen vielä tutkielmani rakenteen.

1.1 *Pussikaljaromaanin* dialogi keskustelunanalyytikon silmin

Pussikaljaromaani sopii tämän tutkimuksen aineistoksi, sillä Rimminen kirjoittaa puhetta aidon puheen rakenteilla. Kun keskustelunanalyytikko lukee *Pussikaljaromaanin* dialogia, siitä löytää monia aitoon vuorovaikutuspuheeseen kuuluvia piirteitä. Esittelen nyt niistä sellaisia, joita harvemmin näkee kaunokirjallisessa dialogissa. Nämä ilmiöt

ovat puheesta kuultavia, mutta Rimminen on löytänyt keinoja kirjoittaa kuuloaistilla havaittavia puheen piirteitä.

Esimerkissä (1) kirjoitettuun puheeseen voi lukea taukoja. Tauot kuuluvat todelliseen vuorovaikutuspuheeseen ja niiden yleisyyden voi todistaa lukemalla mitä tahansa puheen keskustelunanalyttistä litteraattia. Jos tekstiä luetaan ääneen, pidetään lyhyitä taukoja välimerkkien kohdalla. Näin tapahtuu myös dialogin kohdalla. Tauoissa ei sinänsä ole dialogissa mitään ihmeellistä. Tässä katkelmassa tauot ovat kuitenkin erikoisissa kohdissa: ne eivät sijoitu lause- tai virkerajoihin. Kaunokirjallinen dialogi on kirjoitettua puhetta, enkä koe sen yhteydessä mielekkäänä puhua virkkeistä. Sen sijaan käytän termiä **lausuma**, jota puhutusta kielestä käytetään (VISK § 864). Olen merkinnyt tarkasteltavat tauot lihavoimalla niitä edeltävät sanat – merkitsen läpi tutkielman tarkasteltavat kohdat tekstiesimerkeistä lihavoimalla.

(1)

– No, mä voisin omasta puolestani sanoa **sen**, Henninen sanoi. – **Että**.
 Tai siis että tähän nyt ootte saanu vätystellä aika kiireettöminä koko päivän, mä olen kumminki ottanut kyytiä niiltä poliisiviranomaisilta. Että siitä syystä tää raitiovaunuajelu ei nyt ole mulle niin ihmeellistä. (PKR 2004: 167–168.)

Rimminen kirjoittaa tauot dialogiin välimerkkien avulla. Jos Hennisen ensimmäisen lausuman lukisi ääneen, sijoittaisi lukija tauot sanojen *no*, *sen* ja *että* jälkeen. *Sen* ja *että* ovat kohdat, joihin haluan kiinnittää huomion. Henninen nimittäin pitää vuorossaan taukoa sellaisissa kohdissa, joissa tauko ilmentää puheen tuottamisen ongelmia: puhe ei ole sujuvaa. Sujuvana Hennisen lausuma kuuluisi: ”mä voisin omasta puolestani sanoa sen, että tähän nyt ootte saanu vätystellä – –”. Lyhyt tauko tulisi vain sanan *sen* jälkeen. Tässä katkelmassa tauko tulee kuitenkin myös sanan *että* jälkeen. Tauon jälkeen Henninen aloittaa lausuman uudestaan *tai siis* -partikkeliyhtymällä. Miksi Rimminen on kirjoittanut tämän Hennisen puheen näin? Miksi siinä on taukoja ja epäsujuvuutta?

Esimerkissä (2) henkilöt puhuvat päällekkäin – jälleen dialogissa on arkipuheeseen tyypillisesti kuuluva piirre. Päällekkäispuhunnan Rimminen on luonut kirjoitettuun puheeseen epäsuoran esityksen ja johtolauseen avulla.

(2)

Lihi kysyi että entäs sitten. **Marsalkka aloitti että nythän on niin ja sitten Henninen sanoi päälle että se kysymys taitaa nyt jäädä tällä erää ratkaisematta, me saadaan seuraa.** (PKR 2004: 87.)

Henninen puhuu tässä katkelmassa Marsalkan päälle. Marsalkka aloittaa lausumansa ”nythän on niin”, mutta jättää sen kesken, kun Henninen alkaa puhua yhtä aikaa. Päällekkäispuhunta on kuvattu tässä johtolauseella ”Henninen sanoi päälle”.

Esimerkin (3) kuuloaistilla havaittava puheen piirre on katko. Myös tässä kolmannessa esimerkissä jätetään puheessa jotain kesken. Katko lienee näistä puheen piirteistä helpoin kirjoittaa: sana jätetään kirjoituksena kesken. Marsalkka on puhumassa Hennisestä, mutta katkaisee nimen tuottamisen kesken – tekee katkon – ja alkaa puhua nimestä.

(3)

– Ei se mitään, en mäkään. Tai siis että mä tarkotin vaan että toi **Henni**, saatana, en oo muuten tullu aiemmin huomanneeksi, Hennisen sukunimeen sisältyy naisen nimi. Tai siis tytön. Tai siis itse asiassa se Henninen on just se tytönnimi, tai ainakin siinä mielessä että se nen-pääte tekee siitä vähän niinku pikkuisen. (PKR 2004: 215.)

Kesken lausumansa Marsalkka tekee havainnon Hennisen nimestä – että siihen sisältyy naisen nimi Henni – ja sen sijaan että tuottaisi lausuman loppuun, hän tekee katkon nimen kohdalla ja vaihtaa puheenaihetta.

Rimmisen tavassa kirjoittaa dialogia on selkeästi jotain poikkeuksellista. Tämä poikkeuksellisuus on dialogissa silmiinpistävää. Aion tutkielmassani eritellä, mitä tämä erikoinen puheen kirjoittaminen on ja mihin arkipuheen piirteisiin se nojaa. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, miksi Rimminen kirjoittaa puhetta näin: mitä tällainen dialogi merkitsee teoksen tulkinnassa.

Tarkastelen vielä esimerkkejä (1)–(3). Kaikissa näissä katkelmissa puhe on epäsujuvaa. Esimerkissä (1) sujuvuuden rikkovat tauot ja *tai siis*-partikkeliyhtymällä aloitettava uusi lausuma. Esimerkissä (2) päällekkäin puhuminen antaa kuvan puheen sujuuttomuudesta. Esimerkissä (3) taas epäsujuvuutta luo ensin katko ja sen jälkeen sanan vaihtaminen ja lausuman tarkentaminen *tai siis* -partikkeliyhtymällä:

(3)

– – Hennisen sukunimeen sisältyy naisen nimi. **Tai siis tytön. Tai siis itse asiassa se Henninen on just se työtönnimi** – – (PKR 2004: 215.)

Puheen tuottaja siis korjaa puhettaan. Kahta partikkelia esiintyy esimerkeissä (1) ja (3) huomattavasti: *että* ja *tai siis* -yhtymä. (*Että* partikkelina ks Laury – Seppänen 2008.) *Että*ä käytetään ketjuttamaan lausumia toisiinsa (Laury – Seppänen 2008; Keevallik 2008), kuten Henninen tekee esimerkissä (1):

(1)

– Tai siis **että tähän nyt ootte saanu vätystellä aika kiireettöminä koko päivän**, mä olen kumminki ottanut kyytiä niiltä poliisiviranomaisilta. **Että siitä syystä tää raitiovaunuajelu ei nyt ole mulle niin ihmeellistä.** (PKR 2004: 167–168.)

Tai siis -partikkeliyhtymää taas käytetään puheen korjaamisessa (Sorjonen – Laakso 2005). Esimerkissä (3) Marsalkka korjaa omaa puhettaan. Kiinnitettyäni huomion dialogissa esiintyviin korjauksiin, havaitsin, että niitä on teoksessa valtavasti. Koska korjausjäsenitys on keskustelunanalyysin yksi perusilmiö, päätin rajata sen tutkimuskohteekseni. Tarkastelen siis Rimmisen tapaa luoda korjausjäsenityksellä puheenomaista dialogia.

Aloitin tämän tutkimuksen jo kandidaatintutkielmassani (ks Vaara 2012). Kandidaatintutkielmani oli selvitys siitä, miten keskustelunanalyysi toimii kaunokirjallisen dialogin ja puheen tutkimisessa. Rajasin siinä tutkimuskohteekseni *Pussikaljaromaanin* dialogissa käytettävät partikkelikorjausaloitteet. Tutkin, mitä partikkeleita dialogissa käytettiin korjausaloitteina, mitä toimintoja näillä korjausjaksoilla tehdään ja mitä dialogin analyysi kertoo teoksen teemoista. Totesin keskustelunanalyttisen tarkastelun sopivan erityisen hyvin juuri Rimmisen teokseen. En kuitenkaan ollut vakuuttunut, pystyikö keskustelunanalyttisesti analysoitu dialogi tuomaan uutta teoksen tulkintaan, joten päätin mennä vielä syvemmälle *Pussikaljaromaaniin* tässä tutkielmassa. Partikkelikorjausaloitteiden lisäksi törmäsin romaanissa valtavaan määrään erilaisia korjausjaksoja, joihin tarkastelun voisi laajentaa. Tässä tutkielmassa käyn siis läpi kaikki korjausjäsenityksen piirteet, jotka pystyin romaanista löytämään. Jatkan sen pohtimista, soveltuuko keskustelunanalyysi kaunokirjallisen dialogin ja puheen tarkasteluun ja tuoko se tukea teoksen tulkintaan.

Esittelen tässä johdantoluvussa vielä keskustelunanalyysia ja oman tutkielmani suhdetta siihen, tutkimustehtäväni ja lyhyesti, millaisesta kirjasta *Pussikaljaromaanissa* on kyse. Lopuksi esittelen vielä tutkielmani rakenteen.

1.2 Menetelmä

Keskustelunanalyysi on sosiologi Harvey Sacksin (1992a [1967], 1992b [1972]) luentojen pohjalta kehittynyt tutkimusmenetelmä, jonka tausta on etnometodologiassa. Jack Sidnell (2010) kuvaa keskustelunanalyysin syntyneen 1970-luvulla Harvey Sacksin, Emanuel A. Schegloffin ja Gail Jeffersonin yhteistyönä. Sen tarkoituksena on kuvata ja ymmärtää puhetta ihmisen sosiaalisen elämän perustana. Keskustelunanalyysi aloitti sosiaalisten ja humanististen tieteiden piirissä uudenlaisen tutkimusperinteen tuomalla humanistisiin tieteisiin luonnontieteellisen otteen. Siinä tutkitaan sosiaalista vuorovaikutusta käyttäen aineistona todellisten ja aitojen vuorovaikutustilanteiden tallenteita. Aitojen vuorovaikutustilanteiden tarkastelu tekee keskustelunanalyysistä empiirisen metodin. (Sidnell 2010: 1, 6, 9, 20–22; Sacks 1992a [1967], 1992b [1972].)

Keskustelunanalyysi kohdistuu siis aitoon vuorovaikutukseen. Aineistona käytetään arjen vuorovaikutustilanteita – vaikkapa ystävien välisiä puhelinkeskusteluita tai perheiden ruokapöytäkeskusteluita – ja institutionaalisia keskusteluita. (Seppänen 1997a: 18; Hakulinen 1996: 19–21.) Käytettävä aineisto on tallennettua keskustelua tai muuta puhetta. Analyysissa keskitytään keskustelun yksityiskohtiin ja tutkimuksessa keskeistä onkin litterointi. Keskustelunanalyttinen aineisto litteroidaan erityisillä keskustelunanalyttisillä litterointimerkeillä, joilla tavoitetaan keskustelusta sellaisia yksityiskohtia – kuten päällekkäispuhuntaa –, jota ei muuten saataisi esille. (Sidnell 2010: 23, 35.)

Sacksin omaperäinen havainto oli, että arkipäiväisestä ja itsestään selvästä toiminnasta – jokapäiväisten keskustelujen yksityiskohdista – pystyy jäljittämään järjestelmällistä toimintaa. Hän havaitsi, että ihmisten tavanomaista kanssakäymistä tarkastelemalla voidaan tehdä tutkimusta sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Sacksin tärkeintä perintöä on niiden menetelmien luominen, joilla keskusteluaineistoa käsitellään. Nämä yhdistettynä Schegloffin tapaan käsitellä suuria aineistomääriä, teki keskustelunanalyysistä luotettavan tutkimusmetodin. (Lerner 2004: 1–3.)

Ensimmäiset keskeiset ilmiöt, jotka keskustelun lainalaisuuksista ilmenivät, olivat vuorottelu-, sekvenssi- ja korjausjäsennykset. Keskustelunanalyttistä tutkimusta on yli 50 vuoden aikana tehty valtavasti, mutta silti nämä perusilmiöt ovat yhä relevantteja. Nykytutkimus perustuu niihin ja täydentää niitä.

Suomalaisessa kielentutkimuksessa keskustelunanalyysi on ollut tärkeä menetelmä 1980-luvulta lähtien. Keskustelunanalyysi on toiminut uutena näkökulmana vanhoihin tuttuihin ilmiöihin, joista on erilaisella tutkimusmenetelmällä saatu uutta tietoa. Toisaalta keskustelunanalyysi on nostanut esiin kielellisessä vuorovaikutuksessa sellaisia ilmiöitä, jotka eivät aiemmin ole olleet tutkimuksen kohteena. (Lilja 2010: 19; ks myös Hakulinen 1996: 9–10, 20–22.) Uutta tietoa keskustelunanalyysi on tuonut esimerkiksi pronomineista (ks esim. Etelämäki 2006) ja partikkeleista (ks esim. Sorjonen 2001). Keskustelunanalyysin avulla uusiksi tutkimuskohteiksi ovat tulleet nauru ja huumori (Haakana 1999), parenteesit (Routarinne 2003) ja monet muut.

Keskustelunanalyysi perustuu empiirisyyteen. Sen tutkimuskohteena on aito vuorovaikutus. Aineisto hankitaan aidoista vuorovaikutustilanteista, ei laboratorio-oloissa keinotekoisesti nauhoitetuista keskusteluista. Koska tutkimuskohteenani on kaunokirjallinen teos, puhe fiktiivisessä teoksessa, ei tässä tutkielmassa voi olla kyse keskustelunanalyysistä. Keskustelunanalyysin ehdot eivät toteudu aineistoni kohdalla. Kandidaatin-tutkielmassani tulin siihen tulokseen, että keskustelunanalyttistä metodologiaa voi soveltaa muuhunkin kuin aidon vuorovaikutuksen tutkimiseen. Tällä tutkielmalla haluan todistaa, miten se tapahtuu ja mitä sillä voi saavuttaa. Käsittelen *Pussikaljaromaanin* dialogia kuin se olisi puheen litteraattia. Analysoin siitä kielen rakennepiirteitä ja niitä toimintoja, joita vuoroilla dialogissa tehdään. Analyysin avulla teen tulkintoja dialogissa käytävistä keskusteluista.

Suomalaisessa kielentutkimuksessa keskustelunanalyysi on tuottanut kielestä uutta tietoa. Siihen on osaltaan vaikuttanut keskustelunanalyttisen aineiston autenttisuus. Keskustelunanalyysi on mahdollistanut puhekielen tutkimisen luotettavasti. Keskustelunanalyysi ylipäänsä on tuonut ilmi sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja kielestä seikkoja, joihin muut menetelmät eivät ole ulottuneet. Koska oma aineistoni ei ole autenttista eikä missään määrin edes todellista puhetta, ei tutkielmani tavoitteena ole tuottaa uutta tietoa sosiaalisesta vuorovaikutuksesta tai puhekielestä. Koska tutkin fiktiivistä puhetta, tavoitteenani on kuvata vain *Pussikaljaromaanin* dialogia ja kuvitteellisten henkilöhahmojen puhetta siinä. Laajempi tavoitteeni on kuitenkin tehdä päätelmiä yksittäisen

kirjailijan tavasta luoda puhetta kaunokirjalliseen teokseen, ja siinä kontekstissa tutkin kieltä. Seuraavassa alaluvussa käyn tarkemmin läpi tutkimustehtävääni.

1.3 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtäväni on kaksijakoinen. Toisaalta tutkin kieltä, toisaalta kirjallisuutta. Tärkeimpänä tutkimustehtävänäni pidän keskustelunanalyttisen menetelmän soveltamista kaunokirjalliseen aineistoon. Selvitän, onko sen käyttö mahdollista ja mielekäästä. Esittelen kaunokirjallista dialogia yhdessä teoksessa ja puhekielen heijastumia kirjoitettuun puheeseen. Tutkin siis kirjailijan luomaa puhetta kirjoitetussa muodossa ja romaanihenkilöiden kielenkäyttöä – eli tarkastelen teoksen kieltä. En kuitenkaan pysähdy kielenkäytön erittelyyn, vaan selvitän, voiko teoksen kielen analysointi tuoda teoksen tulkintaan lisäarvoa.

Fokukseni tarkastellessa Rimmisen tyyliä kirjoittaa puhetta on korjausjäsennyksessä. Korjausjäsennystä esittelen luvussa 3. Kandidaatintutkielmaa tehdessä havaitsin, että *Pussikaljaromaanin* dialogin korjausjaksoista löytää valtavan määrän korjausjäsennyksen piirteitä, joita on kuvattu keskustelunanalyttisessä tutkimusperinteessä. Haluan esitellä dialogin korjausjäsennyttä ilmiönä osoittaakseni sen yhteyden teoksen teemoihin ja toisaalta osoittaakseni Rimmisen lahjakkuus kirjoittaa todellisen vuorovaikutuspuheen kaltaista kaunokirjallista puhetta. Toisaalta haluan siis tarkastella kaunokirjallista kielenkäyttöä ja toisaalta eritellä niitä seikkoja, jotka osoittavat kirjailijan taitoa luoda todellisenkaltaista puhetta. Keskustelunanalyysi on se keino, jolla pystyn luomaan yhteyksiä todellisen ja fiktiivisen puheen välille. Tavoitteenani on pystyä tämän analyysin perusteella yhdistämään kielentutkimusta teoksen tulkintaan. Tulkiten teosta luvussa 2.

Aion laajentaa tutkimuskohdetta korjausaloitepartikkeleista koko korjausjäsennyksen piirteisiin. Luvussa 3 tulen esittelemään korjausjäsennyksen tutkimusta keskustelunanalyysissä ja sitä, millainen ilmiö on kyseessä. Tämän esityksen perusteella tutkin kaikkia niitä korjausjäsennyksen piirteitä, joita *Pussikaljaromaanista* löytää. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisia ovat korjausjaksojen rakenteet *Pussikaljaromaanin* dialogissa?
 - a. Tekeekö korjauksia **itse** vai **toinen**?
 - b. Onnistutaanko korjausjaksoilla korjaamisessa?
 - c. Millaisia välisekvenssejä korjausjaksot muodostavat?

- d. Millä keinoin korjausjaksoja aloitetaan?
2. Mitä korjausjaksoilla korjataan? Millaisia toimintoja korjausjaksoilla tehdään?
3. Miten korjausjäsenitys ylläpitää romaanihenkilöiden välistä intersubjektiivisuutta?
4. Miten korjausjaksojen analyysi tukee romaanin tulkintaa, erityisesti ystävyyden ja yhteisymmärryksen teemoja?

1.4 Aineisto

Pussikaljaromaani (2004) on aiemmin lyriikkaa kirjoittaneen Mikko Rimmisen (s. 1975) esikoisromaani. Ilmestyessään teos sai lähes poikkeuksetta ylistäviä arvosteluja ja se oli myös Finlandia-ehdokas. Finlandia-palkinnon Rimminen sai vuonna 2010 teoksestaan *Nenäpäivä*. *Pussikaljaromaani* on yhdenpäivänromaani, jossa tapahtuu koko ajan jotain, mutta jossa juonellisia, suuria tapahtumia on vähän. Sen kerronta nojaa tajunnanvirtaan ja dialogiin. Romaani on käännetty saksaksi, ruotsiksi, hollanniksi, latviaksi ja venäjäksi. Siitä on tehty kaksi näyttämösovitusta. *Pussikaljaelokuvan* ensi-ilta oli syyskuussa 2011. (HS 15.8.2004; Stenbäck 2004a, 2004b; HS 19.12.2004; Majander 2004, 2010; Nuutinen 2011; Väliaho 2011; Wikipedia 2011.)

Pussikaljaromaania on verrattu moniin kirjallisuuden klassikoihin – kuten Volter Kilven *Alastalon salista*- ja Joel Lehtosen *Putkinotko*-yhdenpäivänromaaneihin. *Pussikaljaromaania* voi lukea *Putkinotkon* tapaan kahtiajakautuneen Suomen kuvauksena. Näitä teoksia yhdistää vakavien vivahteiden lisäksi hauskuus. (Karhu 2004; Majander 2004.)

Rimmisen esikoisen hauskuus muodostuu kielestä. Rimminen kirjoittaa jaarittelun, jahkaillen ja asiasta toiseen hyppien. Myös dialogi on jahkailevaa, päättymätöntä. (Karhu 2004; Majander 2004.) Rimmisen kielenkäyttö on monella tavalla poikkeuksellista. Hän ei tyydy suomen kielen sanavarastoon, vaan luo kerrontaansa paremmin sopivia omia sanoja (Koivisto 2008). Jahkaileva kerronta syntyy pitkistä lauseketjuista, joissa rinnastus- ja alistussuhteet vaihtelevat. Tuomo Karhu (2004) kirjoittaa, että Rimmisen kerrontaan mahtuu kauneutta: sellaisia silmänräpäyksiä, joita kirjailijat yrittävät ta-

voittaa. Huumorilla, omintakeiselle kerronnallaan ja pienten tilanteiden kauneudella Rimminen on luonut lohduttomista aineksista valoisan romaanin. (Karhu 2004.)

Pussikaljaromaani kertoo Helsingin Kalliosta ja sen katuja mittailevista kolmesta kaveruksesta Marsalkasta, Lihistä ja Hennisestä. Kolmikko on pidennettyä nuoruuttaan elävä tyhjääntoimittajaporukka, joiden päivä koostuu hetken mielihoiteisiin perustuvasta kuljeksinnasta, kaljan juomisesta, kaljarahojen hankinnasta – mutta ennen kaikkea puhumisesta, jaarittelusta ja tarinoiden kertomisesta. Henkilöt ovat työttömiä, rahattomia ja jostain vinkkelistä katsottuna jopa syrjäytyneitä, mutta he vaikuttavat itse valinneen tilanteensa ja ovat siihen tyytyväisiä. Heidän elämänsä tragedia ei tunnu olevan oman paikan etsintä yhteiskunnassa tai jonkinlainen osattomuus, vaan elämän perusasioissa pyöriskelevä filosofinen elämän tarkoituksen hakeminen. Valoa ja lohtua synkkiin lähtökohtiin tuo heidän keskinäinen suhteensa: kaiken jakaminen parhaiden ystävien kanssa, rakkaus ja hyväksyntä.

Pussikaljaromaanin kerronnassa dialogilla on suuri rooli. Henkilöt puhuvat paljon. Lukijasta tuntuukin, että pojat kuljeksivat paitsi Kallion katuja myös loputonta puheen virtaa pitkin. Puhumalla henkilöt kertovat omista ajatuksistaan ja suhteestaan maailmaan. Itsensä ilmaisua tärkeämpää puheessa on kuitenkin keskinäisen suhteen ylläpitäminen ja uusintaminen. *Pussikaljaromaanin* dialogi on siis romaanin maailmassa vuorovaikutuksellista toimintaa – ei esimerkiksi vain juonen kannattelua. Marsalkka, Lihi ja Henninen puhuvat toisiaan täydentäen luoden välillä illuusiota jopa telepaattisesta yhteydestä, jota kuitenkin ajoittainen erimielisyys rikkoo. Yksittäiset vuorot ovat jähkailevia ja sivupoluille eksyviä. Ne kuitenkin tavoittavat upeasti tosielämän puheeseen kuuluvan prosessimaisuuden, sen, että puheen sisältöä muokataan samalla kun puhutaan – tässä ja nyt. Henkilöt myös osallistuvat toistensa puheen muokkaamiseen, rakentavat puhettaan yhdessä.

Mikko Rimminen kirjoittaa dialogia puhekieltä mukaillen. Hän luo puheenkaltaista dialogia kirjoittamalla puhekielisillä ilmaisuilla, kuten *mä, sä, se ja ne; toi, noi; tota, niinku, tai siis, eiku, tai jotain; me mennään, ymmärrätsä*. Lisäksi Rimmisen henkilöhaamot muodostavat lausumiaan kuten oikeassakin puheessa: lausuma ja vuoro muodostuvat vuoron rakenneyksiköistä, joita voivat olla yhdyslauseet, lauseet, lausekkeet tai sanat ja vastaavat leksikaaliset rakenteet (vrt. Sacks – Schegloff – Jefferson 1974: 703). Lausuma voi olla äännähdys: *ägl* (PKR 2004: 242), *hmph* (s. 21), *hm* (s. 160); sana: *en* (s. 242), *varjele* (s. 238); lauseke: *henkimaailman juttuja* (s. 78), *ihme haaveilijoita* (s.

161); lause: *mä haluan nyt takaisin* (s. 178), *mulla on kummallinen olo* (s. 15), *voidaanhan me mennä hakemaan se kovan onnen noppa* (s. 22); yhdyslause: *se haisee jotenki niin vehkeelle se annos että mä alan voida pahoin jo tästä muistelosta* (s. 16), *me nyt ei siinä nähty mitään hirveen välitöntä uhkaa, mutta eihän se sitä tarkota ettetkö sä olis voinu sellasta kokea niinku vaikka sisimmässä* (s. 230). Sen lisäksi, että puhekieliset ilmaukset hallitsevat dialogia, käyttää Rimmisen niitä myös kerronnassaan:

(4)

Henninen astui ensimmäisenä sisään ja veisteli jotain tuppimulkkukaskua mennessään, mutta sitä ei onneksi kuullut kun **se pulputti siihen menosuuntaansa**. (PKR 2004: 105).

(5)

Kissa tuli Marsalkan jalkoihin kiehnäämään ja särisemään, ehkä sillä oli **joku köhä** kun se kuulosti koko ajan niin teolliselta. (PKR 2004: 199)

Rimmisen kerronta mukailee ajoittain puheen rytmiä:

(6)

Marsalkka taitteli ne ohuiksi tikuiksi ja kepuloi ne housuntaskuun ja yritytti sitten näyttää mahdollisimman muilta miehiltä, siitä tuli äkkiarvaamatta jotenkin häveliäs olo, siitä niiden rahojen vastaanottamisesta, ihan kuin se olisi jotenkin vahvistanut että se oli ikään kuin omaa syytä, **mikä se, joku, kaikki**. (PKR 2004: 203)

Rimmisen omintakeinen tapa toimia kielellä ja kirjoittaa tekee hänen teksteistään antoisan tutkimuskohteen kielentutkijoille. Dialogin määrä ja sen yllä kuvatut erityispiirteet tekevät juuri *Pussikaljaromaanin* hyväksi aineistoksi tälle tutkimukselle. Tutkielmani lisää ymmärrystä siitä, miksi Rimmisen tapa kirjoittaa on erityislaatuinen ja mikä tekee *Pussikaljaromaanin* dialogista aidontuntuista.

1.5 Aiempi tutkimus

Keskustelunanalyysillä on tutkittu kaunokirjallisuuden dialogia. Anne-Marie Londen (1989) on analysoinut keskustelunanalyysillä Runar Schildtin novellien dialogia. *Pussi-*

kaljaromaania ovat tutkineet aiemmin Minna Jaakola (2006), Vesa Koivisto (2008) ja Maikki Tilvis (2006). Minna Jaakola on tarkastellut *Pussikaljaromaanin* kerronnasta nollapersoonaa. Vesa Koivisto taas on tutkinut muun muassa Mikko Rimmisen sanamuodostusta *Pussikaljaromaanissa* ja *Pölkyssä*. Maikki Tilvis on tehnyt kotimaisen kirjallisuuden pro gradu-tutkielman *Pussikaljaromaanin* kerronnasta. Jyrki Kalliokoski (2008) taas on tutkinut kaunokirjallisuuden kieltä, esimerkiksi Volter Kilven tyyliä *Alastalon salissa*-teoksessa.

Tutkimuskohteen puolesta tutkielmani on osa Mikko Rimmisen kielenkäytön ja *Pussikaljaromaanin* tutkimusta. Metodisesti tutkielmassani on yhtymäkohtia Londenin (1989) tutkimukseen.

Londenin (1989) tutkimus Schildtin novellien dialogista ja puheesta ei ollut vain keskustelunanalyttinen tarkastelu. Hän yhdisti tutkimuksessaan narratologiaa ja lingvististä lähestymistapaa. Keskustelunanalyysillä Londen tarkasteli vuorottelua, preferenssijäsennystä ja topiikkirakennetta vuoroissa. Londen käytti keskustelunanalyysia dialogin rakenteen erittelyyn. Londenin tutkimuksen keskustelunanalyttisessä osuudessa korostui kvantitatiivisuus, erityisesti sanojen laskeminen. Oma menetelmäni ei ole suoraa jatkumoa Londenille, sillä käsittelen aineistoa vain yhden metodin varassa.

Tutkimuksen näkökulman puolesta oma tutkimukseni yhtyy parhaiten Jaakolan (2006) tutkimukseen. Hänen tutkimuksensa *Pussikaljaromaanista* yhdisti lingvististä ja kirjallisuudentutkimuksellista otetta. Jaakola eritteli teoksen kerronnan kieltä, mutta yhdisti havaintojaan teoksen tulkintaan. Oma tutkimukseni yhdistää myös kielen tutkimista romaanin tulkintaan. Jaakola tarkasteli kerronnan verbikonstruktioita suhteessa romaanin henkilöhahmoihin ja tulkintaan. Lisäksi hän vertaili puhutun ja kirjoitetun suomen kielioppeja. Hän kuvailee kirjailijan tapaa käyttää kieltä, kielenkäytön piirteitä ja sitä, miten kielelliset valinnat rakentavat tarinaa ja luovat tulkintaa. Minä tutkin romaanin puheen kielellisiä piirteitä ja sivuan yksittäisen kirjailijan tapaa kirjoittaa puhetta.

1.6 Tutkielman rakenne

Edellä kerroin tutkimustehtäväni kaksijakoisuudesta. Tämän kaksijakoisuuden varaan rakennan myös tämän tutkimusselosteeni. Raportoin tässä siis sekä kirjallisuudentutkimuksen osuutta aineistostani että kielentutkimuksen osuutta. Aloitan kirjallisuudentut-

kimuksen näkökulmasta ja tulkiten ensin teosta. Sitten menen varsinaiseen analyysiosioon, eli selostan kielentutkimuspuolen. Lopuksi yhteenvedossa yhdistän nämä kaksi puolta tutkielmastani.

Luvussa 2 esitän oman, pitkälti dialogiin pohjaavan tulkintani teoksesta. Luvussa 3 raporttini siirtyy keskustelunanalyysin puoleen, ja esittelen korjausjäsennyksen. Luvuissa 3.1, 3.2 ja 3.3 esittelen korjausjäsennyksestä tarkemmin ilmiöt, joita tarkastelen dialogista eli korjauksen aloittamisen, tekijän, lopputuloksen ja korjaussekvenssin. Luvusta 4 alkaa aineiston analyysi ja siinä luvussa vastaan tutkimuskysymykseen 1a–c. Luvussa 4 tarkastelen *Pussikaljaromaanin* korjausjaksoista itsekorjausta ja toisen korjaamista, korjauksen lopputulosta ja korjaussekvenssejä.

Tutkimuskysymys 1d ansaitsi oman lukunsa, luvun 5, sillä sen analyysiin liittyi paljon ilmiöitä. Korjauksen aloittamisen keinoja *Pussikaljaromaanissa* oli valtavasti. Esittelen nämä keinot alaluvuissa 5.1–5.8.

Luvuissa 6 ja 7 vastaan kysymykseen 2 ja tarkastelen korjausjaksoista sitä, mitä niissä korjataan ja mitä toimintoja korjausjaksoilla keskustelussa on. Luvussa 8 yhdistän edeltävien lukujen analyyssejä intersubjektiiivisuuden käsitteen avulla. Tässä luvussa lähestyn jo luvun 2 tulkintaa. Luku 8 on varsinainen yhteenvetoluku, jossa yhdistän tulkintaa ja kielentutkimusta. Lopulta luvussa 9 pohdin, miten olen tutkielmassani onnistunut.

2 *Pussikaljaromaanin* tulkinta

Tässä luvussa tulkiten *Pussikaljaromaania*. Ennen varsinaista tulkintaa esittelen keskeisiä kirjallisuudentutkimuksen käsitteitä, joita käytän tulkinnassa ja tutkielmassani muutenkin.

Teemalla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan sitä, mistä teksti syvimmällä tasolla kertoo. Se on tekstin keskeisin, muuttumaton ydin. Teeman sukulaiskäsite on **motiivi**, jolla tarkoitetaan teemaa pienempää ja konkreettisempaa temaattista yksikköä. Teema kattaa koko kaunokirjallisen teoksen, kun motiivi on paikallisempi ilmiö. Motiivi käsitetään tulkinnallisena merkitysyksikkönä. (Suomela 2001: 141–142, 144.) Kirjallisuudentutkimuksessa erotetaan toisistaan **teksti**, **kerronta** ja **tarina**. Teksti on materi-

aalinen väline, kirjoitettu esitys, joka välittää kertomuksen lähettäjältä vastaanottajalle. Tarina on rekonstruktio, jonka lukija tekee lukemansa tekstin perusteella. Kerronta tarkoittaa sitä, miten tarina tuodaan tekstissä esille. (Ikonen 2001: 186–189.)

Pussikaljaromaanin mottona on lainaus Willy Kyrklundin *Polyfermoksen muodonmuutoksesta*. Siinä kysytään paljon kokeneelta sotamieheltä, osaako hän pelata noppaa. Nopanheitto, jatsin pelaaminen onkin koko romaanin läpäisevä motiivi. Noppapeli kuvaa kolmikön elämänasennetta: elämään suhtaudutaan kuin sarjaan noppapelejä. Pelata voi uudestaan ja uudestaan, eikä suunnitelmia tarvitse tehdä seuraava nopanheittovuoroa pidemmälle. Noppien silmäluku, sattuma, ohjaa seuraavaa päätöstä. Nopan pelaamista ehdotetaan heti teoksen alussa. Pelin pelaaminen teoksessa symboloi poikien päivää ja siten elämää ylipäänsä. Pelaamisesta puhutaan paljon, sitä suunnitellaan koko ajan, mutta pelaamaan pojat eivät pääse koko päivän aikana. Aina on jokin vastoinkäyminen tai huomion harhauttava sivupolku, joka estää poikia pääsemästä tavoitteeseensa. Kerran kolmikko on jo lähellä päästä pelaamaan, heillä on pisteenlaskutaulukko ja nopat edessään. Peliä odotetaan innolla, mutta ensimmäisestä heitosta kaksi noppaa tipahtavat maahan ja niiden nostaminen harhauttaa toiminnan toisaalle (PKR 2004: 245–247.) Romanissa ei päästä edes ensimmäiseen onnistuneeseen heittoon.

Teoksen lopussa, kun kolmikko on kävelemässä sairaalaan, ennen Linnunlaulun siltaa he kiinnittävät huomionsa maahan sateen kuljettamaan tavaraan. Kaiken roinan keskeltä viimeisenä silmiin osuu noppa, jonka silmäluku osoittaa kuutta. Lihi reagoi nopan näkemiseen näin: ”– Apua! Lihi kiljaisi. – Millon me päästään heittämään sitä perkeleen noppaa?” (PKR 2004: 314–315.) Henninen tekee viimeisen suunnitelman jatsin pelaamisesta:

(7)

– – se [Henninen]sanoi että me mennään ihan kohta sinne sairaalaan ja että lääkärisetä tai -tāti varmaan on kovasti työllistetty ja ennen kuin sitä jalkaa päästään operoimaan, joudutaan varmaan odottelemaan koko tovi, ja jos se nyt ei vielä tällä mennyt perille, niin **sen mainitun koko tovin aikana voidaan sitten heittää sitä noppaa**, eikö siinä olisi komea päätös päivälle ja illalle ja yölle, siinä olisi suorastaan jotain sellaista umpeennaulaavaa tarinallisuutta että kuka tahansa suuri kertoja varmaan hyrisisi tyytyväisyydestä päästessään liimaamaan kehittelmänsä sellaisen harmonisen päätöksen. (PKR 2004: 315.)

Sairaalaan ei kuitenkaan mennä, eikä noppaa romaanissa pelata.

Itsestään selvä koko teoksen läpäisevä toiminta, jossa kolmikko onnistuu, on oluen juominen ja humaltuminen. Oluen juominen, humaltuminen ja nopan pelaamisen suunnittelu ovat tapahtumia, joiden ympärille muut tapahtumat teoksessa kietoutuvat. Marsalkan, Hennisen ja Lihin päivä koostuu virvoikkeiden nauttimisesta, nopan pelaamisen suunnittelusta, pienten tapahtumien seuraamisesta toisiaan – ja ennen kaikkea puhumisesta.

Romaanissa on kolme tasoa. Siinä on romaanin maailma, johon henkilöt kuuluvat ja jossa tapahtuu. Lisäksi siinä on romaanin sisällä oleva maailma, johon henkilöillä on pääsy puheen kautta: he voivat siirtyä ajassa eteen- ja taaksepäin puhumalla. Menneisyyden ja tulevaisuuden tapahtumat tulevat aina esille henkilöiden puheen kautta. Kertoja ei kerro henkilöiden taustasta. Lisäksi teoksessa on vielä metafiktiivinen taso. Romaanin kertoja ja henkilöhahmot kommentoivat teoksen kaunokirjallista luonnetta läpi teoksen. Esitän muutamia esimerkkejä romaanin metafiktiivisyydestä. Ensimmäisessä esimerkissä Lihi kertoo pussikaljakertomuksen.

(8)

Se oli sen verran lyhyt juttu että se oli nopeasti kerrottu. – – Se oli itse asiassa niin lyhyt juttu, että kerrottuaan sen Lihi meni aika ahdistuneen näköiseksi, se oli kai ajatellut että siitä riittäisi jutun juurta pitemmäksikin aikaa, **ihan niin kuin siitä nyt olisi joksikin romaaniksi ollut.** (PKR 2004: 153.)

(9)

– Mä ajattelin että mulle tulee jotenki ulkopuolinen olo jos mä en kerro jotain henkilökohtasta naapurijuttua. **Ja onhan se niinkin että meistä niinku henkilöinä tulee ehkä kokonaisempia jos me kaikki kolme kerrotaan omista naapuruuksistamme ja ikäänku suhteestamme niihin.** (PKR 2004: 68.)

(10)

– Ei mä vaan tarkotin sitä vähän niinku sellasella tavalla että **jos me oltaisiin käsikirjoituksessa tai jossain**, niin tossa olis sulkeissa tossa äskeisessä kohdassa vaan urahdus. (PKR 2004: 241.)

(11)

– –sen mainitun koko tovin aikana voidaan sitten heittää sitä noppaa, eikö siinä olisi komea päätös päivälle ja illalle ja yölle, **siinä olisi suorastaan jotain sellaista umpeennaulaavaa tarinallisuutta että kuka tahansa suuri kertoja varmaan hyrisesi tyytyväisyydestä päästessään liimaamaan kehitelmänsä sellaisen harmonisen päätöksen.** (PKR 2004: 315.)

Metafiktiivisyys läpäisee koko teoksen. Sekä henkilöhahmot että kertoja ovat tietoisia fiktiivisyydestä. Romaanissa on toinenkin piirre, jossa henkilöhahmot siirtyvät puhehetken yläpuolelle tarkkailijoina. Puhehetkessä on metakielellistä toimintaa, joka ilmenee, kun pojat kommentoivat omaa puhettaan. Metakielellisyydestä ovat esimerkit (12), (13) ja (14). Myös metakielellisyyttä on läpi romaanin.

(12)

– Mulle tuli kyllä nyt vaan kamala olo kun mä kerroin ton, Marsalkka sanoi. – Tuli sellainen fiilis että **mä olen maailman paskin jutunkertoja**, se niinku alko tosi eppiseen sävyyn ja sitten se vaan loppu saman tien. (PKR 2004: 68.)

(13)

– Mä luulen että tunnit pääksytysten on **erheellisesti sanottu**, Henninen sanoi. (PKR 2004: 112.)

(14)

– Vaikka en mä tiedä miten se nyt sitten välitty, mä **taisin kertoa sen vähän sekavasti**. Vaikka olihan se tietty aika sekavaa tosiaan. (PKR 2004: 140.)

Keskityn tarkastelemaan romaania sen puheen kautta. Siksi puhunkin romaanin maailmasta romaanin puhehetkenä ja romaanin sisällä olevasta maailmasta puhehetken ulkopuolisina tapahtumina. Metafiktiivistä tasoa en dialogiin rajautumisen vuoksi pysty käsittelemään, mutta lukija voi havainnoida myös tuota tasoa tekstiesimerkkien avulla.

2.1 Puhehetken ja puhehetken ulkopuoliset tapahtumat

Teoksen puhehetken tapahtumat ovat siis romaanin pinnan tapahtumia: tekoja, joita kolmikko tekee päivän aikana. Teoksen puhehetken ulkopuoliset tapahtumat ovat niitä, joista pojat puhuvat; jotka eivät tapahdu sillä välittömällä puhehetkellä vaan joko ennen sitä tai sen jälkeen.

Kuvaan nyt sekä puhehetken että puhehetken ulkopuoliset tapahtumat.

Puhehetken tapahtumat ovat niitä, jotka varsinaisesti tapahtuvat romaanissa. Puhehetken tapahtumat alkavat, kun kolmikko tapaa kesäisenä aamuna lippakioskilla kahvin merkeissä. Ensimmäinen suunnitelma tekemisestä syntyy kioskilla, kun Lihi ehdottaa jatsin pelaamista. Pelaaminen ei kuitenkaan onnistu, sillä noppia on mukana vain neljä. Pojat lähtevät hakemaan noppaa Marsalkan kotoa.

Marsalkan talossa vanha nainen jää rappukäytävässä pesukoneen alle. Marsalkalle selviää, että hänen yläkerran naapurinsa on kuollut. Uutisesta järkyttynyt Marsalkka jää päiväunille ja Henninen ja Lihi siirtyvät terassille. Marsalkka liittyy seuraan herättyään. Kolmikko menee terassilta puistoon pussikaljalle. Puistosta matka johtaa kauppaan ja kaupasta lippakioskille.

Kahvilla istuessa Lihi saa päähänsä käydä varastamassa nopat. Lihi juoksee kaupasta ulos ja Henninen ja Marsalkka seuraavat häntä. Yhytettyään toisensa pojat menevät ensimmäiseen vastaan tulevaan baariin. Baarissa Lihi tilaa pitsan ja haluaa syödä sen ulkona auringonpaisteessa. Jalkakäytävällä kolmikko kohtaa väkijoukon, joka tuijottaa asunnosta jalkakäytävälle pudonnutta. Henninen kävelee koiran ulosteeseen ja Marsalkka ja Lihi käyvät varastamassa hänelle uudet kengät. Puistossa kolmikko tapaa neljä tyttöä – Lauran, Pasin ja kaksi muuta.

Poliisit käyvät tarkistamassa siideriä juovien tyttöjen henkilöllisyystodistukset ja ottavat juomat haltuunsa. Henninen pyllistää poliiseille ja joutuu poliisiautoajelulle. Marsalkka nukahtaa puistoon ja siinä välissä Henninen palaa. Kolmikko päättää lähteä keskustaan, mutta Marsalkka saa raitiovaunussa sakot liputta matkustamisesta ja pojat palaavat ensimmäisellä raitiovaunulla takaisin Kallioon. Alkaa rankkasade ja rahatkin ovat loppuneet, joten kolmikko päättää lainata rahaa. Henninen polttaa kannabista, tulee huonovointiseksi ja toettuaan lähtee juoksemaan Lihi ja Marsalkka kannoillaan. Kolmikko todistaa autokolarin ja pakenee paikalta.

Pysähdyttyään pojat siirtyvät sateessa terassille juomaan olutta. Henninen kohtaa terassin ulkopuolella jälleen poliisit, ja toinen poliiseista polkaisee Hennisen jalan päälle. Henninen haluaa lähteä sairaalaan, mutta pojat eivät saa taksia, joten he päättävät kävellä. Kävely loppuu Linnunlaulun sillalle, jossa Henninen toteaa voivansa paremmin, eikä sairaalaan tarvitse siis mennä. Romaani loppuu sillalle.

Puhehetken ulkopuoliset tapahtumat tuodaan romaaniin henkilöiden puheen kautta. Ensimmäinen poikien välinen keskustelu koskee edellisillan tapahtumia: Henninen ja Lihi ovat olleet yhdessä juhlimassa ja Marsalkka on ollut kotona. Pojat puhuvat sekä päivän tapahtumista että aiemmista tapahtumista ja tekevät myös lähitulevaisuuden suunnitelmia. Puhehetken tuodaan siis mennyttä ja tulevaa. Varsinaisiksi sisäkkäiskertomuksiksi kolmikön puheesta muodostuvat kertomukset naapureista ja kertomus kosteasta mökkireissusta. Pitkän dialogin muodostaa kolmikön keskustelu todistamastaan autokolarista. Siitä puidaan sitä, aiheuttivatko pojat kolarin vai eivät. Lisäksi kolmikko kertoo useita lyhyitä tarinoita, kuten yllä mainitun pussikaljakertomuksen (ks s. 12), tarinan karjalaismiehestä ja tarinan sillalta hyppääjästä.

Romaanissa tapahtuu koko ajan jotain, joko puhehetkellä tai sen ulkopuolella. Lukija saa siis seurata useita tarinoita lukiessaan. Puhehetken tapahtumat eivät triviaalisuudessaan kuitenkaan avaa romaanin tulkintaa, ne vain luovat taustan päivälle ja kolmikön keskusteluille. Ne muistuttavat jatsin pelaamisen heittoja: jokainen tapahtuma on yhdistelmä nopan silmälukuja, joka laukaisee seuraavan tapahtuman, seuraavan heiton.

2.2 Romaanin teema

Pojat kohtaavat runsaasti dramaattisia tapahtumia päivän aikana, naapurin kuoleman, poliisikyyditystä, raitiovaunusakon, jalan vammautumisen ja sairaalaan lähtemisen. Näistä vastoinkäymisistä he selviävät yhdessä. Kaikista vastoinkäymisistä puhutaan, niitä käsitellään puhumalla. Puhuen tavoitellaan yhteisymmärrystä ja hyväksyntää toisilta. Aina puhuminen ei ole henkilöille helppoa ja väärinymmärryksiä on paljon. Aina kohdatessaan keskustelussa vaikeuden ymmärtää toista tai saada sanottavaansa sanotuksi, he käsittelevät myös puheen ongelmaa. Ajoittaisista yhteisymmärryksen säröistä sel-

vitään joka kerta – lopulta kolmikko on aina samalla sivulla ja puhuvat samasta asiasta samalla kielellä.

Pussikaljaromaani kertoo Marsalkan, Hennisen ja Lihin suhteesta. Heille ystävyys on kaikkein tärkeintä. He viettävät koko päivän yhdessä, kohtaavat vastoinkäymiset yhdessä ja selviävät niistä yhdessä. Teoksen teemoina onkin ystävyys, rakkaus, yhteisymmärrys ja hyväksyntä.

3 Korjausjäsenitys

Keskustelussa vuorot rakennetaan vastaamaan edeltävään puheeseen – erityisesti edeltävään vuoroon. Rakentamallaan vuorolla puhujat osoittavat, miten he ovat ymmärtäneet edellisen vuoron: mitä edeltävä vuoro tarkoitti semanttisen sisältönsä puolesta ja millaiseen vuorovaikutukselliseen toimintaan se liittyi. Toisiaan seuraavissa vuoroissa puhujat osoittavat koko ajan ymmärtämyksensä käynnissä olevasta vuorovaikutustilanteesta ja keskustelusta. Puhujien ymmärrystä toistensa toiminnasta kutsutaan intersubjektivisuudeksi. (Heritage 1984 251–255; Schegloff 1992: 1295–1299.) Intersubjektivisuus rakentuu keskustelussa vuoro vuorolta, ja keskeisenä rakennusaineena ovat toisiaan seuraavat vuorot. Yhteisessä ymmärtämisessä, intersubjektivisuudessa, on kuitenkin usein ongelmia. Näitä ongelmia ratkotaan korjausjäsenityksen keinoin. (Lilja 2010: 50.)

Korjausjäsenityksellä tarkoitetaan niitä käytänteitä, joilla keskustelijat käsittelevät vuorovaikutuksessa – puhumisessa, kuulemisessa ja ymmärtämisessä – ilmeneviä ongelmia (Schegloff 2007: 100; ks myös Sidnell 2010: 110). Korjaamisen voi tehdä äänensäolija tai vastaanottaja. Korjausjäsenityksessä puhutaankin **itsestä** ja **toisesta**.

Itse on ongelmallisen vuoron tuottaja, **toinen** on kuka tahansa vastaanottava osapuoli keskustelussa. Korjausjäsenityksessä on kolme korjauksen päätyyppiä: **itsekorjaus**, **toisen korjaaminen** ja **toisen aloittama korjaus**. Itsekorjauksessa se, jonka vuorossa ongelma on, tekee korjauksen. Toisen korjaaminen tarkoittaa sitä, että se, joka vastaanottaa ongelmaavuoron, tekee korjauksen. Toisen aloittamassa korjauksessa toinen tekee aloittaa korjauksen osoittamalla, että itsen puheessa oli jotain ongelmallista, mutta jättää varsinaisen korjaustoimenpiteen itselle. Itsekorjauksen voi siis aloittaa itse tai toi-

nen. Itsekorjaus on korjaustyypeistä yleisin, toisen aloittama korjaus seuraavaksi yleisin ja harvinaisin on toisen korjaaminen. (Schegloff 2007: 100–101; Sidnell 2010: 110; Schegloff – Jefferson – Sacks 1977: 364–365; Lilja 2010: 51.) Marja-Leena Sorjosen ja Minna Laakson (2005) mukaan itsekorjauksessa äänessäolija jättää lausumansa kesken ja muotoilee sitä korvaamalla sanan toisella tai täsmentäen sanomaansa jollain muulla tavalla. Korjaus voi kohdistua leksikaaliseen yksikköön eli sananvalintaan, yksittäisiin äänneisiin, sijapäätteisiin tai sanaa pidempiin kokonaisuuksiin. (Sorjonen – Laakso 2005: 244.) Toisen korjaamisella tarkoitetaan puhetoimintoa, jolla äänessäolija korjaa toisen puhujan puhetta. Korjaukset voivat kohdistua esimerkiksi tilanteeseen ja osallistujiin liittyvään faktatietoon. (Haakana – Kurhila 2009: 152–153.)

Korjaussekvenssi muodostuu **ongelmavuorosta**, mahdollisesta **korjausaloitteesta** ja **korjausvuorosta**. Nämä voivat sisältyä yhteen ja samaan vuoroon, mutta korjausjakso voi muodostua kolmen tai useamman vuoron mittaiseksi. Ongelmavuoro on siis vuoro, jossa on jokin vuorovaikutuksen ongelma. Korjausaloitteiksi kutsutaan niitä keinoja, joilla osallistujat osoittavat korjausjakson alkamista. Jos joku osanottajista kokee edeltävässä puheessa jonkin ongelmalliseksi, hän merkitsee korjausaloitteella ongelman ja osoittaa, että sitä tullaan prosessoimaan. Korjausvuoro on sitten se vuoro, jossa korjataan ongelmaavuoron ongelmaa. Niina Lilja (2010) käyttää väitöstutkimuksessaan lisäksi käsitettä **ongelmailmaus**. Ongelmailmaus on se elementti ongelmaavuorossa, jota osallistujat käsittelevät ongelmallisena ja jota korjausvuorossa korjataan (Lilja 2010: 51–52).

Korjausjaksot muodostavat keskusteluun välisekvenssin. Korjausjaksot ohittavat aina muun meneillään olevan keskustelutoiminnan: ongelmailmaus on selvitettävä ennen kuin muuta toimintaa voidaan jatkaa. (Lilja 2010: 57, 60; ks myös Schegloff – Jefferson – Sacks 1977: 364; Sorjonen 1997: 124–134.) Korjaussekvensseihin liittyy vielä korjaustoimenpiteen lopputulos: korjaus voidaan viedä loppuun tai sitten se jätetään kesken. Jos vuorovaikutuksessa on ongelma, tuntuisi loogiselta, että se ratkaistaan: kun keskustelussa aloitetaan korjausjakso, se vietäisiin päätökseen niin, että intersubjektiivisuus palautuu. Toisinaan kuitenkin korjaus jätetään tekemättä ja toisinaan ongelma vaikuttaa ratkeavan ilman varsinaista korjaustoimenpidettä. Korjausjakso voidaan aloittaa, mutta se jätetään jossain kohtaa kesken. Syystä tai toisesta korjausta ei saateta loppuun.

Alaluvuissa tarkastelen tarkemmin korjausjaksoa. Luvussa 3.1 käsittelen korjauksen aloittamisen eri keinoja. Luvussa 3.2 kiinnitetään huomio korjauksen tekijään. Kor-

jaussekvenssin rakentumista ylipäänsä käsittelen luvussa 3.4. Viimeinen alaluku 3.5 käsittelee korjauksen lopputulosta.

3.1 Korjauksen aloittaminen

Keskustelijoilla on keinoja, joilla osoittaa korjausjakson alkamista (Sorjonen 1997: 113). Korjausaloitteiden käyttö poikkeaa toisistaan sen perusteella, aloittaako korjauksen itse vai toinen. Itsen tekemät korjausaloitteet toimivat merkinä vastaanottajalle, että puhetta prosessoidaan korjaamalla. (Schegloff – Jefferson – Sacks 1977: 367–368.) Toisen tekemät korjausaloitteet taas pysäyttävät keskustelun päälinjan ja muodostavat usean vuoron välisekvenssin. Toisen tekemät korjausaloitteet paikantavat ongelmailmauksen ongelmaavuorosta vaihtelevasti. Osa toisen tekemistä korjausaloitteista paikantaa ongelmailmauksen tarkasti ja osa osoittaa vain, että edellisessä vuorossa on jotain ongelmallista. (Schegloff 2007: 101.) Korjauksen voi kuitenkin aloittaa myös suoraan ilman korjausaloitetta. Tällaisissa suorissa korjauksissa korjausvuoro tuotetaan reaktiona ongelmaavuoroon.

Suomessa korjausaloitteita ei ole tutkittu systemaattisesti, ja siksi kaikki suomen kielen tutkimus korjausaloitteissa nojaakin muunkielisiin tutkimuksiin. Kuitenkaan niissä tutkimuksissa, joita on tehty, ei ole todettu, että suomen kielessä korjausaloitteiden keinot poikkeaisivat esimerkiksi englannin korjausaloitteiden keinoista. (ks esim. Lilja 2010: 75.)

Suomessa korjausaloitteita ovat tutkineet Marja-Leena Sorjonen ja Minna Laakso (2005), Niina Lilja (2010) ja Markku Haakana (2011). Sorjosen ja Laakson tutkimus käsitteli korjausaloitteista katkoa ja partikkeleita itsekorjauksissa, Liljan toisen aloittamia korjausjaksoja ylipäänsä ja millaisia keinoja niissä käytetään natiivi–ei-natiivi -keskusteluissa. Haakana taas keskittyi avointen korjausaloitteiden kuvaamiseen. Tässä luvussa esittelen oman jäsenyykseni mukaan näitä korjauksen aloittamisen keinoja.

Sorjosen ja Laakson (2005) mukaan yleisin itsekorjauksen aloituskeino on **katko**. Katkolla tarkoitetaan sitä, että äänessäolija jättää sanan tai muun rakenteen kesken. Esimerkiksi sanan katkeaminen kesken toimii vastaanottajalle merkinä, että se, mitä äänessäolija seuraavaksi sanoo, korjaa kesken jätettyä sanaa. Äänessäolija voi esimer-

kiksi aloittaa sanan alusta tai korvata sanan toisella. (Sorjonen – Laakso 2005: 247–248.)

Leksikaalisista aloituskeinoista Sorjosen ja Laakson (2005) tutkimuksen mukaan keskeisimpiä olivat **partikkelit**. Korjausaloitteissa käytettyjä partikkeleita ovat disjunkttiivinen konjunktio *tai*, selittävä partikkeli *siis* ja kieltosanan ja konjunktin yhdistelmä *eiku*. Niitä käytetään korjausaloitteissa joko yksin tai partikkeliyhtyminä. (Sorjonen – Laakso 2005:248; ks myös VISK §862) *Eiku*-partikkeli (*ei + kun*) on suomen kielessä leksikaalistunut merkitsemään korjausta. *Eiku* aloittaa tyypillisesti itsekorjauksen, jossa puhuja korvaa jonkin aiemmin sanomansa toisella ilmauksella. *Tai*- ja *siis*-partikkelit tarvitsevat tuekseen jonkin muun aloittimen, esimerkiksi sanan kesken jättämisen, eivätkä ne yksiselitteisesti aloita korjausta. *Tai* mahdollistaa itsekorjauksessa sanotun yksityiskohtien muokkaamisen, *siis* ilmaisee, että puhuja täsmentää sanomaansa. Eri partikkelit voivat myös toimia yhdessä. Partikkeleiden yhdistymisessä ja niiden järjestyksessä on säännönmukaisuutta. *Siis* on aina viimeinen (esimerkiksi *tai siis, eiku siis, tai eiku siis*). *Tai* taas esiintyy ennen *eiku*-partikkelia (*tai eiku*). (Sorjonen – Laakso 2005: 251, 255–258.) Partikkelien käyttö korjauksen aloittamisessa orientoivat vastaanottajan alkavaan korjausjaksoon.

Partikkelit voivat osoittaa aika tarkastikin, mikä edellä sanotussa on ongelmailmaus. Haakana (2011) määrittelee **avoimet korjausaloitteet** sellaisiksi, jotka kohdistuvat koko edeltävään puheenvuoroon paikantamatta siitä ongelmallista osaa. Avoimia korjausaloitteita suomessa ovat *mitä* ja sen variantit, *mitä*-kysymyssanasta muotoutuneet partikkelit *hä(h)* ja *tä(h)*. *Mitä*, *hä(h)* ja *tä(h)* toimivat usein koko edeltävään vuoroon kohdistuvana korjausaloitteena. (Haakana 2011: 36–38.) Liljan (2010) kakkoskielisestä aineistosta avoimiin korjausaloitteisiin löytyivät vielä ilmaukset *anteeks(i)*, *hm?*, *tä(h)*, *sori* ja toistopyynnöt. Avointa korjausaloitetta seuraa useimmiten ongelmavuoron toisto, yleensä hiukan muunneltuna. (Lilja 2010: 118–123.) Avoimet korjausaloitteet laukeavat usein sekventiaalisista ongelmista: silloin, kun puheessa vaihdetaan yllättäen topiikkaa tai tuotetaan edelliseen vuoroon sopimatonta responsia (Drew 1997). Avoimet korjausaloitteet voivat olla myös hämmästyksen ilmaisuja (Selting 1996). Haakanan (2011) mukaan avoimet korjausaloitteet ovat arkisia, rutiininomaisia tapoja käsitellä erilaisia keskustelun kuluessa syntyviä prosessoinnin ongelmia. Niitä esiintyykin paljon arkikeskusteluissa ja ne ovat tyypillisesti lyhyitä. Avointen korjausaloitteiden käyttö no-

jaa siihen, että aloitteen tuottaja luottaa ongelmaavuoron tuottajan kykyyn ratkaista ongelma nopeasti. (Haakana 2011: 61.)

Avointa korjausaloitetta *mitä* tarkempia ongelmailmauksen osoittajia ovat muut **kysymyssanat** kuten *kuka* ja *missä*. Englannin kielen korjausaloitteissa on selkeä ero siinä, aloitetaanko kysymyssanalla vai kysymyssanan ja edellisen vuoron osittaisella toistolla. Suomessa tilanne on kuitenkin toinen. Suomessahan kysymyssanat taipuvat sijoissa ja luvussa, joten ne itsessään paikallistavat ongelmailmauksen tarkemmin kuin englannin kysymyssanat. Jo sijataivutus riittää usein paikallistamaan ongelmallisen sanan tai kohdan vuorossa. Kuitenkin suomessakin käytetään **kysymyssanan ja toiston yhdistelmää**. Edellinen vuoro toistetaan kokonaan tai osittain. Kysymyssanalla tai kysymyssanalla ja toistolla alkavaa korjausaloitetta käytetään tarkistamaan pronomien tai muuntyyppisten henkilöihin, paikkoihin ja asioihin viittaavien ilmausten viittaussuhdetta. Kysymyssanakorjausaloitteita on kuitenkin tutkittu kaiken kaikkiaan vain vähän. (Lilja 2010: 61, 163–164.)

Toisto on ilmaus, jossa tuotetaan uudelleen jotakin edellisessä vuorossa tai aikaisemmin vuorovaikutuksessa esiintynyttä. Toistoksi voidaan laskea eksaktit uudelleen tuotot ja parafrasit. Liljan (2010) aineistossa toistettiin edellisen vuoron osa tai joissain tapauksissa koko edeltävä vuoro identtisessä tai lähes identtisessä muodossa. (Lilja 2010: 98–104.)

Korjausaloitteina käytetään myös **ymmärrysehdokkaita**. Ymmärrysehdokasvuorossa puhuja tuo esille eksplisiittisesti ymmärryksensä edeltävästä puheesta. Ymmärrysehdokkaat heijastavat jatkokseen vahvistusta. Jos kuitenkin ymmärrysehdokkaassa esitetty käsitys poikkeaa edeltävän puhujan tarkoituksesta, seuraa korjaus. Liljan (2010) mukaan ymmärrysehdokkaina voidaan käyttää sekä lausekkeita että lauseita. (Lilja 2010: 138–142, 162; Kurhila 2003: 217–222.)

Ymmärrysehdokkaat korjausaloitteina ovat kuitenkin osittain haastavia. Ymmärrysehdokkaat eivät nimittäin aina sijoitu korjaussekvensseihin. Raja sen välillä, milloin ymmärrysehdokasvuoro osoittaa ymmärtämistä eikä tarkista ymmärrystä, on liukuva. Usein ymmärrysehdokkaan kaltaisissa vuoroissa on piirteitä molemmista. Kun niissä on kyse korjaukseen orientoitumisesta, on ymmärrysehdokas usein interrogatiivimuotoinen. Näin ei kuitenkaan ole aina. (Lilja 2010: 142–144.)

Korjauksen aloituksessa voi myös käyttää ymmärtämättömyyttä eksplikoivaa korjausaloitetta. Liljan (2010) aineistossa tällaisia korjausaloitteita olivat vuorot, joissa ää-

nessäolija sanoo tavalla tai toisella *en ymmärrä*. Liljan mallin mukaan kutsun näitä *en ymmärrä -vuoroiksi*. Nämä olivat kuitenkin Liljan tutkimuksessa harvinaisia tapauksia, ja myöskään muissa tutkimuksissa niitä ei esiinny taajaan. (Lilja 2010: 77–78.)

Aina korjausvuoroissa ei kuitenkaan käytetä korjausaloitetta korjauksen alkamisen merkinä. Toisinaan ongelmailmauksen tuottaja tai vastaanottaja tekee korjauksen ilman korjausaloitetta. Korjausjaksossa voi siis olla ongelma vuoro, korjausaloite ja korjausvuoro tai pelkästään ongelma vuoro ja korjausvuoro. Näissä jälkimmäisissä tapauksissa korjaus on suoraviivaisempi verrattuna korjausaloitteiden avulla tehtäviin korjauksiin. Kutsun näitä tapauksia **suoriksi korjauksiksi**.

3.2 Korjauksen tekijä

Kun puhutaan varsinaisesta korjaustoimenpiteestä, tehdään ero sen välillä, korjaako ongelma vuoron tuottaja itseään vai korjaako vastaanottaja ongelma vuoron tuottajaa. Ongelma vuoron tuottaja voi korjata vuorossaan ilmenneen ongelman itse, jolloin hän tekee **itsekorjauksen**. Jos vastaanottaja tekee korjausaloitteen, hän voi antaa ongelma vuoron tuottajalle tilaa tehdä korjauksen itse: tällöinkin on kyse itsekorjauksesta. Jos taas vastaanottaja tekee varsinaisen korjauksen, ei pelkkää korjausaloitetta, on kyse **toisen korjaamisesta**.

Korjausjaksoissa siis korjauksen voi aloittaa **itse** tai **toinen**. Sillä, kuka korjausjakson aloittaa, ei välttämättä ole kuitenkaan vaikutusta siihen, kuka tekee varsinaisen korjauksen. Korjauksenkin voi yhtä hyvin tehdä itse tai toinen. Schegloff, Jefferson ja Sacks (1977) ovat todenneet, että itsekorjaus olisi preferoidumpaa toisen korjaamiseen nähden. Tätä ovat kuitenkin kritisoineet muun muassa Haakana ja Kurhila (2009).

Itsen ja toisen tekemien korjausten suhdetta havainnollistaa se, että englanninkielisessä tutkimuksessa tehdään ero kahden korjausilmiön välillä. Englanniksi korjaamisesta voidaan puhua termeillä *repair* ja *correction*. *Repair* on korjauksen yläkäsite, *correction* alakäsite. *Correction* liittyy virheen korjaamiseen – virheellisen tarkoitteen korvaamiseen oikealla – ja *repair* on korjauksen laajempi ilmiö. Sillä tarkoitetaan kaikenlaista korjaamista keskustelussa. Korjaamista nimittäin esiintyy keskustelussa silloinkin, kun siinä ei ole mitään virheellistä. (ks esim. Schegloff – Jefferson – Sacks 1977: 363.) Suomessa keskusteluanalyysissä ei käytetä kahta termiä, vaan molempiin ilmiöihin vii-

tataan sanalla korjaus. Kuitenkin esimerkiksi Lilja käyttää väitöstutkimuksessaan *correction*-tyyppiseen toisen korjaamiseen viitattaessaan termiä **oikaisu** (Lilja 2010). Tässä työssä selkeyden vuoksi viitataan virheen korjaamiseen **oikaisuna**. Seuraavaksi selvitän Schegloffin ym. (1977) ajatusta itsekorjauksen preferenssistä.

Pelkkä itsekorjaus ei ole preferoitua toisen korjaamiseen nähden, vaan **itseoikaisu** on preferoitua verrattuna **toisen oikaisuun**. Tätä tukee se, että monet toisen tekemät korjausaloitteet – esimerkiksi avoin korjausaloite *mitä* – vaativat rakenteensa puolesta itseoikaisua: ne vaativat, että ongelmavuoron tuottaja oikaisee korjausaloitteen jälkeen virheen. Toisin sanoen korjausaloite voi olla itsen tai toisen tekemä, mutta varsinaisen oikaisun tekemiseen on preferenssi. Schegloffin ym. (1977) aineiston perusteella enemmistössä korjausjaksoissa, joissa toinen tekee korjausaloitteen, varsinaisen oikaisun tekee itse. (Schegloff – Jefferson – Sacks 1977: 376.)

Korjaussekvenssi on erilainen sen mukaan, tekeekö korjausaloitteen itse vai toinen ja tekeekö korjauksen itse vai toinen. Itse voi tehdä korjausaloitteen ja korjauksen samassa vuorossa, tai itse voi korjata vuoron siirtymäkohdassa, seuraavassa vuorossa tai kolmannessa vuorossa. Toisen tekemät korjaukset sijoittuvat seuraavaan vuoroon. (Schegloff – Jefferson – Sacks 1977: 366–367; Lilja 52–54.) Korjaussekvenssiä käsittelem tarkemmin luvussa 2.3.

Schegloffin ym. (1977) mukaan itsen tekemät korjausaloitteet vaativat itseoikaisua. Tätä tukee myös se, että korjausaloitteen tekemisen mahdollisuus samoin kuin korjauksen mahdollisuus tulee ensin itselle. Myös toisen tekemät korjausaloitteet vaativat itseoikaisua ja niiden tekeminen antaa mahdollisuuden itselle, ongelmavuoron tuottajalle, tehdä itseoikaisun. Schegloff ym. päättelevät tästä, että vaikka itseoikaisu ja toisen oikaisu ovat erillisiä, ne eivät ole vaihtoehtoisia. Korjausjäsenyyksessä korostuu itseoikaisu, joka voidaan saavuttaa eri reittejä joko itsen tekemien korjausaloitteiden tai toisen tekemien korjausaloitteiden avulla. Nämä reititkin ovat eriarvoisia: korjausaloitteet suosivat jatkokseen itsen tekemää oikaisua. (Schegloff – Jefferson – Sacks 1977: 377.)

Toisen oikaisua kuitenkin esiintyy keskusteluissa. Schegloff ym. (1977) väittävät, että toisen oikaisussa esiintyy useimmiten puheen muuntelua: lausumaa pehmennetään episteemisesti tai niitä puetaan vitsin muotoon. Vaikka Schegloff ym. esittävät myös muunlaisia tapoja tehdä toisen oikaisua, he kuitenkin toteavat, että itseoikaisu on preferoitua toisen oikaisuun nähden. (Schegloff – Jefferson – Sacks 1977: 378–380.) Haaka-

na ja Kurhila (2009) ovat kuitenkin havainneet, että toisen oikaisussa ei esiinny juuri-kaan muuntelua. Lisäksi sitä esiintyy enemmän kuin Schegloff ym. antavat ymmärtää. (Haakana – Kurhila 2009.)

Haakanan ja Kurhilan tutkimuksen mukaan toisen oikaisulle tyypillistä on, että sitä esiintyy monen osallistujan välisissä keskusteluissa. Lisäksi se esiintyy aika säännönmukaisesti ja muuntelu ei kuulu tyypillisesti siihen. Toisen oikaisua saattaa esiintyä erityisen runsaasti intiimeissä vuorovaikutussuhteissa. Koska toisen oikaisussa ei juuri esiinny muuntelua, se on läheisten, hyvin toisensa tuntevien osallistujien keskusteluresurssi. Runsas esiintyminen monen välisissä keskusteluissa taas viittaa siihen, että oikaisua ei tehdä vain korjaajan ja korjattavan vuoksi, vaan nimenomaan muiden osallistujien, jotta nämä eivät jäisi väärään uskoon asiointilasta. (Haakana – Kurhila 2009: 174–175.)

Kuitenkin itse- ja toisen oikaisut ovat vain yksi alue korjausjäsenyyksestä. Kun korjausta ajatellaan laajempänä ilmiönä, puhutaan itsekorjauksesta ja toisen korjaamisesta. Itsekorjaus laajemmin ajateltuna on yleisempää kuin toisen korjaaminen. Korjausjäsenyykseen pätee sääntö, jonka mukaan korjataan vain silloin, kun puhetta ei voi muuten ymmärtää. Toisen oikaisun harvempaa esiintymistä puheessa selittää myös se, että jotta toinen voi korjata itseä, toisella tulee olla ymmärrys itsen puheesta. (Sidnell 2010: 113–114.) Mielestäni tämä pätee myös toisen korjaamiseen: jos ei ymmärtänyt tai kuullut, mitä itse sanoi, on helpompaa tehdä korjausaloite ja jättää korjaus itsen vastuulle.

Itsekorjaukset tarjoavat vuorovaikutuksen vastaanottajille resurssin, jolla he voivat sovittaa puheensa vastaanottajan ja käsiteltävän asian mukaan. Korjausten avulla voi tunnustella ja hakea vastaanottajan reaktiota puheeseen ja rakentaa ryhmän yhteistä toimintaa. (Sorjonen – Laakso 2005: 259, 264.)

Kaikissa tähän asti lukemissani esityksissä korjausjäsenyyksestä todetaan, että itsekorjausta esiintyy aineistoissa huomattavasti enemmän kuin toisen korjaamista. Kuten tässäkin esityksessä havaittiin, on itsekorjauksella ja toisen korjaamisella eri tehtävät. Korjausjäsenyyksellä ylipäänsä käsitellään hyvin monenlaisia ongelmia: kuulemista, puhumista ja ymmärtämistä. Puhujilla on siis korjausjäsenyyksen eri tyypit puheen tuottamisen resurssina – ja he voivat valita niistä tilanteeseen ja ongelmaan parhaiten sopivan.

3.3 Korjaussekvenssi

Korjausjakso muodostaa keskusteluun välisekvenssin. Keskustelulla voidaan ajatella olevan päälinja, jolle voi muodostua laajentumia – etu-, väli- ja jälkilaajentumia. Korjausjaksot ovat välilaajentumia. Niissä poiketaan puheenaiheesta ja kiinnitetään huomio keskustelussa ilmenneeseen ongelmaan. Ongelma täytyy ratkaista jollain tavalla ennen kuin voidaan palata keskustelun päälinjalle. (Oikaisusta keskustelun päälinjalla ks kuitenkin Kurhila 2003: 66–71; Brouwer – Rasmussen – Wagner 2004.)

Korjausjakso voi edetä eri tavoilla itsen ja toisen sekä sekventiaalisen jäsenyyksen kannalta. Itsen aloittamat korjausvuorot voivat sijoittua kolmeen kohtaan: vuoroon, jossa on ongelma, vuoron siirtymäkohtaan tai kolmanteen vuoroon ongelmavuoroon nähden. Toisen tekemät korjausaloitteet tai korjausvuorot sijoittuvat pääasiassa ongelmavuoron jälkeiseen vuoroon. (Schegloff – Jefferson – Sacks 1977: 366–367; Schegloff 2007: 102.)

Korjaussekvenssi on ensisijainen kaikkeen muuhun keskustelutoimintaan nähden. Otetaan esimerkiksi kysymys-vastaus-vieruspari. Kysymys on etujäsen, joka vaatii jälkijäsenekseen vastauksen. Kysymys ja vastaus seuraavat toisiaan peräkkäisissä vuoroissa. Jos kysymyksessä on kuitenkin vastaanottajalle jotain ongelmallista, ratkaistaan ongelma korjaustoimenpiteellä ennen kuin vastaanottaja tuottaa jälkijäsenenä vastauksen. (vrt. Schegloff 2007: 102.)

Ongelmailmauksen jälkeen itse voi siis tehdä korjausaloitteen ja suorittaa korjauksen samassa vuorossa. Itse voi myös korjata vuoron siirtymäkohdassa tai seuraavassa vuorossa. Itse korjaa itseään vasta kolmannessa vuorossa, jos vastaanottaja on ehtinyt sanoa jotain välissä. Jos taas toinen on responssi vuorollaan sanonut jotain, mistä itse huomaa tulleen ymmärretyksi väärin, hän tekee korjausvuoron kolmannessa positiossa. (Schegloff 1992; Lilja 2010: 52–54.)

Kolmannella positiolla tarkoitetaan siis sekventiaalista kohtaa puheessa, jota edeltää ongelmavuoro ja responssi vuoro. Ongelmavuoro ja responssi vuoro muodostavat keskenään sekvenssin, joka vaikuttaa täysin toimivalta: ensimmäiseen vuoroon tulee reaktiona toinen vuoro ja ne liittyvät toisiinsa sekä sisällöllisesti että sekventiaalisesti. Kolmas positio muodostuu siitä, että ongelmavuoron tuottaja havaitsee tulleen ymmärretyksi väärin: responssi vuoron tuottaja reagoi ongelmavuoroon tavalla, jota ongelmavuoron tuottaja ei tarkoittanut. Kolmannen position korjaukset voivat sijaita keskus-

telussa kolmannessa vuorossa tai kauempana ongelma- ja responsshivuorosta. Ne sijaitsevat sellaisen vuoron jälkeen, joka voidaan tulkita olevan responssi johonkin edeltävään vuoroon – olkoon tämä vuoro ongelmavuoroon nähden kolmas tai kauempana. (Schegloff 1992: 1302–1304, 1317–1320.)

Ongelmavuoron jälkeen toinen voi tehdä korjausaloitteen, jonka jälkeen itse tekee korjauksen kolmannessa vuorossa. Toinen voi myös korjausaloitteen jälkeen korjata ongelmailmausta tai käyttää korjausaloitteena ymmärrysehdokkaalla, jonka preferoitu responssi on vahvistaminen. Toinen voi tehdä korjauksen ongelmavuoroa seuraavassa vuorossa tai neljännessä positiossa. (Lilja 2010: 55–57; Sorjonen 1997: 113.)

Neljäs positio eroaa siis kolmannesta siten, että ongelmavuoron ja responsshivuoron jälkeen on vielä responsshivuoro. Vasta tämä vuoro ilmaisee, että yhteisymmärryksessä on ongelma ja keskustelussa tuotetaan korjausvuoro. Kun kolmannen position korjauksessa ongelmavuoron tuottaja korjaa väärinymmärryksen, neljännen position korjauksessa taas ongelmavuoron vastaanottaja, toinen. (Schegloff 1992: 1320–1324.)

Korjausaloitteilla on neljä kohtaa, missä ne voivat esiintyä: ongelmavuorossa, siirtymäkohdassa, seuraavassa vuorossa tai kolmannessa vuorossa. Jokainen näistä on korjausaloitteen mahdollinen kohta. Kohdat ovat mahdollisia, vaikka korjausaloitteita ei esiintyisikään. Korjausaloitteet järjestäytyvät siis korjausaloitteiden mahdollisiin kohtiin (*repair-initiation opportunity space*). Mahdollisuus kestää kolmen vuoron ajan alkaen ongelmavuorosta. Itsen tekemille korjausaloitteille mahdolliset kohdat ovat ongelmavuorossa ja siirtymäkohdassa, ja seuraavassa vuorossa on mahdollinen kohta toisen tekemille korjausaloitteille. Itsen tekemille korjausaloitteille on vielä mahdollisuus kolmannessa vuorossa. (Schegloff – Jefferson – Sacks 1977: 366–367, 374–376.)

Itsekorjaukset vaativat onnistuakseen useimmiten vähemmän vuoroja kuin toisen aloittaman korjaamisen tekeminen. Schegloffin ym. (1977) mukaan itsen tekemissä korjausaloitteissa suurin osa esiintymistä on ongelmavuorossa ja ne myös saatetaan onnistuneesti loppuun siinä. Myös siirtymäkohdassa tai kolmannessa vuorossa esiintyvät korjausaloitteet ratkaisevat ongelman samassa vuorossa korjausaloitteen kanssa. Sen sijaan toisen tekemien korjausaloitteiden aloittamat korjausjaksot vaativat useita vuoroja onnistuakseen. (Schegloff – Jefferson – Sacks 1977: 369.)

Ongelmavuorossa tai siirtymäkohdassa tapahtuva itsen tekemä korjausaloite ja itsekorjaus yhdistävät ongelmakohdan paikantamisen ja korjauksen. Sen sijaan toisen tekemissä korjausaloitteissa vain osoitetaan, että vuorovaikutuksessa on ongelma tai joil-

lain korjausaloitteilla myös paikannetaan ongelmakohta. Korjauksen tuottaminen tapahtuu erikseen. (Schegloff – Jefferson – Sacks 1977: 376–377.)

3.4 Korjauksen lopputulos

Korjausjaksot eivät ole aina täydellisiä sekvenssejä, joihin kuuluisi joko ongelmavuoro ja korjausvuoro tai ongelmavuoro, korjausaloite ja korjausvuoro. Kaikkia vuorovaikutuksessa ilmeneviä ongelmia ei tarvitse korjata, jos intersubjektiivisuus kuitenkin keskustelussa säilyy. Toisaalta vuorovaikutuksessa voidaan aloittaa korjaus, mutta jättää se kesken. Schegloffin ym. (1977) mukaan korjausjaksossa aloittaminen ja varsinainen korjaustoimenpide ovat toisistaan erillisiä ilmiöitä. Korjaamisen aloittaminen ja korjaamisen lopputulos muodostavat keskustelussa omat, erilliset korjaussegmenttinsä. Käsitteet itsekorjaus ja toisen korjaaminen sisältävät oletuksen, että korjaustoimenpide onnistuu. Toisinaan korjaus kuitenkin epäonnistuu tai sitä ei saateta loppuun. Korjausjaksolla on siis lopputulos: loppuun saatettu tai keskeneräinen korjaus. (Schegloff – Jefferson – Sacks 1977: 363–365.)

Luvussa 2.1 käsittelin korjauksen aloittamista ja luvussa 2.2. tekijyyttä. Kun otetaan huomioon korjauksen aloittaminen, tekijyys ja lopputulos, voidaan korjausjaksot jakaa Schegloffin ym. esityksen mukaan kuuteen (Schegloff – Jefferson – Sacks 1977: 364–365):

1. Itsen aloittama itsekorjaus

Ongelmavuoron tuottaja korjaa itse itseään, suoraan tai korjausaloitteen avulla.

2. Toisen aloittama itsekorjaus

Ongelmavuoron vastaanottaja tekee korjausaloitteen, mutta korjauksen tekee ongelmavuoron tuottaja.

3. Itsen aloittama toisen korjaaminen

Ongelmavuoron tuottaja tekee korjausaloitteen, ja vastaanottaja tekee korjauksen. Esimerkiksi sanahauissa voidaan toimia näin: ongelmavuoron tuottaja etsii sanaa, ja vastaanottaja tuottaa etsityn sanan.

4. Toisen aloittama toisen korjaaminen

Ongelmavuoron vastaanottaja korjaa ongelmavuoron ongelman, joko suoraan tai korjausaloitteen avulla.

5. Itsen aloittama keskeytynyt korjaaminen

Ongelmavuoron tuottaja tekee korjausaloitteen, mutta jättää korjauksen tuottamatta.

6. Toisen aloittama keskeytynyt korjaaminen

Toinen tekee korjausaloitteen, mutta ei saa ongelmaavuoron tuottajalta reaktioksi korjauksista eikä tuota sitä myöskään itse.

Toisinaan ongelmaavuoron vastaanottaja tekee korjausaloitteen, mutta jatkaa puhetta ennen kuin ongelma korjataan. Tällaisissa tapauksissa toinen ilmaisee jollain tavalla kuulleensa tai ymmärtäneensä vuoron ilman ongelmaavuoron korjaamista. Kun korjausaloitteen tekijä jatkaa keskustelua ilman korjausta, on toinen kuullut vuoron, mutta on joutunut prosessoimaan sitä jonkin aikaa. (Haakana 2011: 56.)

Seuraavassa luvussa tarkastelen luvussa 3 esittelemiäni korjausjäsenyyksen piirteitä *Pussikaljaromaanissa*. Luvussa 4 käsitelen itsekorjausta, toisen korjaamista, korjauksen lopputulosta ja korjaussekvenssiä dialogissa. Korjausaloitteet käsitelen erikseen luvussa 5. Luvut 4 ja 5 käsittelevät siis korjausjaksojen rakennetta *Pussikaljaromaanin dialogissa*.

4 Korjausjäsenyys *Pussikaljaromaanissa*

Korjausjäsenyys ja korjausjaksot leimaavat *Pussikaljaromaanin* dialogia ja puhetta. Teoksessa puhutaan paljon, mutta puhe ei ole suoraviivaista ja nopeaa, vaan hidasta ja jahkailevaa. Jahkailevuudesta osan luo vuorojen sisältö, osan korjausjaksot. Romaanihenkilöt sanovat ensin jotain ja tarkentavat sanomaansa jollain tavalla. Tarkennuksilla vaihdetaan jokin kielellinen yksikkö puheesta tai sitten siinä täsmennetään jotain juuri sanottua muotoilemalla se uudelleen. Tarkennuksia ja korjauksia dialogissa taphtuu kahdella tavalla. Joko äänessäolija itse keskeyttää puheensa virran ja korjaa itseään tai sitten vastaanottaja keskeyttää äänessäolijan tehdäkseen tarkentavan kysymyksen. Vastaanottaja voi antaa äänessäolijan tehdä tarkennus tai hän voi tehdä tarkennuksen äänessäolijan puolesta.

Pussikaljaromaanin dialogista löytää kaikkia luvussa 3 esittelemiäni korjausjäsenyyksen rakenteellisia piirteitä. *Pussikaljaromaanissa* korjausaloitteita tekevät itse ja toinen ja myös korjauksia tekevät itse ja toinen. Dialogin korjaussekvenssit ovat moni-

puolisia. Useimmiten korjausjaksot saatetaan loppuun, mutta toisinaan ne jäävät myös kesken.

Luvussa 4.1 esittelen itsekorjausta ja toisen korjaamista dialogissa. Luku 4.2 käsittelee korjauksen lopputulosta. Luvussa 4.3 esittelen erilaisia korjaussekvenssejä teoksessa. Korjausaloitteet seuraavat luvussa 5.

Olen valinnut esimerkkejä yleisimmin sillä perusteella, että ne ovat olleet selkeimpiä esiintymiä tarkkailtavasta ilmiöstä. Suurin osa esimerkeistä on ryhmäänsä edustavia, harvinaisuudesta mainitsen esimerkin kohdalla erikseen. Lukijan on kuitenkin hyvä pitää mielessä, että aineistossani oli paljon vaihtelua ja runsaasti myös epäselviä tapauksia. Esittelemäni tapaukset ovat siis selkeitä ja edustavia, mutta eivät tyhjentäviä.

4.1 Itsekorjaus ja toisen korjaaminen

Varsinaisen korjaustoimenpiteen voi tehdä itse tai toinen. Itsekorjaukseksi sanotaan tapauksia, joissa ongelmavuoron tuottaja korjaa ongelman oma-aloitteisesti tai toisen tekemän korjausaloitteen jälkeen. Toisen korjaamisesta on kyse, kun ongelmavuoron vastaanottaja korjaa ongelman.

Esimerkissä (15) Lihi tekee itsekorjauksen. Katkelman edellä kolmikko on miettinyt, mitä tehdä ja Lihi on ehdottanut jatsin pelaamista. Ennen Marsalkan vuoroa esimerkissä Lihi on tuijotellut taivaalle.

(15)

– Sä näytit äsken siltä niinku olisit kokenu jotain uskonasioita, Marsalkka sanoi.

– **Ehkä mä koin. Tai siis mä itse asiassa ajattelin lämmöllä sitä nopanheittoa**, jotenki tuli vaan hyvä olo jo pelkästä ajattelemisesta. Niin että ehkä mä sitten uskon siihen, siis noppaan. [Lihi]

– Hmph, Henninen sanoi. (PKR 2004: 20–21.)

Marsalkka kuvailee Lihin taivaalle tuijottelua, että tämä näytti siltä kuin olisi kokenut uskonasioita. Lihin responssi Marsalkan vuoroon on *ehkä*. Lihi siis tuottaa samanmielisen lausuman Marsalkan vuorolle. Tämän jälkeen Lihi tekee korjausaloitteen *tai siis* ja korjaa ajatelleensa nopanheittoa. Koska nopanheiton ajattelu vaikutti uskonasioiden ko-

kemiselta, Lihi on sitä mieltä, että hän voi uskoa noppaan. Lihi siis ensin varovasti myöntää Marsalkan lausuman oikeaksi merkiten lausumansa episteemisesti epävarmaksi *ehkä*-partikkelilla. Sitten hän korjaa tätä samanmielisyyttä tarkentamalla, mitä hän koki tuijottaessaan taivaalle.

Nopanheitto on *Pussikaljaromaanin* läpäisevä motiivi. Lihi on kolmikosta kaikkein innostunein nopanheitosta ja hän kättää muita pelaamaan noppaa kanssaan. Tätä katkelmaa ennen nopanheitto on tuotu esille ensimmäisen kerran ja Lihi kertoo jo tässä lämpimistä tunteistaan peliä kohtaan. Lihin toteamus ”ehkä mä sitten uskon siihen, siis noppaan” kuvastaa ei vain Lihin vaan kaikkien kolmen maailmankatsomusta. Koko päivä etenee kuin noppapeli: välillä noppaa heitetään – mietitään mitä tehdä – ja sattumanvaraisesti ajaudutaan seuraavaan tilanteeseen. Lihi vaikuttaa vielä tyytyväiseltä tällaiseen sattumaan perustuvaan maailmankatsomukseen.

Esimerkissä (16) on erityyppinen itsekorjaus: sen aloittaa toinen. Kolmikko on istunut kaatosateessa terassilla jonka ohi Laura ja Pasi¹ ovat olleet kävelemässä pojille tuntemattomassa seurassa. Tytöt päättävät liittyä seuraan ja ovat esitelleet kolmikolle Ernon. Erno on kätellyt Lihiä ja Marsalkkaa, mutta Henninen ei suostunut kättelemään. Lihin ensimmäinen vuoro katkelmassa seuraa Hennisen vuoroa, jossa hän on kertonut, miksi ei kättele. Lihi yrittää tällä vuorolla vaihtaa puheenaihetta, päästä turvallisille vesille, jotta Erno ei pitäisi Hennistä epäkohteliaana.

(16)

– **Mä en muuten ymmärrä tota kättelyjuttua ollenkaan**, Lihi kie-kaisi siihen sekaan aavistuksenomaisesti hätääntyneellä falsetilla, – –

– **Mitä sä tolla tarkotat?** Henninen kysyi sitten.

– **Tai siis** mä tarkotan että mä tarkotan että mä en ole koskaan oikein ymmärtänyt ota kättelyjuttua, ai niin mä sanoin sen jo. Niin, **mä vaan meinasin sitä että kai sen tarkoitus olis jotenkin osoittaa että ihmiset on niinku turvallista seuraa toisilleen sen jälkeen kun on kerran kä-telty, mutta mun mielestä se kättelemineen vaan jotenki etäännyttää ja kylmiöi niinku kaiken**. Mä kelasin pienenä että ne tyypit joita piti kätellä on sellasia joiden kanssa ei parane lähempiin veljeilyihin ruveta. (PKR 2004: 260.)

¹ Pasi on yksi kolmikron tapaamista tytöistä. Pojat unohtavat tyttöjen nimet ja kun Henninen tiedustelee Pasilta uudestaan, tämä loukkaantuu ja kertoo nimekseen Pasi (ks PKR 2004: 141–142). Pasina hän sitten pysyy koko teoksen.

Lihin ongelmavuoro tässä on esimerkin ensimmäinen vuoro ”Mä en muuten ymmärrä tota kättelyjuttua ollenkaan”. Henninen ei ymmärrä Lihin lausumaa ja tuottaa korjausaloitevuoron ”Mitä sä tolla tarkoitat?” Lihi tekee korjauksen Hennisen vuoron jälkeen ja aloittaa sen korjausaloitteella *tai siis*. Hän ei kuitenkaan ihan heti pääse tarkentamaan, mitä tarkoitti ongelmavuorollaan, vaan toistaa ensin ongelmavuoron. Vasta tämän lausuman jälkeen hän vastaa Hennisen kysymykseen ja tekee korjauksen. Tässä esimerkissä Lihi siis korjaa itse itseään, mutta siksi, että Hennisellä oli ongelmia Lihin ensimmäisen lausuman kanssa.

Lihin ongelmavuoro on siis topiikinvaihtamisvuoro. Lihi vaihtaa topiikkia hermostuneesti, mistä merkinä on hätäntynyt falsetti. Myös Lihin korjausvuoro on hermostunut, sillä Lihi ei tahdo päästä siinä asiaan, vaan alkaa hermostuksissaan jankuttaa toistamalla ongelmavuoronsa. Lopulta hän kuitenkin pääsee asiaan ja onnistuu vaihtamaan topiikkia ja puhumaan kättelystä yleisesti, ei mahdollisena loukkauksena Ernoa kohtaan.

Esimerkki (17) on toisen korjaamisesta. Lihi kertoo tässä treffeistään edellisellä viikolla.

(17)

– – – Tää juttu menee siis niin että viime viikolla tapahtu ihan hirveitä, se pyysi mua yks ilta sen kotiin, ja mä ajattelin sitten jotenkin että mun pitäis jotenkin päteä, voi vittu minkä tähden mä niin ajattelin. No niin mä ostin kuitenkin jotain juustoja, mä ajattelin että se olis jotenki tyylikästä. Ne oli siis vittu sanoinkuvaamattoman yrjöttäviä. **Istuttiin tunnit pääksytysten hiljaa pöydän ääressä ja irvisteltiin niille juustoille** ja näytettiin molemmat toilleen hyvin epäviihtyiviltä ja sitten mä viimein lähdin sieltä ja ajattelin että mä hyppään suurieleisesti jostain niinku alas, mutta en mä löytäny mitään minkä päältä olis voinu hypätä.

– **Mä luulen että tunnit pääksytysten on erheellisesti sanottu**, Henninen sanoi.

– Kiitos paljon. Homman nimi nyt kuitenkin oli siis se että tänään kai piti jotenki yrittää korjata ja korvata se epäonnistuminen. (PKR 2004: 112.)

Katkelmassa Lihi kertoo tarinaa, joten hänen vuoronsa on pitkä, useampiyksikköinen vuoro. Hänen koko vuoronsa on ongelmavuoro, mutta varsinainen ongelmailmaus on ”Istuttiin tunnit pääksytysten hiljaa pöydän ääressä”. Lihi saa kertoa tarinansa loppuun, ja Henninen seuraavassa mahdollisessa siirtymäkohdassa tuottaa korjausvuoron ”Mä

luulen että tunnit pääsytysten on erheellisesti sanottu.” Hennisen tuottama korjaus on oikaisu: hän korjaa Lihin tekemän virheen. Lihin responsi Hennisen korjaukseen on ”Kiitos paljon.”

Pussikaljaromaanissa on siis itsekorjauksia, toisen aloittamia korjauksia ja toisen korjaamista. Korjaukset eroavat toisistaan hyvin paljon, eikä niissä ole roolien perusteella mitään yhteisiä tekijöitä.

4.2 Korjauksen lopputulos

Korjausjaksot voidaan saattaa loppuun tai jättää kesken. *Pussikaljaromaanin* dialogin korjauksissa esiintyy molempia tapauksia. Hämmästyttävän usein korjaukset jäävät kesken. Esittelen tässä luvussa esimerkit, joissa itsekorjaus saatetaan loppuun, toisen aloittama korjaus saatetaan loppuun ja toisen aloittama korjaus jää kesken.

Esimerkissä (18) on loppuun saatettu itsekorjaus. Katkelmassa kolmikko on juuri tavannut aamulla ja Lihi kuvailee olotilaansa edellisillan juhlinnan jäljiltä.

(18)

– **Mulla on kummallinen olo**, Lihi sanoi. – **Tai siis mä tarkotan että vaikka mulla on vähän niinku hysteerinen krapula, mun ruumis on vaan niin huonona ettei mulla ikään kuin ole mahdollisuuksia olla hysteerinen**, ymmärrättekö.

– Ehkä, Marsalkka sanoi. – Jos se nyt on tarpeen.

– **Tai siis oikeastaan mun tekis mieleni olla hysteerinen**, se niinku helpottais. Mä en vaan voi. (PKR 2004: 15.)

Lihin ongelmailmaus on tässä esimerkissä lausuma *mulla on kummallinen olo*. Tämän lausuman jälkeen hän tekee itsekorjauksen ja aloittaa sen korjausaloitteella *tai siis*. Korjauksella hän täsmentää kummallista olotilaansa. Korjauksen jälkeen hän tuottaa vielä hakukysymyksen *ymmärrättekö*. Kysymykset ovat kysymys-vastaus-vierusparin etujäseniä. Seuraavassa vuorossa Marsalkka tuottaa odotetusti jälkijäsenen ja vastaa ”Ehkä.” Jälkijäsenen jälkeen Lihi vielä jatkaa korjaustaan ja tarkentaa oloaan edelleen. Lihi korjaa ongelmailmauksen jo samassa vuorossa, mutta jatkaa korjaamista sen lisäksi vielä kolmannessa vuorossa.

Esimerkissä (19) toinen tekee korjausaloitteen, mutta varsinaisen korjauksen tekee kuitenkin itse. Tämäkin korjausjakso saatetaan loppuun. Esimerkkiä ennen Lihi on eh-

dottanut jatsin pelaamista, ja Marsalkka on kaivanut taskustaan neljä noppaa. Edellä on ihmetelty yhden nopan puuttumista.

(19)

- Se on varmaan mulla kotona se viides, Marsalkka sanoi. – **Mä hypistelin niitä yöllä.**
- **Hypistelit**, Lihi sanoi. – **Minkä tähden sä hypistelit noppia?**
- **No ajankuluksi.** (PKR 2004: 22.)

Katkelman ongelmailmaus Marsalkan vuorossa on *mä hypistelin niitä yöllä*. Lihi poimii ongelmailmauksesta verbin *hypistellä*, jonka hän toistaa korjausaloitteena. Korjausaloitteen jälkeen hän vielä muodostaa kysymyksen, jolla hän osoittaa, mikä hänelle oli Marsalkan vuorossa ongelmallista – Lihi haluaa tietää syyn noppien yölliseen hypistelyyn. Seuraavassa vuorossa Marsalkka tekee korjauksen. Tässä katkelmassa siis korjaus viehdään päätökseen kolmannessa vuorossa toisen tekemän korjausaloitteen jälkeen.

Esimerkissä (20) korjaus jää toisen tekemän korjausaloitteen jälkeen kesken. Kolmikko istuu raitiovaunussa ja on menossa keskustaan. Aiemmin Henninen ehdotti liikkumista pois Kalliosta ja lyhyen vastustuksen jälkeen muut myöntivät. Tässä esimerkissä Lihi on jo innostunut ajatuksesta kunnolla.

(20)

- – – no niin mutta tuli semmonen hytinä tiedättekö, sellanen että nyt mennään perkele kaupungille. Sen mä vaan halusin sanoa. [Lihi]
- **Mitä mä sanoin**, Henninen sanoi.
- **Mitä sä sanoit?** Marsalkka kysyi.
- **Mitähän mä tosiaan sanoin**, Henninen sanoi ja kasasi otsalleen jonon ryppyjä.
- Tässä olis näköjään taas jonkinlainen silmukka tuloillaan, Marsalkka sanoi. (PKR 2004: 167.)

Katkelmassa Henninen vastaa Lihin innostuneeseen vuoroon lausumalla ”Mitä mä sanoin”, jonka tarkoitus on osoittaa, että Henninen on ollut oikeassa ehdottaessaan keskustaan lähtöä. Marsalkka kuitenkin tarttuu Hennisen vuoroon kirjaimellisesti ja tuottaa korjausaloitevuoron ”Mitä sä sanoit?” Seuraava vuoro olisi odotuksenmukaisesti korjausvuoro, mutta korjauksen sijaan Henninen toistaa kysymyksen. Jokainen näistä kolmesta vuorosta muodostuu kysymyksen *mitä* subjektista *mä* tai *sä* ja *sanoa*-verbistä.

Tässä kolmen vuoron katkelmassa on omanlaisensa rytmi. Korjauksena tämä ei kuitenkaan tule päätökseensä vaan jää kesken.

Seuraavassa esimerkissä korjaus jää myös kesken. Edellä on ollut puhetta Marsalkan kuolleesta naapurista. Lihi on kertonut tarinan ikkunassa seksiä harrastavista naapureistaan ja nyt myös Henninen haluaisi kertoa oman naapuritarinansa.

(21)

- Mutta olenko mä kertonut kuuluisasta yläkerran juoposta lakimiehestä. [Henninen]
- Et, Lihi sanoi. – Kerro.
- Olet, Marsalkka sanoi. – Älä kerro.
- Pattitilanne, Henninen sanoi. – Mä ajattelin että mulle tulee jotenki ulkopuolinen olo jos mä en kerro jotain henkilökohtasta naapurijuttua. **Ja onhan se niinkin että meistä niinku henkilöinä tulee ehkä kokonaisempia jos me kaikki kolme kerrotaan omista naapuruuksistamme ja ikäänku suhteestamme niihin.**
- **Nyt en valitettavasti ymmärrä**, Lihi sanoi.
- No kerro nyt, Marsalkka sanoi. – Ei se oo sama juttu kuitenkaan enää. (PKR 2004: 68–69.)

Henninen yrittää aloittaa kerrontajaksoa etiäisvuorolla, jossa hän kysyy, onko kertonut yläkerran juoposta lakimiehestä. Marsalkka on kuullut tarinan, eikä halua kuulla sitä uudestaan, mutta Lihi ei ole kuullut ja haluaisi kuulla sen nyt. Henninen ei näiden keskenään riitelevien viestien jälkeen aloita kertomista, vaan jatkaa uudella etiäisvuorolla, jossa hän perustelee, miksi hän haluaisi kertoa tarinan. Henninen sanoo, että heistä tulee henkilöinä kokonaisempia, jos hänkin kertoisi naapuristaan. Henninen viittaa tässä kirjallisuudentutkimuksen käsitepariin **litteä** ja **pyöreä** henkilöhahmo (Forster 1927, Käkelä–Puumalan 2001 mukaan.) Ylipäänsä kirjallisuudentutkimuksessa arvostetaan syviä henkilöhahmoja pinnallisten sijaan (ks Käkelä–Puumala 2001) ja sellainen Henninenkin haluaa olla. Tämä Hennisen lausuma on korjausjakson ongelmavuoro, ja Lihi merkitsee sen ongelmalliseksi *en ymmärrä*-vuorolla. Seuraavassa vuorossa Henninen ei kuitenkaan korjaa lausumaansa. Henninen siis kommentoi keskustelua metafiktiivisellä tasolla, mutta Lihi jatkaa keskustelua romaanin maailmassa. Hennisen metafiktiivisen lausuman ymmärtäminen jätetään lukijalle ja Lihin korjausaloitevuoron jälkeen seuraa Marsalkan kehoitus Henniselle alkaa kertoa tarinaa.

Esimerkissä (22) korjaus jää jälleen kesken. Edellä Henninen on ehdottanut keskustaan lähtöä ja muut ovat ensin vastustaneet, mutta sitten kuitenkin myöntyneet. Tässä katkelmassa kolmikko tekee matkaa raitiovaunupysäkille.

(22)

- **Sitä mä en vaan edelleenkään ymmärrä**, Marsalkka sanoi.
- **Jaa niinku mitä?** Lihi kysyi ja jähmettyi jotenkin, sen oli ilmeisesti mahdotonta keskustella ja elää samanaikaisesti.
- **Tai itse asiassa ei yhtään mitään.** (PKR 2004: 162.)

Katkelman ongelmavuoro on Marsalkan lausuma ”Sitä mä en vaan edelleenkään ymmärrä.” Lihi tekee tämän vuoron jälkeen korjausaloitteen ”Jaa niinku mitä?” Kolmannessa vuorossa Marsalkka ei korjaa, vaan ohittaa korjausaloitteen eksplisiittisesti ”Tai itse asiassa ei yhtään mitään.”

4.3 Korjaussekvenssi

Korjaus voidaan tehdä monessa kohdassa ongelmavuoroon nähden. Ensimmäinen mahdollinen kohta korjaukselle on ongelmavuorossa. Korjauksen voi tehdä myös ennen kuin vuoro on vaihtunut siirtymäkohdassa. Myös seuraava ja kolmas vuoro ovat mahdollisia korjauskohtia, joskus korjausvuoro voi esiintyä jopa kauempana ongelmavuorosta. Lisäksi korjaus voi olla kolmannessa tai neljännessä positiossa. Kolmannen position korjaus on sellainen, jossa ongelmavuoron tuottaja huomaa vastaanottajan responsista tulleen ymmärretyksi väärin. Neljännen position korjaus on toisen tekemä, kun kolmannen position korjaus on itsen tekemä.

Esimerkissä (23) Marsalkka aloittaa korjauksen samassa vuorossa, jossa on ongelma. Kolmikko keskustelee tässä rahavaroistaan, sillä he ovat tavanneet kadulla itkevän transvestiitin. Tämä tarvitsisi rahaa voidakseen mennä taksilla kotiin ja pojat haluaisivat auttaa.

(23)

- Onks meillä mitään? se [Henninen] kysyi ja katsoi Marsalkkaa.
- Siinä piti sitten ruveta taas kerran kaivelemaan taskuja ja näyttää siltä että toivoi niistä löytyvän jotain, – – ja levittää ne anteeksipyytävään asemaan ja sanoa että valitettavasti ei.

– Eiks sitä nyt kuitenkin jäänyt? Lihi kysyi. – Tuli se sähkökatkos ja kaikki.

– **Ei sitä kyllä jääny, tai siis mä tarkotan että jäi ihan sairaan vähän, mä meinaan ettei se riittäis mihinkään, tai siis kyllähän mekin sitä taksia ajateltiin mut mun on nyt pakko kelaa vähän tulevaisuutta, tai siis tai siis**, no, mulla on laskuhumala ja hirvee nälkä, vittu, mä olen niin väsynyt. (PKR 2004: 308.)

Henninen kysyy Marsalkalta, joka sillä hetkellä pitää rahoja hallussaan, onko rahaa vielä jäljellä. Marsalkka toteaa, että ei. Lihi ihmettelee, eikö rahaa kuitenkin jäänyt, sillä edellä oli baarissa sähkökatkos, jolloin lisää juomia ei voinut ostaa. Marsalkka toistaa kieltävän vastauksensa. Hän sanoo *ei sitä kyllä jääny*, mutta koska rahoja todellisuudessa kuitenkin on vähän, hän tekee korjausaloitteen *tai siis* ja korjaa, että rahoja *jäi ihan sairaan vähän*. Hän tarkentaa lausumaansa vielä, että se ei riittäisi mihinkään ja tekee jälleen korjausaloitteen ja korjaa tätäkin lausumaa. Marsalkka tarkentaa, että hekin edellä ajattelivat taksin ottamista – rahaa siis on – mutta että Marsalkka ei halua tuhлата viimeisiä ropojaan. Hän yrittää vielä korjata ja toistaa *tai siis* -korjausaloitetta ja päätyy toteamaan, että hänellä on laskuhumala, nälkä ja väsymys. Yhden vuoron aikana Marsalkka korjaa itseään kolmesti. Tämä on ensimmäinen mahdollinen paikka korjauksille.

Esimerkissä (24) korjaus tehdään siirtymän mahdollistavassa kohdassa. Kolmikko on istunut lippakioskilla pöydässä ja samaan pöytään on istunut tuntematon äijä. Pojat joutuivat hänen kanssaan konfliktiin ja selittivät sen johtuneen siitä, että heillä oli vakava keskustelu Marsalkan naapurin kuolemasta kesken. Äijän vuoro katkelman alussa on responssia tähän.

(24)

– Niinhän se on että ihmiset syntyä ja ihmiset kuolee, niinhän se on tässä maailmassa. [Äijä]

– Niinhän se on, Lihi sanoi.

– Kun ei ole löydetty vielä niitä muita, Henninen sanoi. – **Siis maailmoja.**

– Se oli musta ihan viisaasti sanottu, Lihi sanoi. – **Siis se hänen kommentti niistä syntymistä** tai miten se nyt meni. (PKR 2004: 93–94.)

Henninen ja Lihi tekevät tässä samanlaisen korjauksen peräkkäin. Hennisen vuorossa *Kun ei ole löydetty vielä niitä muita* ongelmailmaus on lauseke *niitä muita*. Koska lausekkeen tarkka referentti ei selviä Hennisen lausumasta, hän tuottaa sen korjauksella. Hän tekee ensin korjausaloitteen *siis* ja tuottaa referentin *maailmoja*.

Puheen kirjoitettu muoto ei osoita selkeästi, että korjaus tapahtuisi siirtymän mahdollistavassa kohdassa. Tulkitsen tämän tapauksen kuitenkin sellaiseksi. Jos esimerkkiä (24) verrataan esimerkkiin (23), huomataan, että niissä kirjoitusasu on toinen. Kun korjaus tulee vuoron sisällä, on korjaus aloitettu pienellä alkukirjaimella. Esimerkissä (23) on lisäksi ennen korjausta pilkku, mutta näin ei ole kaikissa vastaavissa tapauksissa. Esimerkissä (24) sen sijaan korjaus alkaa isolla alkukirjaimella. Ongelmauoron ja korjausvuoron väliin on vielä merkitty johtolause. Puheen lukemiseen muodostuu johtolauseen takia tauko, jota vahvistaa uusi suora lainausta merkitsevä ajatusviiva sekä iso alkukirjain. Mielestäni esimerkissä (24) voidaan ajatella sekä Hennisen että Lihin tekevän korjauksen siirtymän mahdollistavassa kohdassa. Johtolauseen jälkeenhän vuoro voisi vaihtua, ajatusviiva tulla seuraavalle riville ja toinen romaanihenkilö puhua. Ainakin joissain tapauksissa ajatusviiva voi merkitä kaunokirjallisessa teoksessa vuoron vaihtumista.

Seuraavassa esimerkissä korjaus tehdään seuraavassa vuorossa. Edellä kolmikko on kävellyt kadulla ja kohdannut väkijoukon tuijottamassa loukkaantunutta, ambulanssia ja hoitajia. Katkelmassa Marsalkka tiedustelee, mitä on tapahtunut. Ohikulkijoilla on siitä erimielisyyksiä.

(25)

Marsalkka huomasi vieressä kaupassa kohdatut identtiset mummot ja kysyi mitä oli tapahtunut.

– Se on kuollu, mummot sanoivat synkronissa.

– **Hitot on kuollu!** joku huusi edempää väkijoukosta. – Just äsken sanoi että antakaa mun olla. (PKR 2004: 114.)

Katkelmassa korjausjaksoon osallistuvat toisilleen tuntemattomat ohikulkijat. Ongelmauoron tuottavat identtiset mummot ja korjausvuoron nimeämättä jäävä joku. Mummot esittävät ongelmauorossaan väitteen, että loukkaantunut on kuollut. Joku korjaa, että ei ole kuollut. Korjaus tehdään suoraan ilman korjausaloitetta.

Korjauksessa korjataan väitelauseen modaalisuus, varmana esitetty tieto loukkaantuneen kuolemasta ja kumotaan se kieltorakenteella. Lausumassa *hitot on kuollut* kieltorakenteessa ei käytetä kieltoverbiä *ei*, vaan sen on korvannut voimasana *hitot*. Voimasanoja voi yksiköllisenä tai monikollisena käyttää kieltosanattomissa kielloissa (VISK §1725, §1623). Kieltorakenne poikkeaa tässä vielä sillä tavalla, että kieltoverbin

kanssa lausuma olisi muotoa *ei ole kuollut*. *Hitot* sanan kanssa *olla*-apuverbi on kuitenkin yksikön kolmannessa persoonassa.

Esimerkissä (26) korjausvuoro on kolmannessa vuorossa. Edellä kolmikko on päätenyt terassille juomaan olutta kaatosateeseen ja ohi ovat kulkeneet Laura ja Pasi tuntemattomien poikien kanssa. Laura, Pasi ja Erno liittyvät kolmikon seuraan ja tytöt ovat esitelleet Ernon. Katkelmassa Henninen kieltäytyy kätelemästä Ernoa.

(26)

- **Mä en kyllä kätele sua** kun teillä nuorisoilla on nykyään niin kummat salavihkaiset kädenpuristukset, sellaset saa mut tuntemaan itseni vanhaksi ja epäpäteväksi. [Henninen]
- Ymmärrän, Erno sanoi.
- **Tai siis mä tarkotan etten mä tarkota millään pahalla.**
- Joo ei mitään, Erno sanoi, – – (PKR 2004: 259–260.)

Ongelmailmaukseksi Hennisen vuorossa muodostuu *mä en kyllä kätele sua*. Kieltäytymisen jälkeen Henninen perustelee, miksi ei aio kätellä Ernoa. Ernon responssi Hennisen vuoroon on *ymmärrän*. Henninen haluaa Ernon vuoron jälkeen kuitenkin korjata vielä lausumaansa, jonka voi tulkita epäkohteliaana. Hennisen korjausvuoro ”Tai siis mä tarkotan etten mä tarkota millään pahalla” tulee ongelmavuoroon nähden kolmannessa vuorossa, sillä Erno ehtii sanoa väliin oman lausumansa.

Esimerkissä (27) korjaus tulee myöhemmin. Edellä pojat ovat päätyneet oluelle baariin ja Lihi on tilannut pitsan. Katkelman ensimmäisessä vuorossa Lihi ehdottaa, että hän ottaisikin pitsan mukaan ja mentäisiin ulos aterioimaan.

(27)

- – – Niin mä tuomasin että vois ottaa ton aterian mukaan kun nyt on kerran tota säätäkin. [Lihi]
- Kyllä! Henninen älähti. – Täällä rupee aivotukset meneen näköjään liian syville vesille. **Hopi hopi.**
- **Mitä hopi.**
- Hyi saatana mä inhoan tota hopihopia, Marsalkka sanoi. – Tai siis anteeks vaan mutta siinä on jotain niin teelmäistä pirtsakkuutta et siitä tulee paha olo, siinä on niinku jotain Pirtsaa tai Tepua.
- Harmi, Henninen sanoi. – Mä jotenki tykkään siitä. Ja voihan olla että mä lausuin sen kuitenkin vähän niinku pilke silmäkulmassa. **Mut siis joka tapauksessa mä tarkotin sitä hopi että riennä nyt pummaamaan siltä pitsamieheltä laatikko ettei se ehdi liata lautasta**, sellanen katkeoittaa ihmisen. (PKR 2004: 109–110.)

Ongelmailmaus on katkelmassa Hennisen lausuma *hopi hopi*, joka osoitetaan ongelmalliseksi korjausaloitevuorossa, jossa osittaiseen toistoon yhdistetään kysymyssanan *mitä hopi*. Korjausaloite on osoitettu Henniselle, jonka vuorossa ongelmailmaus oli. Ennen kuin Henninen ehtii sanoa mitään, Marsalkka aloittaa välisekvenssin, jossa hän alkaa esittää arviotaan lausumasta *hopi hopi*. Marsalkan arvion jälkeen Henninen puolustaa omaa näkemystään lausumasta. Tämän välisekvenssin jälkeen Henninen lopulta tuottaa korjausvuoron. Korjausvuoro tulee siis neljännessä vuorossa ongelmaavuoroon nähden ja siinäkin täydellisten vuoron rakenneyksiköiden *harmi, mä jotenkin tykkään siitä ja ja voihan olla että mä lausuin sen kuitenkin vähän niinku pilke silmäkulmassa* jälkeen.

Esimerkki (28) on kolmannen position korjaus. Aiemmin on päätetty mennä vierailemaan Kotilaisen luona. Siinä ongelmailmaukseksi muodostuu Lihin ensimmäinen vuoro, jota Henninen ja Marsalkka tulkitsevat omilla vuoroillaan.

(28)

- **Mä tajusin just etten mä tiedä sen sukunimeä.** [Lihi]
- Herra paratkoon, Henninen ähkäisi. – Sä et siis tiedä Kotilaisen sukunimeä?
- Ai tarkotatko sä niinku että Kotilainen on sen etunimi? Marsalkka kysyi. – Että se on niinku joku Kotilainen Veijalainen?
- **Ei kun ähk, mä ajattelin että se on niinku joku laatusana.** Että se meinaa sitä että se on paljon kotona, että se niinku viihtyy siellä. – –
(PKR 2004: 190.)

Ongelmaavuoroksi katkelmassa muodostuu Lihin ”Mä tajusin just etten mä tiedä sen sukunimeä.” Henninen ja Marsalkka kommentoivat tätä hämmästyttävää asiaa – että Lihi ei tiedä Kotilaisen sukunimeä. He olettavat, että Kotilainen on sukunimi, mutta Lihi kuvittelee Kotilaisen olevan lempinimi. Sekä Henninen että Marsalkka tuottavat ongelmaavuoron jälkeen omat vuoronsa, joista Lihille selviää, että hänet on ymmärretty väärin. Hän korjaa omaa ongelmaavuoroaan näiden väärää tulkintaa osoittavien vuorojen jälkeen. Kun korjausjaksossa korjaus tehdään väärän tulkinnan jälkeen, on kyseessä kolmannen position korjaus. Tällöin ongelmaavuoron tuottaja havaitsee ongelman muiden responsista. (ks Schegloff 1992.)

5 Korjauksen aloittaminen

Pussikaljaromaanin dialogissa korjauksia aloitettiin kaikilla suomalaisen korjausaloite-tutkimuksen kuvaamilla aloituskeinoilla. Korjauksia aloitettiin korjausaloitteilla ja suoraan ilman korjausaloitteen korjauksen alkamista merkitsevää tehtävää. Sekä itse että toinen aloittivat korjausjaksoja dialogissa. Korjausaloitteista löysin romaanista katkon, partikkelit, kysymyssanan, kysymyssanan ja toiston yhdistelmän, toiston, avoimet korjausaloitteet, ymmärrysehdokkaat ja *en ymmärrä* -vuoron. Valtaosa korjausjaksoista aloitettiin korjausaloitteella. Muutamia korjauksia tehtiin kuitenkin suoraan. Näissä suorissa korjauksissa virheellinen elementti tai ongelmailmaus vain korvattiin toisella ilmauksella.

Tässä luvussa esittelen korjauksen aloittamisen keinoja *Pussikaljaromaanin* dialogissa. Esitysjärjestykseni seurailee lähinnä aloitekeinojen yleisyyttä. Loogisen etene-mistavan nimissä kuitenkin esittelen ensimmäisenä korjausaloitteista katkon, joka teok-sen dialogissa oli varsin harvinainen. Partikkelit olivat korjausaloitteina hyvin yleisiä, mutta muiden korjausaloitteiden frekvenssi teoksessa oli samankaltainen toisiinsa näh-den. Kun partikkeleista *tai siis* -yhtymän kohdalla esiintymiä oli reilusti yli 100, puhu-taan muiden partikkeleiden kohdalla kymmenistä esiintymistä. Muita korjausaloitekei-noja esiintyi teoksessa kymmenen molemmin puolin. Mikäli korjauksen aloittamisen keinoa on käytetty vain muutamia kertoja teoksessa, mainitsen sen alaluvussa.

5.1 Katko

Löysin *Pussikaljaromaanista* kaksi esiintymää katkosta. Toisen esiintymistä olen esitel-lyt jo johdannossa (ks s. 4). Tässä luvussa esittelen toisen esiintymistä.

Seuraavassa katkelmassa kolmikko istuu terassilla seuranaan Laura, Pasi ja Erno. Aiemmin Henninen on polttanut kannabista ja mennyt siitä sekavaksi. Hän pudotti tut-tavan luona maljakon, joka meni rikki. Sekava Henninen on useaan otteeseen pohtinut ensin painovoimaa ja sitten riippumista. Tässä katkelmassa hän ottaa jälleen puheeksi kyseisen aiheen.

(29)

– Niin mä siis tuomasin noita riippuvuuksia. Sehän siis on, sanoisinko ongelmallista. Oho. Mä yritin niinku välttää sitä **probl** eiku pähkytystä. No niin mulla vaan heräsi sellainenkin kysymys tuolla tajunnassa että voiks riippuvainen niinku olla sen ripustautumiskohteensa yläpuolella. (PKR 2004: 267.)

Hennisellä on aiemmin ollut hankaluuksia artikulaation kanssa. Sanan *problemaattinen* ääntäminen oli hänelle ylivoimaista. Kerrasta viisastuneena hän nyt käyttää hankalan ilmauksen tilalla sanaa *ongelmallinen*. Itsekin vaikuttuneena sanan välttämisestä Henninen käy kommentoimaan tätä: ”Oho. Mä yritin niinku välttää sitä probl eiku pähkytystä.” Hän haluaa sanoa yrittäneensä välttää *problemaattisen* sanomista, mutta tulee siinä sanoneeksi hankalan sanan. Henninen välttää sanan sanomisen sillä, että jättää *problemaattisen* kesken, tekee katkon *probl* ja korvaa *eiku*-korjausaloitteella sanan *pähkytyksellä*.

5.2 Partikkelit korjausaloitteena

Pussikaljaromaanissa partikkelit ovat yleinen korjausaloitekeino. Suurpiirteisten laskelmieni mukaan *tai siis* -partikkeliyhtymää esiintyi dialogissa yli 100 kertaa, *tai-*, *siis* ja *eiku*-partikkeleita useita kymmeniä ja kieltosanaa *ei* muutaman kerran.

Esittelen jokaista romaanissa esiintynyttä partikkelia omassa alaluvussaan. Esittelen partikkelit frekvenssijärjestyksessä taajimmasta harvinaisimpaan.

5.2.1 *Tai siis*

Pussikaljaromaanin korjausjaksojen silmiinpistävin piirre on runsas *tai siis* -partikkeliyhtymän esiintyminen. Partikkeliyhtymää käytettiin enemmän itsekorjauksessa kuin toisen korjaamisessa. Teoksessa partikkeliyhtymä näyttäisi siis liittyvän puheen prosessointiin puhehetkellä.

Esimerkissä (30) Marsalkka prosessoi puhettaan puhuessaan. Edellä Lihi on ker-tonut edellisviikon epäonnistuneista treffeistä Marjatan kanssa. Hän muisti, että he olivat sopineet uuden tapaamisen illaksi. Lihin mielestä treffit menivät niin huonosti, että hän ei haluaisi tavata Marjattaa. Katkelmassa hän suunnittelee soittavansa tälle ja peruvansa treffit.

(30)

- Mä soitan sille kohta, mä soitan sille kohta, mä soitan sille kohta.
[Lihi]
- Sä aiot kaikesta päätellen soittaa sille kohta, Marsalkka sanoi. – – –
Tai siis voi voi. Mä taidan kohta soittaa yleiseen hätänumeroon, tää on kaikki niin vaikeeta. **Tai siis tarkoitan elämää.**
- Mä soitan sille kohta, mä oon kipee, mulla on jalka poikki, mun faija on halvaantunu, jotain. (PKR 2004: 113.)

Molemmat *tai siis* -esiintymät toimivat puheessa muutoksen merkkinä. Katkelman ensimmäisessä vuorossa Lihi toistaa lauseen *mä soitan sille kohta* kolme kertaa, jota Marsalkka kommentoi seuraavassa vuorossa. Marsalkka kuitenkin huomaa, että hänen vitsailunsa Lihin vakavasta ongelmasta on tilanteeseen sopimaton, joten hän tekee korjausaloitteen, muuttaa sanomaansa ja kumoaa epäempaattisen vitsailunsa empatiaa osoittavalla interjektion *voi* toistamisella. Interjektiota *voi* käytetään reaktiona edellä tapahtuneeseen (VISK §856). *Voi* on luonteeltaan päivittelevä ja se ilmaisee toistettuna valittelua (VISK §860; §1738). Marsalkka ei kuitenkaan pysy vakavuudessa osoittaessaan empatiaa, sillä hän sanoo soittavansa yleiseen hätänumeroon. Syyksi soittamiselle hän ilmoittaa, että *tää on kaikki niin vaikeeta*. Tämän lausuman jälkeen hän vielä korjaa itseään *tai siis tarkoitan elämää*. Myös jälkimmäinen *tai siis* osoittaa muutosta Marsalkan puheessa.

Tässä katkelmassa Marsalkka leikittelee huumorin ja vakavan kategorioilla. Samassa vuorossa hän vuorotellen vitsailee ja on vakava. Lihillä on aito ongelma, jota Marsalkka osoittaa vuorossaan ymmärtävänsä esimerkiksi interjektion *voi* toistolla. Seuraavassa lausumassaan hän kuitenkin palaa vitsailumoodiin ja alkaa liioitella Lihin ongelmaa: Marsalkan lausumassa *kaikki* on vaikeaa, elämä ylipäänsä. Haakanan (1996) mukaan vakavan ja huumorin kategoriat keskustelussa eivät ole selkeärajaisia. Huumorissa on koko ajan kyse tulkinnoista, joita keskustelun osanottajat tekevät puheesta ja toiminnasta kunakin hetkenä. (Haakana 1996: 171.) Marsalkka osoittaa huumorin ja vakavan kategorioiden vaihtelulla, että hänen mielestään Lihin ongelma ei ole kovin suuri tai ainakaan kaiken sen dramatiikan arvoista, mitä Lihi on ongelmasta puhuessaan osoittanut. Seuraavassa vuorossa myös Lihi alkaa liioitella. Hän toistaa aikeensa soittaa Marsjatalle. Estymisensä syyksi hän aikoo esittää, että on kipeä. Tämä tekosyynä on vielä ihan normaali, mutta sitten Lihi keksii epäuskottavia syitä: *mulla on jalka poikki, mun*

faija on halvaantunu. Lihi siis lähtee mukaan Marsalkan vitsailumoodiin liioittelemalla ongelmaansa.

Vuorossaan Marsalkka myös sivuaa teoksen taustateemaa: elämän vaikeutta kolmikolle. Kukaan henkilöistä ei sano teoksessa suoraan olevansa syrjäytynyt tai yhteiskunnan huono-osainen, mutta tällaisina välähdyksinä näitä huomioita kuitenkin dialogissa ajoittain esiintyy. Juuri tässä katkelmassa elämän vaikeus liittyy kolmikon naisuhteisiin. Kenelläkään heistä ei ole tyttöystävää. Myös pelkkä puhuminen naisista on vaikeaa. Kolmikolla on toistuvasti hankaluuksia päättää, millä sanoilla puhuisivat naisista. (ks esim. PKR 2004: 67.)

5.2.2 *Tai*

Pussikaljaromaanin korjausaloitepartikkeleista *tai* on toiseksi yleisin. *Tai* esiintyy itsekorjauksissa selkeästi useammin kuin toisen korjaamisissa. *Tai* on korjausaloitteena hankala, sillä sillä on keskustelussa muitakin käyttöjä. Sorjonen ja Laakso (2005) kuvailevat *tai*-partikkelia korjauksissa, että se tarvitsee rinnalleen jonkin muun aloituskeinon. Olen analysoinut *tai*-korjausaloitejaksoja vapaammin tässä yhteydessä, sillä tutkielmani ei pyri kuvaamaan todellista vuorovaikutuspuhetta. *Tai* esiintyy *Pussikaljaromaanin* dialogissa taajaan, eikä se liity läheskään aina korjauksiin. Tarkastelinkin *tai*-partikkelia huomattavasti rennommalla otteella kuin muita. Jos katkelmassa oli jotain samantyyppistä rakennetta tai toimintaa kuin selkeissä korjausjaksoissa, otin sen tarkasteluun. Esimerkki (31) ei ole täysin puhdas korjausesimerkki, mutta perustelen analyysissä, miksi otin sen kuitenkin mukaan.

Esimerkissä (31) Lihi korjaa itseään. Partikkeli *tai* on tässä samankaltaisessa puheen prosessointikäytössä kuin *tai siis* oli esimerkissä (30). Katkelma on osa puistossa käytyä keskustelua. Tässä mietitään, mitä tehdä seuraavaksi. Edellä Henninen on pilannut kenkensä astumalla koiran jätökseen ja Lihi ja Marsalkka ovat käyneet varastamassa hänelle uudet. Henninen on vielä myöhemmin joutunut poliisien vietäväksi pyllistettyään heille puistossa. Marsalkka on herännyt päiväunilta ja Henninenkin on palannut puistoon. Lihi ehdottaa katkelmassa, että pelattaisiin jatsia.

(31)

– Ehkä mä nyt sitten tosiaan toistan itseäni mutta mulle ois edelleenkin hirmu tärkeää pelata sitä noppaa, Lihi sanoi. – Tarkotan vaan sitä että se on tässä ny päässy vähän niinku unohtumaan. **Tai oikeastaan mä tar-**

kottelen tässä nyt vielä vähän eteenpäinkin, mä vaan meinaan että nyt mä luulen että se pelaaminen vois olla aiheellisempaa kuin koskaan, täs on sentään tapahtunu kaikkee tollasta sanoisinko vastoinkäymistyypistä, tekis varmaan aika hyvää saada vähän muita mietteitä päähän. (PKR 2004: 160.)

Vuorossaan Lihi esittää perusteita sille, miksi noppaa pitäisi viimeinkin pelata. Hän sanoo ensin, että hänelle olisi tärkeää pelata noppaa. Sitten hän lisää, että se on päässyt unohtumaan. Sitten hän korjaa lausumaansa tarkentamalla *tai*-partikkelin avulla. Hän perustelee pelaamista sillä, että heillä on vastoinkäymisiä ja olisi hyvä ajatella jotain muuta.

Jo Lihin lausuma ”Tarkotan vaan sitä että se on tässä ny päässy vähän niinku unohtumaan” on korjausta edelliseen lausumaan. Sillä Lihi tarkentaa, miksi hän otti asian uudelleen puheeksi – hänhän sanoo toistavansa itseään. Se, mitä Lihi korjaa *tai*-partikkelilla on ilmaus *tarkotan vaan*. Tällä Lihi perustelee nopan pelaamisen ottamisen uudelleen puheenaiheeksi. *Tarkotan vaan* tarkoittaa, että Lihi esittää yhden syyn tässä lausumassa. Seuraavassa lausumassa hän kuitenkin korjaa: *tai mä tarkottelen tässä nyt vielä vähän eteenpäinkin*. Lihi siis korjaa *tai*-partikkelilla, että hän esittääkin syytä lisää. Lihi esittää nopan pelaamisen syyksi jonkinlaista lohdutustoimintaa kaikkien heidän kohtaamiensa vastoinkäymisten jälkeen.

5.2.3 *Siis*

Siis on yleinen partikkeli *Pussikaljaromaanin* dialogissa ylipäänsä. Vain osa sen esiintymistä liittyy korjauksiin, sillä partikkelilla on keskustelussa myös muita funktioita. ISK:in mukaan *siis* on päättelyn merkki. Sillä voidaan myös tarkentaa jotain edellä esitettyä. (VISK §807.) Sorjosen ja Laakson (2005) mukaan *siis*-partikkeli ilmaisee itsekorjauksessa, että puhuja täsmentää tai selittää juuri sanomaansa. (Sorjonen – Laakso 2005: 257.) *Pussikaljaromaanin* korjauksissa *siis* on erikoistunut itsekorjaukseen.

Esimerkissä (32) Marsalkka korjaa sanan *siis*-partikkelilla. Edellä on puhuttu edellisillasta. Henninen ja Lihi ovat olleet juhlimassa ja soittaneet Marsalkalle. Marsalkka on kertonut saaneensa useita kymmeniä puheluita. Hän kuitenkin myöntää, että osa puhelusta saattoi olla äidiltä ja lipsauttaa vuorossaan väärän sanan.

(32)

– No kaipa siihen mahtu sitten muutama puhelu äitivainaalta myös, mitä mä puhun, **äitivainaalta, siis äitimuorilta**. [Marsalkka] (PKR 2004: 18–19.)

Marsalkka sanoo vahingossa sanan *äitivainaa*, vaikka tarkoittaa *äitimuoria*. Korjausaloitteessa hän ensin toistaa ongelmailmauksen ja sitten tekee korjauksen korjausaloitteen aloittamana. Hän käyttää *siis*-partikkelia ongelmailmauksen korvaamiseen toisella. Hän lipsauttaa väärän sanan ja korvaa sen oikealla. Tässä katkelmassa *siis* ei täsmennä eikä selitä, vaan toimii oikaisussa.

Korjausjaksoissa kiinnitetään huomio puheeseen, siirrytään pois keskustelun päälinjalta. Tässä esimerkissä Marsalkka eksplikoi puhumisen puheesta: *mitä mä puhun, äitivainaalta*. Hän toistaa ongelmailmauksen ja kiinnittää vastaanottajan huomion siihen, että hän siirtyy pois päälinjalta tehdäkseen korjauksen.

5.2.4 *Eiku*

Pussikaljaromaanin korjausaloitepartikkeleista *eiku* poikkeaa aiemmin esitellyistä *tai siis* -yhtymästä, *tai-* ja *siis*-partikkeleista siinä, että sitä esiintyy enemmän toisen korjaamisessa kuin itsekorjauksessa. Sorjonen ja Laakso (2005) kuitenkin toteavat, että *eiku*-partikkeli on suomen kielessä leksikaalistunut merkitsemään itsekorjausta. Haakana ja Kurhila (2009) ovat kuitenkin tutkineet *eiku*-partikkelia toisen korjaamisessa. Väittäisinkin, että *eiku* on leksikaalistunut korjauksiin ylipäänsä.

Eiku ilmaisee yksiselitteisesti, että on alkamassa korjaus ja siksi se on Sorjosen ja Laakson (2005) mukaan ehkäpä keskeisin leksikaalisen itsekorjauksen aloitin. *Eiku* koostuu kielto-sanasta ja partikkelista *ku(n)* ja se muodostaa prosodisesti yhden kokonaisuuden, jonka vuoksi sitä pidetään vakiintuneena sanamuotona. (Sorjonen – Laakso 2005: 251, 255, ks myös VISK §862.)

Haakanan ja Kurhilan (2009) aineistossa toisen korjaamisessa korjausvuoro alkoi useimmiten kielto-sanalla, joko pelkällä *ei*-sanalla tai *eiku*-partikkelilla. *Ei* kiinnittää huomion korjattavaan väitteeseen, kun taas *eiku* tarjoaa myös uuden version. Toisin sanoen *ei* kieltää korjattavan väitteen ja *eiku* korvaa sen. Koska *eiku*-partikkeliin sisältyy sekä *ei* että *kun*, se kieltää, mutta implisiittisesti. *Eiku* sisältää ajatuksen: ”sanottu on väärin ja näin sen kuuluisi olla”. (Haakana – Kurhila 2009: 156–159.)

Pussikaljaromaanissa eiku-partikkeli esiintyy kahdessa eri kirjoitusasussa: *ei kun* erilleen kirjoitettuna ja *eiku* yhtenä kokonaisuutena. Erilleen kirjoitettu variantti on yleisempi dialogissa. Vaikka puheesta keskusteluanalyttisesti litteroituna muodot *eiku* ja *ei kun* ovat eri asioita, ilmaisevat keskustelussa eri asioita ja ovat prosodialtaan erilaisia, olen kirjoitetusta puheesta tulkinnut nämä kirjoitusasut yhden ja saman partikkelin ilmentymiksi. Mielestäni kirjoitusasu *ei kun* on kirjakielinen variantti *eiku*-partikkelista.

Esimerkissä (33) on puhe kolmikön tuttavän Kotilaisen nimestä. Edellä on todettu rahavarojen huppenneen ja on päätetty lainata lisää Kotilaiselta. Kolmikko on päässyt Kotilaisen kotitalon alaovelle, mutta ei ole varma oikeasta ovesta ja yrittää tiiraila nimi-
taulua käytävällä. Lihi huomaa etsiessään Kotilaisen nimeä, että ei tiedä tämän sukunimeä.

(33)

- Mä tajusin just etten mä tiedä sen sukunimeä.
- Herra paratkoon, Henninen ähkäisi. – Sä et siis tiedä Kotilaisen sukunimeä?
- Ai tarkotatko sä niinku että Kotilainen on sen etunimi? Marsalkka kysyi. – Että se on niinku joku Kotilainen Veijalainen?
- **Ei kun ähk, mä ajattelin että se on niinku joku laatusana.** Että se meinaa sitä että se on paljon kotona, että se niinku viihtyy siellä. – –
(PKR 2004: 190.)

Edellä on ollut pitkään puhetta Kotilaisesta, mutta lukijaa huvitetaan sillä, että Lihi ei tiedä, että Kotilainen on kyseisen henkilön sukunimi. Henninen ja Marsalkka reagoivat Lihin lausumaan oletetusti: tarttuvat siihen, että Lihi ei tiedä Kotilaisen sukunimeä. Molemmat pilkkaavat Lhiä tästä lausumasta. Marsalkka esittää vuorollaan ymmärrysehdoikkaan siitä, miksi Lihi ei tiedä sukunimeä: että Kotilainen on henkilön etunimi. Lihi kumoaa Marsalkan ymmärrysehdoikkaan *eiku*-partikkelilla ja tekee toisen korjaamisen. Lihi selittää luulleensa *Kotilaista* laatusanaksi, joka tarkoittaa henkilöä, joka viihtyy kotona. Lihi siis pitää *Kotilaista* lempinimenä.

Tähän katkelmaan liittyy useita korjausjäsennyksen piirteitä. Kyseessä on kolmannen position korjaus. Lihi tekee korjauksen huomattuaan, että Henninen ja Marsalkka ovat ymmärtäneet hänet väärin. Lausumat, joilla Henninen ja Marsalkka osoittavat väärinymmärrystä, ovat ymmärrysehdoikkaita. Heidän mielestään Lihin vuorossa ”Mä tajusin just etten mä tiedä sen sukunimeä” on jotain ongelmallista ja he osoittavat sen korjausaloitevuoroillaan. Lihi kumoaa *eiku*-alkuisella korjausvuorollaan edeltävät

ymmärrysehdokkaat eli tekee toisen korjaamisen. Kuitenkin hän korjaa myös itseään, vuoroa, josta tehtiin korjausaloitevuoroilla ongelmavuoro. Myös muut *eiku*-partikkelin käytöt toisen korjaamisissa olivat vastaavia. Niissä tapauksissa, joissa *eikua* käytettiin toisen korjaamisissa, korjattiin lopulta myös itseä. Niinpä *eiku* ei ole *Pussikaljaromaanissa* oleellisesti erilainen kuin muut korjausaloitepartikkelit – se ei ole erikoistunut toisen korjaamiseen, vaikka sitä käytetään myös toisen korjaamisessa.

5.2.5 *Ei*

Kieltosana *ei* esiintyy *Pussikaljaromaanin* korjausjaksoissa muutenkin kuin kiteytyneessä korjauspartikkelissa *eiku*. *Ei* aloittaa korjausvuoron yksin tai yhtymässä jonkin muun partikkelin kuin *ku(n)* kanssa. Kahdessa tapauksessa *ei* on liittynään *siis*-partikkeliin ja muodostaa yhtymän *ei siis*. Kerran *ei* yhtyy vuoronalkuiseen *niin*-partikkeliin muodostaen *niin ei* -yhtymän. Korjauksen aloittaminen *ei*-kieltosamalla on huomattavasti harvinaisempaa teoksessa kuin edellä esitetyillä partikkeleilla aloittaminen.

Kaikki tapaukset ovat itsekorjauksia. Esimerkissä (34) on Lihin itsekorjaus, jossa ongelmavuoron ja korjausvuoron välissä on sekä Hennisen että Marsalkan vuorot, joista Lihi päättelee, että hänet on ymmärretty väärin. Edellä kolmikko on keskustellut siitä, mistä saadaan lisää rahaa, jotta humala ei loppuisi. Ainoana vaihtoehtona Lihi on esittänyt Kotilaisen, hyvänpäiväntutun. Katkelman aloittaa Lihi muistelemalla, missä Kotilainen on töissä.

(34)

- Kotilainen kyllä kai asuu yhä tossa kujalla, Lihi sanoi. – Se on duunnissa, millä raksalla se nyt oli. Vai olikohan se nyt siivooja, en mä tiedä. Mutta se oli kyllä lomalla kun mä sen viimeks näin.
- Ei kai se nyt vittu tarkoita mitään perikatoa että joku on lomalla, Henninen kivahti. – Kai niillä on jotain lomarahaa tai jotain.
- Ellei se tee pimeenä, Marsalkka sanoi.
- **Ei siis mä tarkoitan vaan sitä että jos se kerran on lomalla niin täytyy sen silloin olla jossain töissäkin**, Lihi sanoi.
- Tiedäpä häntä, Henninen sanoi. – Mulla on ollu jotenki sellanen vaikutelma että se on snadisti pimeä koko mies. Vaikkei se tietysti tarkoita sitä etteikö sillä vois rahaa olla. (PKR 2004: 187–188.)

Henninen tulkitsee puheen Kotilaisen lomasta siten, että Lihi tarkoittaisi, ettei Kotilaisella ole rahaa. Henninen tuottaa erimielisen kannanoton Lihin vuoroon aloittaen sen

kieltosanalla *ei*. Hennisen kannanotto on suoraviivaisen erimielinen ja hyökkäävä. Hän perustelee lausumaansa sillä, että lomalla olijat saavat lomarahaa. Marsalkka tuottaa Hennisen vuoroon erimielisen vuoron aloittamalla sen kieltokonjunktioilla *ellei*. Henninen ja Marsalkka molemmat tuottavat yhden vuoron Lihin ongelmavuoron jälkeen.

Lihi merkitsee vuoronsa ongelmalliseksi neljännessä vuorossa partikkelien *ei* ja *siis* yhdistelmällä ja eksplikoimalla *mä tarkotin vaan sitä että*. Henninen ja Marsalkka ovat molemmat osoittaneet vuoroissaan, että ovat ymmärtäneet Lihin lausuman Kotilaisen lomasta väärin. Neljännessä vuorossa Lihi korjaa väärinymmärryksen. Lihi tekee tässä vuorossa itsekorjauksen tarkentamalla ongelmavuoroaan. Hän palauttaa keskustelun haluamalleen raiteelle.

5.3 Kysymyssana ja kysymyssanan ja toiston yhdistelmä korjausaloitteena

Suomen kielessä kysymyssana on tarkempi korjausaloite kuin esimerkiksi englannissa. Suomessa kysymyssanan ja kysymyssanan ja toiston käytössä korjausaloitteilla ei ole niin suurta tehtävienjakoa kuin vaikka englannissa. (Lilja 2010: 163–164.) Siksi niputan – Liljan (2010) mallin mukaan – nämä kaksi korjausaloitekeinoa esityksessäni yhteen. Kysymyssanaa käytettiin korjausaloitteena itsekorjauksissa, mutta kysymyssanaa ja toistoa käytettiin kerran myös toisen korjaamisessa.

Esimerkissä (35) on korjausaloitteena kysymys. Tämä katkelma on dialogissa välisekvenssi, joka ei kaipaa taustoitusta.

(35)

- Hyi olkoon, Marsalkka sanoi. – Tuli ihan mieleen Jartsa ja Juhis.
- **Ketkä?**
- No eipä oikeastaan mitään. (PKR 2004: 190.)

Marsalkka tuo lausumassaan esille henkilöt Jartsa ja Juhis, ohikulkijat puistossa. Nämä henkilöt kuvattiin Marsalkan ajatusten fokalisoimina (PKR 2004: 143). Niinpä ei ole ihme, että Marsalkan vuoroa seuraa korjausaloite *ketkä*. Marsalkka kuitenkin jättää korjauksen kesken, ei kerro, keistä hän puhuu.

Esimerkissä (36) korjausaloitteena käytetään osittaista toistoa ja kysymyssanaa. Edellä kolmikko on tullut Marsalkan kotiin noutamaan puuttuvaa noppaa. Aiemmin on ollut puhetta edellisillasta ja katkelmassa Lihi palaa tähän puheen aiheeseen.

(36)

- Hei, Lihi sanoi. – Mä muistin just yhen jutun. Eilisestä.
 - Se noppa on täällä, Henninen sanoi.
 - **Muistit mitä?** Marsalkka kysyi.
 - Sä hävisit yöllä jonnekin.
 - Johan me taidettiin puhua tää selväksi.
- (PKR 2004: 27.)

Katkelman sekvenssi ja toiminto on hyvin erikoinen. Siinä Lihi aloittaa uuden topiikin palaamalla aiemmin puhuttuun aiheeseen, eilisltaan. Lihi aloittaa sen interjektioilla *hei*, jolla hän saa muiden huomion itseensä. Hän aloittaa topiikinvaihdoksen lausumalla *mä muistin just yhen jutun*. Sitä seuraa Marsalkan responssi *muistit mitä*. Kolmannessa vuorossa Lihi kertoo, mitä hän muisti. Tällaisena katkelma on selkeä korjausjakso. Lihi kertoo ongelmavuorossa muistaneensa *yhen jutun*. Vuoron ongelmallisuus on se, mitä Lihi muistaa ja minkä Marsalkka merkitsee ongelmalliseksi korjausaloitteella. Korjausvuorossa Lihi tarkentaa, mitä muisti.

Katkelmaa voidaan tarkastella myös toisin. Lihin lausuma *muistin just yhen jutun* muistuttaa *arvaa mitä* -vuoroa, jolla pyritään saamaan muiden osanottajien huomio. *Arvaa mitä* -vuoro on vierusparin etujäsen ja vaatii jälkijäsenekseen minimissään responsin *no* (Schegloff 1968: 1089). Marsalkka reagoi Lihin vuoroon pidemmällä *muistit mitä* -jälkijäsenellä. Vasta jälkijäsenen tuottamisen jälkeen Lihi kertoo, mikä tuo *yks juttu* oli.

5.4 Toisto korjausaloitteena

Toisto on ilmaus, jossa tuotetaan jotain edellisessä vuorossa tai aiemmin esiintynyttä. Toistoa on määritelty eri tavoin, joko eksaktisti jo sanottua toistavaksi tai myös parafraseiksi. (Lilja 2010: 98–99.) Olen analysoinut toistoksi aineistostani nimenomaan eksaktit toistot – tapaukset, joissa on edellisestä vuorosta tai muusta puheesta otettu elementti, joka toistetaan samanmuotoisena. Näitä tapauksia löysin *Pussikaljaromaanista*

kolme, eli kyse on teoksessa marginaalisesta korjausaloitteesta. Kaikissa näissä tapauksissa edeltävästä vuorosta toistetaan predikaatti.

Kaikissa tapauksissa toiston vaikuttaa laukaisevan ihmetys. Vaikuttaisi siis siltä, että vastaanottajan on vaikea ymmärtää ongelmavuoroa. Se, mikä ymmärtämisestä tekee vaikeaa, on kuvatun tekemisen motiivi.

Esimerkissä (37) kolmikko on saapunut Kotilaisen luo pyytämään rahaa lainaan. Katkelmassa Kotilainen ja Marsalkka puhuvat kuulumisista. Katkelmassa käytävä keskustelu, samoin kuin koko vierailu Kotilaisen luona, on hyvin jäykkää.

(37)

- No miten? Kotilainen sanoi.
- Eipä tässä, Marsalkka sanoi. – Ollaan pyritty pelaamaan noppaa.
- **Pyritty?**
- Ollu hieman vastoinkäymisiä. (PKR 2004: 202.)

Marsalkka kertoo, että he ovat pyrkineet pelaamaan noppaa. Kotilainen tarttuu verbiin *pyrkiä*. Hän toistaa verbin korjausaloitteessa. Marsalkka tarkentaa korjausvuorossa, että noppaa on vain pyritty pelaamaan, koska heillä on ollut vastoinkäymisiä. Toisto on *Pussikaljaromaanin* dialogissa tapa pyytää lisätietoa aiheesta. Toistamalla tietty ongelmailmaus, vastaanottaja pystyy kohdistamaan ongelmailmauksen tuottajan huomion juuri siihen, mikä kulloisessakin lausumassa tuottaa ongelmia. Korjausvuoro on siis helppo tuottaa, kun ongelmailmaus ongelmavuorosta on osoitettu.

5.5 Avoimet korjausaloitteet

Avoimista korjausaloitteista *Pussikaljaromaanin* dialogissa käytetään *häh-*, *tä-* ja *täh-* korjausaloitteita. Niiden jälkeen itse tuottaa korjausvuoron tai korjaus jää kesken. Kaikissa tapauksissa, joissa teoksessa käytetään avointa korjausaloitetta, korjausta ei saateta loppuun.

Esimerkissä (38) käytetään avoimena korjausaloitteena sanaa *häh*. Edellä kolmikko on lähtenyt raitiovaunulla keskustaan. Lihi kommentoi katkelman ensimmäisessä vuorossa sitä, että on lähdetty liikkeelle.

(38)

– – – huomatkkaa nyt missä me ollaan, missä liikkeessä, mulle tuli ihan merkillinen olo siitä että ollaan tälleen liikkeessä, niinku ajoneuvossa, tuntuu siltä että mennään melkeen liian lujaa. [Lih]

– Jossain vaiheessa alkoi mennä vähän liian lujaa, Marsalkka sanoi.

– **Häh.**

– Ei mitään, mä vaan ajattelin että se vois olla esimerkiks jonkun viihdetaitelijan lausuma jossain niinku lehtihaastattelussa.

(PKR 2004: 167.)

Lihin ihmettelevä kuvailu liikkeessä olemisesta kontrastoituu siihen, että pojat ovat aiemmin liikkuneet jalan. Liikkuminen on ollut aiemmin hidasta, ja liikuttu on vain Kalliossa. Lihin toteamus *tuntuu siltä että mennään melkeen liian lujaa* kuvaa poikien hidasta liikehtimistä elämässä ylipäänsä. Marsalkka sanookin Lihin jälkeen ”Jossain vaiheessa alkoi mennä vähän liian lujaa”, mikä edelleen kuvaa kolmikön hidasta kulkua elämässä ja romaanissa ennen raitiovaunulla liikkumista. Marsalkan vuoroon reagoidaan korjausaloitteella häh. Marsalkan vuoroon ei sinänsä liity Lihin edeltävään vuoroon vaan on irrallinen siitä, vaikka toistaakin Lihin käyttämiä sanoja. Marsalkan vuoro on yllättävä ja sopimaton sekvenssiinsä. Avoimia korjausaloitteita tutkineen Paul Drew’n (1997) mukaan yksi tyypillinen esiintymisympäristö niillä on edellisen puhujan vuoroon tulevan epäsopivan responsin jälkeen. Marsalkka käyttää kyllä samoja sanoja kuin Lihikin, mutta vuoro on silti yllättävä kielellisen muotoilunsa ja sisältönsä puolesta. Hänen responsisensa korjausaloitteeseen on *ei mitään*, joka osoittaa, että hän ei aio korjata. Seuraavalla lausumalla hän korjaa kuitenkin – kertoo, että ongelmavuoro voisi olla lainausta lehdestä.

Marsalkka esittää tässä jonkun kuvitellun henkilön kuvitellun lausuman lainauksen ja tekee sen yllättäen. Lisäksi lainauksessa Marsalkka vaihtaa rekisteriä puhtaaksi yleiskieleksi ja lisäksi tuottaa lausuman ongelmitta, kuin lukisi sen lehden kannesta. Marsalkka tuo keskusteluun uuden äänen, toimii animaattorina ja vaihtaa asentoa (vrt. Goodwin 1990: 245).

5.6 Ymmärrysehdokkaat korjausaloitteena

Ymmärrysehdokkaat eroavat muista korjausaloitekeinoista siinä, että ne eivät vain osoita edeltävässä vuorossa ongelmakohtaa vaan ovat myös osa sen ratkaisua. Ymmär-

rysehdoikas onkin ehdotus, miten ongelmallinen ilmaus voidaan ymmärtää ja siksi ymmärrysehdoikkaat eivät katkaise keskustelun päälinjaa niin kuin muut korjausaloitteet. Ymmärrysehdoikkaan tuottaja siis yrittää ratkaista ongelman itse. Ongelmailmauksen tuottaja joko vahvistaa tai korjaa ymmärrysehdoikkaan. (Kurhila 2003: 217–218, 221; Lilja 2010: 138, 162.)

Esimerkissä (39) Marsalkka tuottaa ymmärrysehdoikkaan reaktiona Hennisen vuorolle. Hennisen jalkaterä on murjoutunut edellä ja kolmikko on päättänyt kävellä Marian sairaalaan. Matkalla he pysähtyvät Linnunlaulun sillalle katselemaan maisemia ja Marsalkka torkahtaa. Marsalkka ehtii nähdä unta siitä, että he olivat sairaalassa. Uni on kuvailtu teoksessa tarkasti. Katkelman ensimmäisessä vuorossa Marsalkka kertoo unestaan.

(39)

– Ja kun mä nyt kerran rupesin puhumaan niin mä kerron että mä kai näin unta tai jotain, mut me oltiin kuitenkin siellä sairaalassa.

Henninen kääntyi ja katsoi kohti ja hymysi häiriintynyttä hymyä ja sanoi: – No, tohon mä en voi muuta sanoa kuin että tuntuukin jo paljon paremmalta.

– –

Vähän aikaa kului ja sitten se jotenkin ajelehti takaisin mieleen ja siitä piti muistaa kysyä: – **Tota tarkottiks toi äskeinen sitä, ettei me mennäkään sinne sairaalaan?**

Henninen raaviskeli päätään ja jatkoi sitä jotenkin halvaantunutta hymyään ja sanoi sitten: – Ehkä.

– Tjah, Lihi sanoi. (PKR 2004: 326–327.)

Marsalkka siis kertoo, että hänen unessaan he olivat jo sairaalassa. Henninen puolestaan toteaa, että hän tuntee olonsa paremmaksi. Keskustelussa on hetken tauko, jonka jälkeen Marsalkka tuottaa ymmärrysehdoikkaan. Ymmärrysehdoikas on tässä kysymysmuotoinen, mutta *Pussikaljaromaanissa* on myös väitelausemuotoisia ymmärrysehdoikkaita (ks esim. PKR 2004: 200). Ymmärrysehdoikkaat dialogissa jakautuvat lähes tasan väite- ja interrogatiivilauseiksi. Marsalkka haluaa tarkistaa, onko Hennisen olo niin hyvä, että he eivät menekään sairaalaan. Henninen vahvistaa Marsalkan ymmärrysehdoikkaan partikkelilla *ehkä*.

5.7 *En ymmärrä* -vuoro korjausaloitteena

En ymmärrä -vuoro esiintyy *Pussikaljaromaanissa* kuudesti. Liljan (2010: 78–79) mukaan *en ymmärrä* -vuoro ja sen kaltaiset ymmärtämättömyyden eksplikoinnit ovat sekä Liljan omassa että aikaisemmassa tutkimuksessa havaittu harvinaisiksi. *Pussikaljaromaanissa* korjausjaksoja on paljon. *En ymmärrä* -vuorojen pieni määrä vastaa todellisia arkikeskusteluja. Olen laskenut teoksesta *en ymmärrä* -vuoroiksi myös muotoilultaan erinäköiset vuorot kuten ”nyt täytyy valitettavasti todeta että jää vähän hämäräksi”. Kuudesta *en ymmärrä* -vuorosta kolme on erinäköisiä: kahdessa ymmärtämättömyys ilmaistaan, että *jää vähän hämäräksi* (PKR 2004: 234, 263) ja yhdessä *armahda nyt* (mts. 234). *Armahda nyt* -vuoron esiintymissekvenssi on sellainen, jossa *en ymmärrä* -vuoroja on kaksi ja *armahda nyt* -vuoro näistä jälkimmäinen. Ongelmavuoroa seuraa *en ymmärrä* -vuoro. Korjausaloitetta seuraa korjausvuoro, mutta koska vastaanottaja ei edelleenkään ymmärrä, hän toistaa korjausaloitteen muodossa ”armahda nyt jumalauta”. (mts. 232–233.)

Esimerkissä (40) on kaksi *en ymmärrä*-vuoroa. Kolmikko istuu vesisateessa terasilla ja seuraan ovat liittyneet Pasi, Laura ja Erno. Jatsin pelaamista on ehdotettu. Henninen ja Marsalkka ovat edellä selittäneet, miten jatsia pelataan ja millaisia eri versioita heillä pelistä on. Katkelman ensimmäisessä vuorossa Pasi tuottaa ongelmallisen sanan *halme*, johon huomio kiinnitetään korjausjaksossa.

(40)

– Ihme paskapuhetta jostain pelistä. Noi tyypit on kyllä niin halmeesta ton jatsinsa kanssa. [Pasi]

Hennisessä se herätti ilmeisesti jotain syvempää. Se nosti päänsä siitä roikotusalhosta tai -halmeesta tai missä se nyt sitä sitten ikinä pitikään ja sanoi: – **Anteeks mutta nyt mä en ymmärrä.**

– Et ymmärrä mitä? Pasi kysyi.

– **Mulle jäi myös vähän hämäräksi toi halme**, Lihi sanoi.

– No halmeessa vaan, ei kai sitä nyt tarvii kaikkea sanomaansa ruveta selittämään.

(PKR 2004: 263.)

Pasin ongelmavuoron jälkeen Henninen aloittaa korjausjakson korjausaloitteella *anteeks mutta nyt mä en ymmärrä*. Pasi tekee myös korjausaloitteen, sillä hän ei ymmärrä, mitä Henninen ei ymmärrä. Pasin korjausaloite on osittainen toisto yhdistettynä kysymyssa-

naan. Lihi korjaa Hennisen *en ymmärrä*-vuoroa tarkentaen, mikä Pasiin vuorossa oli ongelmallista. Lihi poimii Pasiin vuorosta ongelmalliseksi ilmauksen *halme*. Pasi ei kuitenkaan tee korjausta, vaan toteaa vain, että *ei kai sitä nyt tarvii kaikkea sanomaansa ruveta selittämään*.

En ymmärrä -vuoro sellaisenaan ei kohdistu ongelmavuorosta ongelmailmausta. On ongelmavuoron tuottajan tulkittavissa, mitä hän lähtee korjaamaan vuorostaan. Korjausaloitteen tekijä voi kuitenkin lisätä *en ymmärrä* -vuoroon ongelmailmauksen tai muuten tarkentaa, mitä hän ei ongelmavuorossa ymmärtänyt. Maija Kalinin (1995: 153–159) aineistossa puhujien *en ymmärrä* -vuoroihin liittyi temporaalinen adverbi *nyt*, joka rajaa ongelman puhehetken ongelmaksi (ks myös Lilja 2010: 78–79). Esimerkissä (40) on toisessa *en ymmärrä*-vuorossa *nyt*: *anteeks mutta nyt mä en ymmärrä*.

En ymmärrä -vuorossa puhuja voi eksplikoida, mitä ei ole ymmärtänyt ongelmavuorossa. Esimerkissä (40) korjausaloitteen tekijä toistaa ongelmavuorosta sanan, jonka ymmärtäminen tuottaa ongelmia tässä yhteydessä. Katkelmassa on kaksi *en ymmärrä* -vuoroa. Ensimmäisen korjausaloitteen jälkeen ongelmavuoron tuottaja Pasi tekee itse korjausaloitteen ja *en ymmärrä* -vuoro, jossa Lihi nostaa ongelmalliseksi sanan *halme*, on reaktio tähän korjausaloitteeseen.

5.8 Korjauksen aloittaminen suoraan

Pussikaljaromaanissa on myös korjausjaksoja, joissa korjaus tuotetaan suoraan ilman korjausaloitetta. Esimerkissä (41) kolmikko on kohdannut väkijoukon jalkakäytävällä. Joku on hypännyt tai tippunut asunnosta jalkakäytävälle. Marsalkka haluaa selvittää, mitä on tapahtunut ja tiedustelee asiaa aiemmin kaupassa nähdyiltä identtisiltä mummoilta. Mummot epäilevät loukkaantuneen kuolleen, mutta väkijoukosta joku korjasi, että loukkaantunut oli juuri puhunut. Katkelmassa mummot esittävät arvioita siitä, miten loukkaantunut on päätenyt jalkakäytävälle.

(41)

- Se on varmaan pudonnu ikkunasta, toinen [mummo] niistä sanoi siten itsekseen, sen ääni kuulosti erillään vähemmän kuin puolikkaalta.
- Tai hypänny, toinen sanoi.

– **Se mitään hypänny ole**, sanoi äskeinen huutaja edempää ja kääntyi katsomaan taakseen. (PKR 2004: 114.)

Katkelman ensimmäinen mummo arvelee, että onnettomuuden uhri on pudonnut ikkunasta. Mummo merkitsee lausuman episteemisyyttä partikkelilla *varmaan*. Kyseessä on siis arvelu tai arvaus tiedon sijaan. Lausuman arveluluonnetta vahvistaa toisen mummon esittämä vaihtoehto putoamiselle: uhri on voinut myös hypätä. Jälkimmäisen arvion kumoaa kuitenkin sama henkilö kuin aiemmankin arvion tilanteesta (ks esim. 25 s. 37). Vaikka tässä tapauksessa mummot esittävät arvioita ja merkitsevät lausumansa episteemisesti epävarmaksi, huutaja korjaa lausumat yhtä aggressiivisesti kuin varmana pidetyn tiedon esimerkissä (25). Korjaus tehdään kieltorakenteella, mutta kieltorakenteesta puuttuu kieltoverbi *ei*. Verbi on jätetty pois, mutta kiellon merkinä rakenteessa on kieltohakuinen pro-sana *mitään*. (VISK §1623; §1635.)

Esimerkki (42) on näyte suorasta korjauksesta, jossa korjataan sana toisella. Marsalkka on kertonut tarinan Kauppatorin julkiseen käymälään lukkojen taakse jääneestä karjalaismiehestä. Tarina on kerrottu Kalliossa sijaitsevan puiston julkisen käymälän vierellä. Kun Marsalkka saa tarinansa kerrottua, on käymälästä tullut ulos puheen perusteella karjalainen mies. Katkelman ensimmäisen vuoron tuottaa Lihi, kun mies on poistunut paikalta. Lihi esittää yhteensattuman perusteella, että kyseessä olisi sama mies.

(42)

– Aika pitkä kakku sillä sun arjalaismiehellä, Lihi sanoi.

– **Karjalais.**

– Ne on kai siirtäny sen vessan torilta tänne miehineen päivineen.

(PKR 2004: 118–119.)

Lihi kuitenkin nimeää miehen väärin: hän puhuu *arjalaismiehestä*. Marsalkka korjaa yhdyssanan etuosan oikealla sanalla *karjalais*. Tässä suorassa korjauksessa on kyse oikeudesta.

6 Korjauksen kohteet

Pussikaljaromaanin dialogin korjausjaksoissa korjattiin kaikkea mahdollista. Suurimmat yksiköt, joita korjattiin, olivat lausumat. Dialogissa korjattiin myös lauseita, lausekkeita, verbi-ilmauksia, sanoja, liitettä ja sijapäätettä. Lisäksi jaksoissa korjattiin ilmiötä, jonka nimesin toiminnaksi. Toiminnalla tarkoitan jonkin jo sanotun toimintaan viittaavan lausuman kumoamista.

Yleisimmin korjattiin sanoja, lauseita ja lausekkeita. Niitä korjattiin monilla korjausaloitekeinoilla. Esittelen seuraavaksi nämä – sanan korjaamisesta esitän kaksi esimerkkiä, lauseesta ja lausekkeesta yhden.

Esimerkissä (43) korjataan sanaa, pronominia. Aiemmin Marsalkan talon rappukäytävässä on vanha rouva jäänyt pesukoneen alle. Pesukone oli kotoisin Marsalkan yläkerran naapurin Gabrielan asunnosta. Asunnossa oli Marsalkalle tuntemattomia ihmisiä ja hän päätti mennä selvittämään, mitä siellä tapahtuu. Marsalkka on juuri astunut asuntoon ja yrittää esittäytyä.

(43)

– Niin siis me jo tavattiinkin **ton tai siis hänen** kanssa, Marsalkka sanoi ja osoitti tuttua naista. – Siis tossa rapussa äsken kun oli se pesukonejupakka. (PKR 2004: 44.)

Marsalkka korjaa katkelmassa pronominin *toi* genetiivimuodon *hän*-pronominilla ja käyttää korjauksessa korjausaloitepronominiyhtymää *tai siis*. Marsalkka ei tunne asunnossa olevia ihmisiä ja vaihtaa tuttavallisen ja puhekielisen *toin* yleiskieliseksi ja kohteliaammaksi *hän*-persoonapronominiiksi. Hän vaihtaa yhden sanan osalta rekisteriä.

Myös esimerkki (44) on sanan korjausta. Siinä korjataan verbiä. Katkelmassa kolmikko istuu terassilla. Tätä keskustelua ennen he ovat seuranneet ohijuoksevaa pummia ja tämän perässä tulevaa vartijaa. Takaa-ajo päättyi hyväntahtoisesti molempien osalta, ja Lihille tuli tapauksesta hyvä mieli.

(44)

– Siitä tuli vähän niinku sellainen fiilis että maailma ei ole läpeensä paha. [Lihi]
 –Pidetään tota hyvänä merkkinä, Henninen sanoi.
 – Mä **kannatetaan eiku kannatan**, Marsalkka sanoi.

–Tästä hetkestä eteenpäin tää on hyvä päivä, Henninen sanoi. – Mä olen nyt päättänyt niin. (PKR 2004: 61–62.)

Esimerkissä Lihi toteaa, että maailma ei ole läpeensä paha ja Henninen esittää samanmielisen vuoron ”Pidetään tota hyvänä merkinä”. Marsalkka yhtyy samanmielisellä vuorollaan ja kertoo kannattavansa. Hän kuitenkin tuottaa yksikön 1. persoonapronominin jälkeen verbistä *kannattaa* passiivimuodon, jota puhekielessä käytetään monikon 1. persoonan taivutuksena. Marsalkka vaihtaa sanan passiivimuodon *kannatetaan* kielipilliseen muotoon *kannatan*.

Esimerkissä (45) korjataan lausetta. Edellä Marsalkka on palannut Gabrielan asunnosta, jossa hänelle on selvinnyt Gabrielan olevan kuollut ja vieraiden olevan omaisia. Hän on raportoinut Lihille ja Henniselle, mitä asunnolla tapahtui ja erityisesti miten hän töppäili puhuessaan sukulaisille. Tässä katkelmassa on meneillään topiikinvaihdos ja pohditaan, mitä tehtäisiin seuraavaksi.

(45)

- Tota sitä että mä voisin ihan vähän yrittää tota nukkua. [Marsalkka]
 - **Sä olet järkyttynyt tai jotain**, Lihi sanoi.
 - **Ei kun mä nyt vähän uuvahdin tästä hämmingistä**. [Marsalkka]
- (PKR 2004: 52.)

Katkelman alussa Marsalkka ilmoittaa haluavansa vähän nukkua. Lihi reagoi Marsalkan nukkumishaluun ymmärrysehdokkaalla, jolla hän etsii syytä, miksi Marsalkka haluaa käydä nukkumaan. Lihi ehdottaa, että Marsalkka on järkyttynyt naapurinsa kuolemasta. Marsalkka kumoo ymmärrysehdokkaan aloittamalla korjausvuoron *eiku*-partikkelilla ja tuottamalla syyn väsymykselleen. Lihin ymmärrysehdokas on deklaratiivilause *sä olet järkyttynyt* ja Marsalkka korvaa sen samanmuotoisella lauseella *mä uuvahdin tästä hämmingistä*. Marsalkka paitsi korvaa lauseen predikaatin, antaa siinä myös syyn väsymykselleen. Marsalkka reagoi teoksessa vaikeisiin tilanteisiin nukahtamalla tai muuten vetäytymällä. Teoksessa Marsalkka nukkuukin monet päiväunet ja puhuu nukkumisesta vielä enemmän.

Esimerkissä (46) korjataan lauseke.

(46)

- Himputin enkelit, Henninen sanoi.

– **Taikka** kyllä ne taisi olla jotain bandiitteja, Lihi sanoi. (PKR 2004: 236.)

Lihi korjaa Hennisen vuorosta lausekkeen *himplutin enkelit* korvaamalla sen sanalla *bandiitteja*. Lihin korjausvuoro on toiminnoltaan oikaisu.

Lisäksi teoksessa korjattiin verbi-ilmausta, sijapäätettä, liitettä ja toimintaa. Seuraavaksi esittelen näistä korjauksista esimerkit.

Esimerkissä (47) on korjausta korjauksen perään. Tässä tarkastelen siitä vain verbi-ilmauksen korjaamista. Edellä Lihi on ehdottanut jatsin pelaamista, mutta Marsalkalla on mukanaan vain neljä noppaa. Tässä Marsalkka ehdottaa nopan hakemista.

(47)

– Voidaanhan me mennä hakemaan se kovan onnen noppa, Marsalkka sanoi. – Mulla alkaa kahvikiintiö olla jo koko lailla täynnä. Tai siis sitä mä vaan vielä että **ei** meidän tosiaan **tarvii ruveta pelaamaan**, me **voidaan mennä** vaan **katsomaan** sitä, tai katsomaan että onko se siellä, se olis ehkä sellasta Hennisen peräänkuuluttamaa tekemistä. Ainakin siinä menis vähän niinku aikaa. (PKR 2004: 22.)

Marsalkka korjaa verbi-ilmauksen lauseesta *ei meidän tosiaan tarvii ruveta pelaamaan*. Hän vaihtaa *ei tarvii ruveta pelaamaan* ilmaukseksi *voidaan mennä katsomaan*.

Esimerkissä (48) korjataan sijapäätettä. Katkelman vuoro on osa keskustelua, jossa kolmikko käy läpi Lihin varkautta. Lihi on juuri sanonut, että hän ei tarkoittanut paha ja että tilaisuus tekee varkaan. Henninen kommentoi katkelman vuorossa Lihiiä.

(48)

– Kyllähän me kanssa kaikenlaisia **teorioja** esitettiin, **tai teorioita** jos nyt halutaan olla vähän niinku nykyaikaisempia. Mutta saahan niitä esittää. [Henninen] (PKR 2004: 104.)

Henninen käyttää *teoria*-sanon monikon partitiivissa päätettä *-jA*, mutta muuttaa sen kieliopilliseen *-tA*-päätteeseen. Henninen kommentoi sananvalintaansa sillä, että oikeaa muotoa käytetään ”jos halutaan olla nykyaikaisempia”.

Sanon liitettä korjataan esimerkissä (49). Katkelmaa ennen Henninen on polttanut liikaa kannabista ja hänelle on tullut paha olo. Katkelmassa Henninen kuvailee huonoa oloaan.

(49)

- Ei ole hyvä olo nyt. Ei yhtään. [Henninen]
- Ai miten ei ole? [Marsalkka]
- **Mitenkään** perkele. Ei fyysisessä eikä psyykkisessä eikä, no, **esteettisessäkään katsannossakaan. Tai siis mitä ihme kaan kaan. Mitenkään. Kään kään kään.** [Henninen](PKR 2004: 203.)

Katkelman ensimmäisessä vuorossa Henninen toteaa, että hänellä ei ole hyvä olo. Marsalkka kysyy, miten olo ei ole hyvä. Henninen vastaa, että ei mitenkään. Vuorossaan hän alkaa toistella *-kAAn*-liitettä tarpeettomasti. Liitteen *-kAAn* toistaminen kahdessa peräkkäisessä sanassa laukaisee korjausaloitteen *tai siis*. Korjauksessa Henninen ei kuitenkaan varsinaisesti korjaa liitettä tai sanojaan, vaan hän enemmänkin kiinnittää huomion epätavalliseen liitteen käyttöön ja kommentoi omaa puhettaan.

Pussikaljaromaanin korjausjaksoissa törmäsin ilmiöön, jolle oli hankala antaa nimeä. Dialogissa esiintyi runsaasti sellaisia korjauksia, jotka eivät kohdistuneet varsinaisesti kieleen. Näitä jaksoja yhdisti se, että niissä korjattiin sitä tarkoituksen implikaatiota, joka kielellisellä ilmauksella oli. Monesti tämä tarkoitus oli jotain toimintaa. Esitän näistä korjauksista kaksi erilaista esimerkkiä.

Ensimmäinen esimerkki toiminnan korjaamisesta on teoksessa toistuva korjaustyyppi. Esimerkissä (50) Marsalkka on juuri kuollut, että Gabriela on kuollut. Hän ei saa uutisen jälkeen sanaa suustaan ja kun hän viimein avaa suunsa, sieltä ei tule hienotunteista osanottoa.

(50)

- Vitun paska, Marsalkka sanoi.
- –
- **Tai siis anteeks mun kielenkäyttö.** (PKR 2004: 45–46.)

Marsalkka reagoi katkelmassa omaisten kertomaan uutiseen Gabrielan kuolemasta ki-roilemalla. Vastaavissa tilanteissa odotettu reaktio olisi jonkinlainen osanotto. Tilanteeseen sopimatonta sananvalintaansa Marsalkka korjaa seuraavassa vuorossa anteeksi-pyyntöillä.

Esimerkissä (51) on toisenlainen toiminnan korjaaminen. Lihi on ollut kertomassa tarinaa, ja Henninen on keskeyttänyt hänet tehdäkseen välihuomautuksen. Katkelman ensimmäisessä vuorossa Lihi pyytää lupaa saada jatkaa kertomustaan.

(51)

– **Saanko mä jatkaa.** [Lihi]

– **Joo**, tää oli vaan tällanen, no, kommentti. **Tai sen mä sanon vielä että** kun mä olin päässy sinne puuhun niin sitten mä äkkiä tunsin siinä oksanhaarukassa ihmisyyden painon niin raskaana että mua alko yrjöttää ihan vitusti. Varokaa ihmisyyttä. [Henninen] (PKR 2004: 135.)

Henninen myöntää esimerkissä luvan Lihille jatkaa puhumista dialogipartikkelilla *joo*. Sen jälkeen Henninen vielä perustelee omaa keskeytystään sanomalla, että hän teki kertomukseen kommentin. Tämän lausuman jälkeen vuoron pitäisi vaihtua ja Lihin pitäisi saada jatkaa kertomustaan, mutta Henninen tekeekin korjauksen *tai sen mä sanon vielä että* ja jatkaa välikommentointiaan. Se, mitä Henninen tässä katkelmassa on korjaa, on vuoron luovuttaminen Lihille. Korjausaloitteella hän saa pidettyä vuoron vielä hetken itselleen, vaikka suostuikin aiemmin antamaan sen takaisin Lihille.

Lopuksi esittelen vielä toistuvan, erikoisen ilmiön. Aina kun kolmikko puhuu vastakkaisen sukupuolen edustajista, he korjaavat sanavalintaansa usein. Kaikilla tuntuu olevan vaikeuksia päättää, mikä olisi sopiva sana, jolla naisista puhutaan. Esimerkissä (52) äänessä on Henninen, esimerkeissä (53) ja (54) Lihi.

(52)

– – –ja sitten siinä heti kulman takana kun mä siihen ehdin kävellä, istu portaalla **semmonen nainen tai se oli tyttö kyllä oikeestaan** – – [Henninen] (PKR 2004: 28.)

(53)

– – –Kai ne saa siitä jotain että ne kiusaa mua. **Tai ainakin se rouva tai ihan nuori pimuhan se on, suttura, mikä lie** – – [Lihi] (PKR 2004: 67.)

(54)

– – sen [Lihin] oli määrä mennä illalla syömään **jonkun tytön tai naisen tai sellaisen luokse**, se oli muistanut koko jutun vasta äsken – – (PKR 2004: 110–113.)

Lihin molemmat korjaukset päättyvät siihen, että hän ei saa päätettyä, mikä olisi yhteyteen sopiva sana, esimerkissä (53) hän lopettaa sanahaun ilmaisuun *tai sellainen*. Nämä esimerkit kuvastavat kolmikön suhdetta naisiin – sitä, että suhde on kompleksinen.

7 Korjauksen toiminnot

Tässä luvussa teen pintapuolisen analyysin siitä, mitä korjausjaksoilla dialogissa tehdään. Keskityn tässä analyysissä siis korjausten välittömiin tehtäviin, enkä pyri syvempään tulkintaan. Tulkitsen toimintoja vasta luvussa 8.

Esittelen tässä toiminnoista kuusi yleistä tapausta ja joitain erikoisia tapauksia. Yleisistä esittelen dialogissa toistuneet tarkennuksen, oikaisun, ymmärrysehdokkaan hylkäämisen, saman- ja erimielisyyden ilmaisun sekä osallistumiskehikossa liikkumisen. Erikoisista tapauksista tuon esille keskustelun päälinjalle palaamisen, topiikin sulkemisen ja rekisterin vaihdon. Lisäksi esittelen yksittäisinä esiintyneet kertomiseen liittyvät toiminnot.

7.1 Yleiset toiminnot

Tarkennus oli yleisin pintatason toiminto, jota korjauksilla tehtiin. Tarkennuksiin käytettiin monia korjauksen keinoja. Esimerkissä (55) tarkennukseen johtaa korjausaloite, jossa käytetään kysymyssanaa ja toistoa. Katkelmassa ollaan viimein pääsemässä pelaamaan jatsia. Henninen on määrätty kirjuriksi, mutta pesti ei ota häneltä sujuakseen. Esimerkin Lihin ensimmäinen vuoro on käsky Henniselle antaa kynä ja paperi Lihille. Tarkennusvuoro näyttää ensisilmäykseltä korjauksen keskeyttämiseltä, mutta ei ole sitä.

(55)

- Anna tänne ne vehkeet, Lihi sanoi.
- Hoputi hoputi, Marsalkka sanoi.
- **Mitä hoputi?**
- **Ei mitään, mä en vain ole pysyä nahoissani.** (PKR 2004: 246.)

Lihi alkaa kirjuriksi esittämällä imperatiivilauseen Henniselle. Marsalkka tukee Lihin käskyä hoputtamalla Hennistä. Seuraava vuoro on korjausaloite, jossa kysymyssanan jälkeen toistetaan Marsalkan vuorosta sana *hoputi*. Marsalkka tarkentaa hoputusvuoroaan korjausaloitteen jälkeen. Hän aloittaa tarkennuksen lausumalla *ei mitään*, ikään kuin hän aikoisi vesittää oman hoputuksensa. Tarkennus tulee kuitenkin tämän lausuman jälkeen, Marsalkka hoputti, sillä hän ei ole pysyvä nahoissaan.

Esimerkissä (56) on kyseessä oikaisu. Katkelmaa ennen Marsalkka on kertonut tarinan Kauppatorilla julkiseen vessaan jumiin jääneestä karjalaismiehestä. Tarinan jälkeen kolmikön viereisestä julkisesta vessasta tulee ulos reppuselkäinen mies, joka puhuu karjalan murretta. Katkelmassa Lihi veistelee, että kyseessä olisi sama mies kuin Marsalkan tarinassa.

(56)

- Aika pitkä kakku sillä sun **arjalaismiehellä**, Lihi sanoi.
- **Karjalais.**
- Ne on kai siirtäny sen vessan torilta tänne miehineen päivineen. (PKR 2004: 118–119.)

Lihi viittaa tarinan mieheen ilmaisulla *arjalaismies*. Virheellinen ilmaisu oikaistaan seuraavassa vuorossa suoralla korjauksella ilman korjausaloitetta *karjalais*. Korjauksessa oikaistaan yhdyssanasta vain virheellinen alkuosa.

Myös ymmärrysehdokkaan hylkäys oli toistuva toiminto dialogissa. Enimmäkseen ymmärrysehdokkaita hylättiin *eiku*-partikkelilla. Edellä pojat ovat siirtyneet puistoon juomaan olutta. On juuri istuttu alas ja avattu oluet. Lihi on yrittänyt aloittaa uutta topiikkia. Katkelman aloittavassa vuorossa hän yrittää topiikin aloittamista uudelleen.

(57)

- Ei kun mulle tuli vaan ensin mieleen että jos **joku onkin vaikka niinku murhannu sen Gabrielan**.
- **Ai niinku joku sarjamurhaaja vai?** Henninen kysyi.
- **Eiku joku ryyppytoveri vaikka.** Jos siellä on ollu joku sellanen ryyppyseurue joista aina kerrotaan pikku-uutisissa, ja niille on vaikka tullu toraa jostain pullost. Mut itse asiassa mä ehdin jo tulla sellaseen tulokseen ettei toi ollu ollenkaan relevanttia eikä varmaan mitään diskreettiäkään, turha ryhtyy spekuloimaan sekundäärisillä argumenteilla ja silleen. – (PKR 2004: 66.)

Lihi esittää väitteen, että joku olisi murhannut Gabrielan. Henninen tekee Lihin vuoron jälkeen ymmärrysehdokkaan, jossa hän ehdottaa murhaajaksi sarjamurhaaja. Lihi hylkää ymmärrysehdokkaan korjausaloitepartikkelilla *eiku* ja tuottaa ajattelemansa referentin pronomiinille *joku*.

Korjausjaksoilla osoitettiin samanmielisyyttä toiseen puhujaan. Tätä toimintoa kuvaan esimerkin (58) avulla. Katkelmaa ennen kolmikko on keskustellut kolarista, jonka Marsalkka epäilee johtuvan Hennisen päättömästä juoksentelusta pitkin katuja. Lihi ja Henninen sen sijaan ovat sitä mieltä, että kolari vain sattui tapahtumaan samaan aikaan, kun he juosta törmäsivät paikalle. Kolarin toisena osapuolena oli pakettiautollinen moottoripyöräjengiläisiä, joita Marsalkka säikähti ja lähti juoksemaan pakoon. Katkelmaa edeltävissä vuoroissa Lihi on yrittänyt selittää Marsalkalle, että tämän pakoon juokseminen oli turhaa; että jengiläiset eivät aikoneet käydä heidän kimppuunsa. Katkelman ensimmäisessä vuorossa Marsalkka alkaa myöntyä tähän kantaan.

(58)

– No jaa, Marsalkka sanoi. – Onhan tossa sellanen vinha perä että kyllä mulla tossa pinkoessa häälyi sellasia epäolennaisuuksia tajunnassa että ehkä mä sitten jollain tasolla käsitin, ettei siinä niin kamalaa vaaraa olekaan.

– Hyvä poika, Lihi sanoi.

– **Tai siis tarkotan että kai tollaset nyt on sen verran kovia jätkiä ettei niiden tarvii ihan ketä tahansa ruveta pahoinpitelemään, kai niillä nyt jotain kunnianhimoa on.**

– No sitähän mä just tarkotin, Lihi sanoi.

(PKR 2004: 231.)

Korjausvuorossa Marsalkka toistaa Lihin aiemmin tuottaman kannanoton siitä, että jengiläiset eivät voi innostua pahoinpitelemään heidänkaltaisiaan tyyppejä. Esimerkin Lihin samanmieliset vuorot tukevat Marsalkan vuorojen tulkintaa samanmielisyyden osoitukseksi. Marsalkan korjausvuoron jälkeen Lihi eksplikoi yhteisen saavutetun samanmielisyyden ”No sitähän mä just tarkotin.”

Dialogissa oli hiukan enemmän erimielisyyden ilmaisuja samanmielisyyteen verrattuna. Lisäksi erimielisyyden osoitukset olivat selkeämmin tulkittavissa. Esimerkissä (59) Marsalkka esittää erimielisen kannanoton Hennisen vuoroon. Kolmikko on lähtenyt keskustastaan. Marsalkka sai raitiovaunussa sakkomaksun tarkastajilta, mutta Henninen ja Lihi ehtivät paeta ulos kulkuneuvosta. Katkelmaa ennen pojat ovat yhyttäneet

toisensa Rautatieaseman pysäkillä. Henninen alkaa valitella keskustaan tulon epäonnistumista.

(59)

– Mä alan olla nyt todella todella todella lopussa, Henninen sanoi. Sitten se nosti katseensa ja näki vielä viisaimmaksi lisätä: – Siis ihan totta.

– No niin joo kyllä, Marsalkka sanoi. – **Tai siis kyllähän tää tokikin kyrpii mua myös, mutta en mä nyt jaksa oikeen ymmärtää että mikä just sua tässä varsinaisesti nävertää**, mähän sen tikein tässä sain etkä sä.

– Juu juu, Henninen sanoi. (PKR 2004: 177.)

Henninen toteaa olevansa lopussa. Marsalkka reagoi Hennisen kannanottoon samanmielisellä partikkelikasautumalla *no niin joo kyllä*. Samanmielisyyden ilmauksen jälkeen hän tekee korjausaloitteen *tai siis* ja alkaa esittää erimielistä kannanottoa. Kannanotoissa on preferenssi samanmielisyyteen (Tainio 1996). Marsalkkakaan ei tuota erimielisyyttä aivan suoraan, vaan pehmentää sitä eri keinoin. Korjausaloitteen jälkeen hän pohjustaa erimielistä kannanottoaan samanmielisellä *kyllähän tää tokikin kyrpii mua myös*, jonka jälkeen hän tuottaa konjunktion *mutta*, joka osoittaa muutosta, sitä, että seuraa erimielinen kannanotto. Marsalkan erimielisyys kohdistuu siihen, että Henninen sanoo olevansa aivan lopussa, vaikka Marsalkka on kohdannut matkan aikana enemmän vastoinkäymisiä. Marsalkka siis esittää erimielisyyden vasta samanmielisyyden ilmaisujen jälkeen.

Korjausta käytettiin myös osallistumiskehikossa liikkumiseen. Osallistumiskehikon käsite liittyy kertomiseen, mutta myös tavalliseen keskusteluun. (ks esim. Seppänen 1997b; Routarinne 2003). Osallistumiskehikko tarkoittaa sitä, että osanottajilla on keskustelussa erilaisia rooleja ja että roolit vaihtelevat puhetilanteessa. Yksinkertaisimmillaan roolit ovat puhuja ja kuulija. Puhujaa eriteltäessä olennaisia ovat myös esittäjän eli animaattorin, tekijän ja toimeksiantajan roolit. Näillä kuvataan sitä, puhuuko kertoja omalla äänellään (tekijä), tuoko hän puheeseen jonkun toisen henkilön äänen (esittäjä) vai tuoko hän siihen jonkun ulkopuolisen arvoja (toimeksiantaja). Osallistumiskehikossa osanottajat liikkuvat puhujista kuulijoiksi ja toisin päin. Kukin keskustelun osanottaja voi siis muuttaa rooliaan osallistumiskehikossa. (Routarinne 2003: 37–38.)

Esimerkissä (60) Lihi yrittää päästä mukaan keskustelun osallistumiskehikkoon kuulijaksi. Katkelmaa ennen Lihi on mennyt hakemaan juotavaa baarista ja Marsalkka ja Henninen jäävät terassille. Lihi on siis baaritiskillä ja Marsalkka ja Henninen ovat hetken kahdestaan. Marsalkka palaa Hennisen kannabiksen polttamisesta johtuneeseen huonovointisuuteen ja omituiseen ympäriinsä juoksenteluun. Marsalkka haluaa tietää, miten Henninen nyt voi.

(60)

– No, oletsa kunnossa tai jotain?

– En.

Siihen väliin ilmestyi kuitenkin Lihi. – –

– No tai siis että niin, Marsalkka sanoi. – Mikä sulla nyt sitten on, vittu tää kuulostaa naurettavalta, ihan niinku jotain parisuhdepukarointia.

– Ägl, Lihi sanoi ja istui Marsalkan viereen ja pudotti tupakat hampaistaan pöydälle ja alkoi sysiä tuoppeja isäntiensä ääreen. – **Tai siis mikä nyt kuulostaa?**

– Ei mikään, Henninen sanoi.

– Ne demonit ei kai ole vielääkään lähteneet Hennisestä, sitä mä vaan.

(PKR 2004: 242.)

Henninen vastaa Marsalkalle, että ei ole kunnossa. Marsalkka alkaa kysyä, mikä Hennisellä on, jos hän ei ole kunnossa. Samassa vuorossa Marsalkka kuitenkin kommentoi omaa puhettaan *tää kuulostaa naurettavalta*. Kesken keskustelun pöytään palannut Lihi tekee korjausaloitteen halutessaan päästä mukaan keskusteluun. Henninen torjuu Lihin kysymyksen, mutta Marsalkka vastaa siihen. Korjausaloitteen avulla Lihi pääsee mukaan keskusteluun. Ilman sitä Marsalkka ja Henninen olisivat todennäköisesti vain jatkaneet sananvaihtoaan. Nyt Marsalkka selittää Lihille, mistä keskustellaan ja niin Lihi pystyy osallistumaan siihen.

7.2 Erikoiset toiminnot

Esimerkissä (61) korjausta käytetään välineenä päästä takaisin keskustelun päälinjalle välilaaajenuksen jälkeen. Esimerkki sijoittuu rankkasateeseen. Kolmikko on päättänyt juoda lisää olutta. Litimäret pojat ovat jääneet terassille sateeseen istumaan. Lihi on lähtenyt noutamaan juotavaa sisältä ja Marsalkka on mennyt vielä häneen peräänsä, jotta Lihi ostaisi myös tupakkaa. Katkelman aloittaa Hennisen kommentti baarihenkilökun-

nan suhtautumiseen epätavalliseen kaatosateella terassilla istuskeluun. Marsalkan responssi Hennisen vuoroon aiheuttaa välilajennuksena korjausjakson. Lihavoitu lausuma palauttaa keskustelun päälinjalle.

(61)

- Toi mulkaisi toi henkilökunta vähän siihen malliin että se taitaa epäillä meidän kompetenssia, Henninen sanoi kun Marsalkka oli istunut takaisin siihen pöytään. – Tai jotain.
- Urahdus, Marsalkka sanoi.
- Häh.
- Ei mä vaan tarkotin sitä vähän niinku sellasella tavalla että jos me oltaisiin käsikirjoituksessa tai jossain, niin tossa olis sulkeissa tossa äskeisessä kohdassa vaan urahdus.
- Vai niin, Henninen sanoi.
- Ellei sitten peräti niin että urahtaa. **Tai oikeastaan mä ajattelin jotain ihan muuta**, mä mietin että ei se varmaan ole mikään ihme vähän ihmetellä, – – (PKR 2004: 241.)

Henninen yllättyy Marsalkan reaktiosta hänen vuoroonsa ja Henninen tekeekin avoimen korjausaloitteen *häh*. Marsalkka selittää, mitä hän tarkoitti vuorollaan ”Urahdus”. Kun selitys erikoiselle lausumalle on annettu, Marsalkka palaa keskustelun päälinjalle, alkaa kommentoida henkilökunnan ihmettelyä heidän toiminnastaan. Marsalkka palaa aiheeseen *tai*-korjausaloitteen avulla.

Esimerkissä (62) korjausaloitetta käytetään topiikin sulkemiseen. Tapahtumapaikka on baari, jossa on juotu oluet ja Lihi on tilannut pitsan. Puheenaiheena esimerkissä on aika ja uskonnolliset asiat.

(62)

- Ehkä on olemassa sittenkin jokin korkeampi voima joka meitä neuvoo ja opastaa, Lihi sanoi ja jäseni vartensa ryhdikkääseen asentoon, jonka se ilmeisesti arveli olevan jotenkin saarnaajamainen.
- Se kyllä helpottais päätöksentekoa, Marsalkka sanoi.
- **Tai siis niin varmaan**, Lihi sanoi. – **Mä meen nyt hätistelemään sitä keittiöläistä.** (PKR 2004: 109.)

Lihin ensimmäinen vuoro esimerkissä on keskustelua hengellisyydestä. Marsalkka tuottaa Lihin vuoroon samanmielisen ilmauksen. Marsalkan vuoron jälkeen Lihi tuottaa ensin korjausaloitteen *tai siis* ja sanoo *niin varmaan*. Lihi ei korjaa tällä lausumallaan mi-

tään kielellistä keskustelussa, vaan sulkee korjausaloitteella topiikin ja seuraavassa lausumassaan osoittaa, että keskustelu tästä aiheesta on ohi.

Esimerkissä (63) Lihi alkaa kertoa tarinaa naapureistaan ja vaihtaa ennen kertomista rekisteriä. Kolmikko on tässä katkelmassa puistossa ja edellä on vielä puitu Gabrielan kuolemaa. Kun Lihi alkaa kertoa, hän ei pääse pitkälle, sillä hän tekee korjausaloitteen melkein heti.

(63)

- – –Mut mulle jäi kuitenkin toi naapurijuttu päälle jotenkin, mä voisin vähän julkituoda sitä, tai niinku jutella vaan, ihan ajanakuluks. [Lihi]
- Avaudu, Marsalkka sanoi ja joi pullon tyhjäksi ja sihtasi sen pohjan läpi tulevaisuuteen.
- No niin, tosiaan. Nythän on nimittäin niin, **tai siis ei tää nyt luonistu, nyt mun täytyy kyllä vaihtaa rekisteriä, eli siis vittu.** (PKR 2004: 66.)

Lihi eksplikoi korjausvuorossaan, että *nyt mun täytyy kyllä vaihtaa rekisteriä*. Aiempi aloitus ”No niin, tosiaan. Nythän on nimittäin niin” aloittaa tarinankerronnan Lihin mielestä väärässä sävyssä. Lihi aikoo kertoa vastapäisen asunnon ikkunan ääressä seksiä harrastavista naapureistaan ja siitä, kuinka kiusalliselta tilanne hänestä tuntuu. Asiallinen tarinan aloitus ei siis käy, vaan kiroilu sopii kyseiseen tarinaan paremmin.

7.3 Kertomiseen liittyvät toiminnot

Pussikaljaromaanin dialogissa kerrotaan paljon tarinoita, lyhyitä ja pitkiä. Ei siis liene yllättävää, että korjausjaksotkin liittyvät tarinan kertomiseen. Esittelen tässä luvussa sellaisia korjausjaksoja, jotka liittyvät jollain tavalla kertomisen tapaan, ei siis siihen, mitä tarinan sisällöstä korjataan. Ennen sitä selvitän kuitenkin lyhyesti kertomiseen liittyviä keskustelunanalyttisiä käsitteitä. Keskustelunanalyysissa käytetään kertomisesta käsitettä **kerronta**. Käytän kuitenkin tässä tutkielmassa **kertomista**, jottei kirjallisuudentutkimuksen kerronta romaanissa sekoittuisi kerrontaan keskustelussa.

Kertominen on keskustelussa siinä mielessä poikkeuksellista toimintaa, että silloin yksi osanottajista on äänessä muita huomattavasti enemmän ja yksittäiset vuorot rakentuvat useista vuoron rakenneyksiköistä. Kertomisessa yksi osanottaja ryhtyy kertojaksi,

muut vastaanottajaksi. Monenkeskisissä keskusteluissa voidaan kertoa myös yhdessä. Kertomisessa on johdanto-, kerronta- ja vastaanottojakso. Johdantojaksossa, etiäisvuorossa, kertoja osoittaa haluavansa kertoa jotain ja sillä saadaan kertominen käyntiin. Kerrontajakso on pidempi, moniyksikköinen vuoro, jossa kertojaa ei keskeytetä. Vastaanottojaksossa päätetään kertominen ja palataan normaaliin vuorotteluun. Lisäksi vastaanottaja osoittaa, miten on ymmärtänyt kertomuksen. (Routarinne 1997: 140–152; Routarinne 2003: 40–50)

Ennen siirtymistä korjausten käsittelyyn kuvailen lyhyesti kerrontajäsennystä *Pussikaljaromaanissa*. Esittelen esimerkkikatkelmat johdanto-, kerronta- ja vastaanottojaksoista. Näissä esimerkeissä ei kaikissa ole korjausta, ja niiden tehtävä on havainnollistaa kerrontajäsennystä ja toimia johdantona kertomistoimintojen tarkasteluun.

Esimerkki (64) on johdantojakso. Henninen tarjoutuu kertojaksi osoittamalla, että hänellä on kerrottavaa (vrt. Routarinne 2003: 40).

(64)

- Mutta olenko mä kertonut kuuluisasta yläkerran juoposta lakimiehestä. [Henninen]
- Et, Lihi sanoi. – Kerro.
- Olet, Marsalkka sanoi. – Älä kerro. (PKR 2004: 68.)

Hennisen vuoro ” Mutta olenko mä kertonut kuuluisasta yläkerran juoposta lakimiehestä” on etiäisvuoro. Hän haluaa kertoa tarinan naapuristaan. Voidakseen kertoa hän tarvitsee muilta luvan tuottaa kerrontajakso, useita vuoron rakenneyksiköitä keskeyttämättä. Johdantojaksossa Lihi myöntääkin Henniselle luvan. Seuraavassa vuorossa Marsalkka taas kieltää. Tämän katkelman jälkeen seuraa vielä neuvottelu siitä, kertooko Henninen vai ei, eli kyseessä on pitkä johdantojakso. Lopulta Henninen kertoo.

Esimerkki (65) kuvaa kerrontajaksoa. Marsalkka kertoo tarinaa aiemmasta tapahtumasta samalla sillalla, jossa kolmikko puhehetkellä seisoo.

(65)

- Niin siis mä tarkotan että mä kävelin tätä samaa siltaa pitkin ja tossa keskellä seisoj joku heppuli tai joku, no kuitenkin, se seisoj siinä ja kun mä kävelin siitä ohi niin mulle tuli yhtäkkiä joku ihme varmuus siitä että se meinaa hypätä. Se oli aika kummallista, mä olin ihan varma että mä jotenkin aistin tai astraaliymmärsin sen aiheet tai jotain. [Marsalkka] (PKR 2004: 317.)

Marsalkan vuoro muodostuu useista vuoron rakenneyksiköistä. Jos Marsalkka ei olisi aiemmin tuottanut johdantojaksoa, olisi joku voinut keskeyttää hänet jo lausuman *mä kävelin tätä samaa siltaa pitkin* jälkeen. Kerrontajakson aikana ei tarvitse tehdä tilaa vastaanottajille (Routarinne 2003: 45.) Tässä katkelmassa Marsalkka kytkeekin lausumat toisiinsa esimerkiksi *ja*-partikkelilla pitämättä rakenneyksiköiden välissä taukoa. Tämän vuoron jälkeen Lihi alkaa tuottaa jo vastaanottojaksoa. Vastaanottojaksosta on esimerkki (66).

(66)

– Se on just niitä henkimaailman juttuja, Lihi sanoi ja lähti eteenpäin

– –

– En mä nyt mitään kummitustarinaa ruvennu sorvaamaan. [Marsalkka] (PKR 2004: 317–318.)

Vastaanottojaksossa kertominen päätetään ja vastaanottaja alkaa arvioijaksi. Kertoja joko hyväksyy tulkinnan tai tarkentaa kertomustaan. (Routarinne 2003: 47.) Tässä katkelmassa Lihi esittää arvion Marsalkan tarinasta ja Marsalkka hylkää sen. Seuraavaksi Marsalkka tarkentaa kertomustaan.

Kertomiseen liittyy myös se seikka, että puhujien ja vastaanottajien pääsy kertomuksen tietoihin on eri. Kertomisessa on siis tietäviä ja tietämättömiä osapuolia. Jos tietäviä osapuolia on useita, he voivat kertoa tarinaa yhdessä. (Routarinne 2003: 37–38.) *Pussikaljaromaanissa* kertomuksissa on useinkin useita tietäviä osapuolia. Korjauksilla on mahdollista päästä mukaan kertomaan tarinaa. Seuraavaksi esittelen esimerkkejä korjausjaksojen käytöstä kertomisessa.

Esimerkissä (67) korjausta käytetään kertomiseen osallistumiseen. Lihi kertoo tässä tarinaa, jossa Henninen on tietävämpi osapuoli kuin Lihi. Lihi on kertomassa puistossa tavatuille tytöille tarinaa Lihin ja Hennisen kosteasta mökkireissusta, jolla jonkun epäiltiin hukkuneen. Vaikka Lihi oli mökillä mukana, hän ei ollut paikalla kaikissa tapahtumissa, joista hän kertoi. Osan tarinasta hän on siis kuullut Henniseltä. Katkelmaa ennen Lihi on saanut tarinansa päätökseen ja ensimmäisessä vuorossa hän kommentoi kertomistaan. Tämä katkelma on osa kertomuksen vastaanottojaksoa.

(67)

– Vaikka en mä tiedä miten se nyt sitten välitty, mä taisin kertoa sen vähän sekavasti. Vaikka olihan se tietty aika sekavaa tosiaan. [Lihi]

– **Tai siis itse asiassa mä olen kyllä vähän niinku osasyllinen siihen sekaannukseen**, Henninen sanoi. – Tai siis mä tarkotan että, no niin, tarkkakorvaisimmat saattoi huomatakin tosta Lihin sepitelmästä, – – (PKR 2004: 140–141.)

Lihi toteaa kertoneensa tarinan hieman sekavasti, mutta kertomisen sekavuuden hän perustelee sillä, että tapahtumat olivat sekavia. Seuraavassa vuorossa Henninen aloittaa korjausaloitteella *tai siis* ja kertoo olevansa osasyllinen sekaannukseen – hän on kertonut tapahtumat Lihille. Tarina on sekava siksi, että Lihillä ei ole siitä kaikkea sitä tietoa, mitä Hennisellä on. Tällä korjausvuorolla hän laajentaa osallistumiskehikkoa ja pääsee toiseksi tarinankertojaksi.

Seuraavassa esimerkissä Marsalkka jatkaa kertomista korjausaloitteen avulla. Kolmikko on matkalla Marian sairaalaan. He ovat pysähtyneet Linnunlaulun sillalle. Marsalkka on kertomassa tarinaa tapaamisesta samalla sillalla. Lihi aloittaa vastaanottojakson jo ennen Marsalkan tarinanärkeä. Katkelman ensimmäisessä vuorossa Marsalkka aloittaa tarinan.

(68)

– Mä olin kerran just joku kesäyö tulossa jostain en mä tiedä mistä, Marsalkka sanoi.

– Niinkö, Henninen sanoi.

– Niin siis mä tarkotan että mä kävelin tätä samaa siltaa pitkin ja tossa keskellä seisoi joku heppuli tai joku, no kuitenkin, se seisoi siinä ja kun mä kävelin siitä ohi niin mulle tuli yhtäkkiä joku ihme varmuus siitä että se meinaa hypätä. Se oli aika kummallista, mä olin ihan varma että mä jotenkin aistin tai astraaliymmärsin sen aikeet tai jotain.

– Se on just niitä henkimaailman juttuja, Lihi sanoi ja lähti eteenpäin – –

– En mä nyt mitään kummitustarinaa ruvennu sorvaamaan. **Tai siis että mulle vaan tuli sitten joku tavaton huoli siitä hyypiöstä ja mun piti kääntyä takasin ja kysyä siltä että et kai sä vaan aio hypätä, ja silloin se kääntyi ympäri ja hymyili mitä aurinkoisinta hymyä, sen hymyn tähden mä just ajattelin että no niin, nyt se on päätöksensä tehny.** (PKR 2004: 317–318.)

Marsalkan kerronnassa on kolme vuoroa. Hän aloittaa kertomuksen taustoittavalla johdantovuorolla, johon Henninen reagoi *niinkö*. Hennisen vuoron jälkeen Marsalkka alkaa

kertoa tarkemmin ja tuottaa useampiyksiköllisen kerrontavuoron. Tämän vuoron jälkeen Lihi tuottaa vastaanottovuoron ”Se on just niitä henkimaailman juttuja”, joka on Marsalkan mielestä vääränlainen tulkinta hän kertomuksestaan. Hän oikaisee Lihia ”En mä nyt mitään kummitustarinaa ruvennut sorvaamaan”. Tämän lausuman jälkeen hän tuottaa korjausaloitteen *tai siis* ja jatkaa tarinaansa. Lihi tulkitsee Marsalkan kertomuksen kärjeksi sen, että tämä ymmärsi jonkun tuntemattoman aikeet ja aloitti vastaanottojakson liian aikaisin. Marsalkka korjaa Lihin tulkinnan ja jatkaa kertomista tarkentamalla. Tässä katkelmassa on johdantojaksona Marsalkan ensimmäinen vuoro ja Hennisen vuoro, kerrontajaksona Marsalkan toinen vuoro ja vastaanottojaksona Lihin vuoro ja Marsalkan sitä seuraava vuoro. Näiden jälkeen Marsalkka palaa vielä kertomiseen.

Esimerkissä (68) on kyse siitä, että Marsalkka kertoo tarinaa, jonka aloituksen Lihi tulkitsee väärin. Lihi osoittaa vuorollaan ”Se on just niitä henkimaailman juttuja” kuuntelevansa ja olevansa kiinnostunut Marsalkan tarinasta, mutta Marsalkan mielestä vuoron osoittama tulkinta on väärä. Niinpä hän joutuukin korjaamaan Lihin tulkintaa ennen kuin voi jatkaa tarinan kertomista. Tulkintojen tekeminen toisen puheesta, niiden tarkistaminen ja niiden korjaaminen liittyvät intersubjektiivisuuden käsitteeseen. Seuraavassa luvussa erittelen dialogissa korjausjaksoilla tehtäviä toimintoja intersubjektiivisuuden avulla.

8 Intersubjektiivisuus

Keskustelussa osanottajat analysoivat toistensa lausumia koko ajan. Jos tarkastellaan mitä tahansa vierusparia, on vastaanottajan tuottama jälkijäsen aina analyysi, tulkinta tai arvio etujäsenestä. Puheenvuoro, jälkijäsen tai mikä tahansa responssi edeltävään vuoroon tuo aina ilmi tuon tulkinnan edeltävästä vuorosta. Koska tulkinta käy ilmi vastaanottajan vuorosta, osanottajat huomaavat, onko heidät ymmärretty oikein. Toisiaan seuraavat vuorot antavat keskustelijoille mahdollisuuden tarkistaa toisen ymmärrystä ja kertovat keskustelun osanottajille jatkuvasti, miten he ovat ymmärtäneet toisensa. Yhteinliitetyt toiminnot rakentavat intersubjektiivisuutta keskustelussa. Vuorojen keskinäinen järjestyminen yhteen ylläpitää intersubjektiivisen ymmärryksen konteksia, joka on vuoro vuorolta ilmipantu ja joka muuttuu koko ajan. (Heritage 1984: 251–253, 255.)

Korjaukset ovat tärkeä osa intersubjektiivisuutta, sillä ne ovat puhujien resurssi korjata väärinymmärryksiä ja -tulkintoja. Jollei korjausta tule, osanottajat olettavat vuorovaikutuksen olevan ongelmatonta. Tällöin osanottajien tulkinta ja responssi toinen toisensa vuoroon on ollut oikea. Jos taas korjaus tehdään, on vuorovaikutuksessa ongelmia. Ymmärtäminen nousee varsinaiseksi puheenaiheeksi harvoin, sillä keskustelijat käsittelevät sitä sekventiaalisen toiminnan sivutuotteena tai epäsuorana tuloksena. Kun keskustelussa vallitsee yhteisymmärrys, sitä ei erikseen keskustelussa kommentoida. (Heritage 1984: 254–255.) Vasta väärinymmärrys voi nousta puheenaiheeksi. Tosin väärinymmärtämisestäkään sinänsä ei tarvitse puhua, sillä korjaustoimenpide palauttaa intersubjektiivisuuden korjaamalla väärän tulkinnan oikeaksi.

Pussikaljaromaanissa kuitenkin ajoittain eksplikoidaan intersubjektiivisuuden sä-
röjä korjausjaksoissa. Lausumat *mä tarkotin että* ja *tarkotitsä sitä että* huomioivat myös väärinymmärryksen tai väärän tulkinnan mahdollisuuden keskustelussa. Useimmat korjausjaksot ovat kuitenkin sellaisia, että niissä ei kiinnitetä huomiota ymmärtämiseen sinänsä, vaan korjaus suoritetaan mekaanisesti. Havaitsin kuitenkin, että sen mukaan, miten intersubjektiivisuuden säilymistä käsitellään tai ei käsitellä puheessa, dialogista on löydettävissä erilaisia toimintoja. Eri tavoin muotoillut korjausjaksot viestivät erilaisista vuorovaikutustoiminnoista. Näillä eri toiminnoilla on oma roolinsa teoksen temaattisessa kentässä. Seuraavissa alaluvuissa käyn läpi nämä toiminnot ja esitän, millainen yhteys niillä on teoksen tulkintaan.

8.1 ”Ei siis mä tarkotin vaan sitä että” – Korjaaminen itsen ymmärtämisen edistämisenä

Pussikaljaromaanin dialogissa korostuu henkilöhahmojen tarve saada sanottavansa sanotuksi haluamallaan tavalla. He prosessoivat puhettaan oman vuoronsa sisällä. Seuraava esimerkki on Lihin kertoman tarinan kommentointia. Lihi on edellä todennut kertoneensa tarinan hieman sekavasti, mutta perustellut sekavaa kertomista sillä, että tapahtumat olivat sekavia. Hennisen vuoro esimerkissä on täydennys Lihin lausumaan.

(69)

– Tai siis itse asiassa mä olen kyllä vähän niinku osasyllinen siihen sekaannukseen, Henninen sanoi. – **Tai siis mä tarkotan että**, no niin,

tarkkakorvaisimmat saattoi huomatakin tosta Lihin sepitelmästä, sepitelmää siinä nimittäin oli jonkin verran niin kuin tullaan huomaamaan, **samperi, multa ei jotenkin luonnistu tämmönen ihme ennehdintä, mä jotenkin kapsahdan.**

– Ota ihan vaan oma aikasi, Marsalkka sanoi. (PKR 2004: 140.)

Se, mitä Henninen haluaisi sanoa, ja minkä hän saa sanotuksi Marsalkan vuoron jälkeen, on, että Lihin tarinan kerronnan sekavuus johtuu siitä, että Lihi ei ollut tapahtumissa mukana vaan on kuullut niistä Henniseltä. Esimerkissä Henninen kertoo eksplisiittisesti olevansa *osasyllinen siihen sekaannukseen* ja alkaa tarkentaa korjausaloitteen *tai siis* ja lausuman *mä tarkotan että, no niin* avulla. Hän alkaa tuottaa väitelausemuotoista vuoron rakenneyksikköä *tarkkakorvaisimmat saattoi huomatakin tosta Lihin sepitelmästä*, mutta ei tuota yksikköä loppuun. Täydelliseksi tämä vuoron rakenneyksikkö tulisi *että*-sivulauseen avulla. Sen sijaan Henninen tuottaa väliin parenteesin, välilajituksen, kommentoidakseen Lihin kertomista. Parenteesilla hän myös ennakoii sitä, mitä aikoo sekavasta kerronnasta sanoa. Hän jättää lausuman jälleen kesken ja kommentoi omaa puheen tuottoaan *samperi, multa ei jotenkin luonnistu tämmönen ihme ennehdintä, mä jotenkin kapsahdan*. Hennisellä on selkeästi mielessä se, mitä hän haluaisi sanoa – ajatusten tuottaminen puheeksi onkin sitten kaikkea muuta kuin selkeää. Seuraavassa vuorossa Marsalkka kannustaa Hennistä kertomaan rauhassa. Esimerkin jälkeen Henninen saa kerrottua se, mitä tässä alkoi sanomaan.

Itsekorjausten runsas määrä yksittäisten vuorojen sisällä viittaa siihen, että henkilöille on tärkeää saada tarkoituksensa ilmi lausumissaan. Koska teoksen dialogi on pääosin kolmenvälistä keskustelua, on itsensä ilmaisu yhteydessä muihin osanottajiin. Henkilöhahmot pyrkivät siihen, että prosessoimalla puhettaan, tarkentamalla ja täsmentämällä, vastaanottajat ymmärtäisivät toinen toisiaan.

Seuraavassa esimerkissä Henninen tarkentaa lausumaansa *siis*-partikkelilla. Aiemmin Marsalkka on viitannut äitinsä mielipiteeseen, että Marsalkan tulisi tehdä elämälleen jotain. Ennen Hennisen vuoroa esimerkissä Marsalkka on kertonut edellisillasta. Hän ei ollut tehnyt muuta kuin nukkunut yöhön asti venyneitä päiväunia. Hennisen vuoro kommentoi tätä.

(70)

– Ehkä sun olis tosiaan syytä tehdä jotain sille kuululle elämälle, Henninen sanoi. – Ja kun mä nyt oon jostain tietymättömästä syystä ajau-

tunu tällaseen vetreähkөөn humalan ja krapulan välimuotoon, niin mä samaan hengenvetoon nostan kissan pöydälle tai jotain ja kysyn että pitäiskö meidän kaikkien kolmen tehdä jotain, **siis ihan niinku yleisesti**. (PKR 2004: 19.)

Hennisen kommentti Marsalkan edellisillan viettoon on ehdotus tehdä elämälle jotain. Kommentin jälkeen Henninen tuottaa pitkän etiäisen ehdotukselleen. Hänen ehdotuksensa on muotoa *kysyn että pitäiskö meidän kaikkien kolmen tehdä jotain*. Henninen ei kuitenkaan ole ehdottamassa, että kaikki kolme tekisivät elämälleen jotain, niin kuin vuoron ensimmäisen täydellisen vuoron rakenneyksikön jälkeen voisi olettaa. Korjatakseen väärintulkinnan, tullakseen ymmärretyksi oikein, hän tarkentaa itsekorjauksella *siis ihan niinku yleisesti*. Hennisen ehdotus on tunnustelu siitä, mitä kyseisenä päivänä tehtäisiin.

Tämä esimerkki on osa kolmikön ensimmäistä keskustelua teoksessa. Siinä henkilöt esittäytyvät arkipuheen kaltaisen dialogin välityksellä ja teokselle luodaan taustaa. On käynyt ilmi, että Marsalkan äiti ei arvosta poikansa elämäntapaa (PKR 2004: 18–19). Hennisen vuorosta käy ilmi, että kolmikolla ei ole tarvetta tehdä elämälleen mitään. Heidän tulevaisuuden suunnitelmansa ovat lyhyen aikavälin suunnitelmia: sen sijaan, että pohdittaisiin, mitä tehtäisiin elämässä ylipäänsä, keskitytään hetkeen ja pohditaan, mitä tehtäisiin seuraavaksi. Koko teoksen läpäiseekin ”mitä seuraavaksi” -ajattelu. Tapahtumat ovat lyhyitä episodeja, joiden päätyttyä kolmikko päättää, mitä tapahtuu sen jälkeen. ”Mitä seuraavaksi” -kysymys on teoksessa kuin nopan heitto: ajoittain heitetään esille tämä kysymys ja sen jälkeen peli taas jatkuu seuraavalla siirrolla.

Esimerkissä (71) Marsalkka tuottaa ehdotuksen tekemisestä. Aiemmin Lihi on ehdottanut nopanpelausta, mutta Marsalkalla on mukanaan vain neljä noppaa. Esimerkissä Marsalkka ehdottaa, että lähdetään hakemaan viidettä noppaa.

(71)

– Voidaanhan me mennä hakemaan se kovan onnen noppa, Marsalkka sanoi. – Mulla alkaa kahvikiintiö olla jo koko lailla täynnä. **Tai siis sitä mä vaan vielä että ei meidän tosiaan tarvii ruveta pelaamaan, me voidaan mennä vaan katsomaan sitä, tai katsomaan että onko se siellä**, se olis ehkä sellasta Hennisen peräänkuuluttamaa tekemistä. Ainakin siinä menis vähän niinku aikaa. (PKR 2004: 22.)

Marsalkka tuottaa vuoronsa alussa ehdotuksen nopanhakureissusta ja perustelee vielä siirtymistä sillä, että kahvilla istuskelu alkaisi riittää. Molemmat lausumista ovat täydellisiä vuoron rakenneyksiköitä ja mahdollistaisivat vuoron vaihtumisen. Pitääkseen vuoron vielä itsellään Marsalkka aloittaa itsekorjauksen *tai siis sitä mä vaan vielä että* ja tarkentaa että hän ei halua silti ruveta pelaamaan vaan he menisivät vain katsomaan noppaa. Tätä lausumaansa Marsalkka korjaa vielä partikkelikorjausaloitteella *tai*. Korjauksella hän vielä tarkentaa, että sen sijaan, että mentäisiin katsomaan noppaa, mentäisiin *katsomaan että onko se siellä*.

Marsalkan ehdotuksen taustalla on Hennisen esimerkissä (70) tekemä ehdotus tekemisen keksimisestä. Marsalkan tässä vuorossa ehdottama tekeminen on hyvin lyhyen tähtäimen suunnitelma, jonka tarkoituksena on vain kuluttaa aikaa siihen asti, että tulisi tehdä seuraava suunnitelma. Marsalkan käsitys tekemisestä on siis, että kolmikko lähtee katsomaan Marsalkan kotiin, onko noppa siellä. Tähän muut myöntyvät. Lihi muotoilee myöntävän vastauksensa ”Pelattiin me sitä noppaa eli ei, mä voisin kyllä ihan hyvin maata vähän aikaa patjalla ja kuunnella radiota telkkarin puutteessa ja tehdä esimerkiks kauaskantasia suunnitelmia” (PKR 2004: 23).

Seuraavassa esimerkissä Marsalkka käyttää itsekorjausta tullakseen ymmärretyksi oikein vaikeassa tilanteessa. Rappukäytävässä tapahtuneen välikohtauksen aikana pojat ovat nähneet Marsalkan yläkerran naapurin asunnossa vieraita ihmisiä. Marsalkka on päättänyt lähteä ottamaan selvää, keitä he ovat. Esimerkissä Marsalkka on juuri tullut naapurin asuntoon.

(72)

- Voidaanko me jotenkin auttaa? se tyttö kysyi sitten.
- Niin siis me jo tavattiinkin **ton tai siis hänen** kanssa, Marsalkka sanoi ja osoitti tuttua naista. – **Siis tossa rapussa äsken kun oli se pesukonejupakka.**
- Niin, me tavattiin, se sanoi.
- **Joo niin mä vaan sitä että mä sitten ajattelin tulla vähän niinku katsomaan että, tai siis mä vaan ajattelin että onko täällä kaikki okei. Tai mä olen tosta alhaalta, siis asun. Siinä alakerrassa.** (PKR 2004: 44.)

Tilanne on hankala, sillä henkilöt eivät tunne toisiaan ja asunnossa on Marsalkan mielestä kummallinen tunnelma. Marsalkan molemmat esimerkkikatkelman vuorot on tuotettu takellessen. Ensimmäisen korjauksen hän tekee ensimmäisessä lausumassa vaih-

taakseen demonstratiivipronominin *toi* genetiivimuodon persoonapronominiin *hän*. Marsalkka vaihtaa puhekielisen *toi*-pronominin korrektimpaan yleiskieliseen *hän*-pronominiin siitä syystä, että hän ei tunne ”tuttua naista” ja haluaa puhutella tätä kohteliaammin. Tällä lausumallaan hän kertoo, että on tavannut yhden paikallaolijoista. Sitten hän vielä tarkentaa, missä ja milloin tapaaminen on tapahtunut ja tekee korjauksen *siis*-partikkelilla: *siis tossa rapussa äsken*. Tuttu nainen tuottaa myöntäväksi vastaukseksi *niin*-partikkelin.

Marsalkka jatkaa partikkelikasautumalla *joo niin* ja yrittää perustella, miksi on tullut asuntoon. Hän alkaa tuottaa etiäisiä perustelulle, mutta päätyy kasaamaan myös niitä vuoron alkuun: *joo niin mä vaan sitä että, mä sitten ajattelin tulla vähän niinku katsomaan että, tai siis mä vaan ajattelin että*. Hän tuottaa ensin etiäisen *mä vaan sitä että*, mutta ei pääse sen jälkeen vielä asiaan vaan aloittaa uudella etiäisellä *mä ajattelin tulla vähän niinku katsomaan että*. Jälkimmäiseen etiäiseen Marsalkka tuottaa myös epävarmuutta ilmentäviä partikkeleita *vähän* ja *niinku*. Partikkelien jälkeen hän pääsisi jo asiaan kertomalla, mitä hän tuli katsomaan. Hän kuitenkin jättää rakenteen *että*-konjunktion jälkeen kesken ja sen sijaan, että tuottaisi sivulauseen, hän tekeeikin korjausaloitteen *tai siis* ja aloittaa alusta *mä vaan ajattelin että onko täällä kaikki okei*. Sitten hän vielä perustelee, miksi juuri hän on tullut tarkistamaan, onko kaikki kunnossa. Marsalkka haluaa sanoa olevansa alakerran naapuri ja aloittaa lausumansa *tai*-korjausaloitteella ja sanomalla *mä olen tosta alhaalta*. Tästä lausumasta hän vielä vaihtaa *olla*-verbin *asua*-verbiksi. Hän tuottaa tämän lausuman loppuun, mutta tekee vielä lisäyksen *siinä alakerrassa*. Koko takeltelevalla vuorollaan Marsalkka osoittaa tilanteen olevan hänelle hankala. Hän ei tahdo löytää oikeita sanoja ja korjaa jatkuvasti itseään tullakseen varmasti ymmärretyksi oikein.

Esimerkissä (73) Lihi haluaa tulla ymmärretyksi oikein, mutta aiemmista esimerkeistä poiketen korjaus onkin toisen korjaamista. Marsalkalle selvisi yläkerran asunnossa, että hänen naapurinsa on kuollut ja ihmiset asunnossa olivat surevia omaisia. Marsalkka reagoi suru-uutiseen sukulaisten edessä kiroilemalla. Kun Lihi ja Henninen lähtivät viemään Marsalkan hallussa olevaa naapurin vara-avainta sukulaisille ylös, nolostunut Marsalkka jäi asunnolleen nukkumaan. Henninen kertoo katkelmassa Marsalkalle, mitä tapahtui. Myös Lihi herätti hämmennystä omaisissa käytöksellään.

(73)

– Se tunarointi onnistui sitten joo loppupeleissä meiltä myös, tai siis Lihiltä. Tai siis siinä kävi sitten lopulta niin, mä en tiedä että mistä se tuli vaan ei se kai mun asiani myöskään varsinaisesti ole, no niin, se päättyi vaan silleen että toi meni sitten kauniiksi lopuksi toivottamaan niille työn iloa.

– Eikä.

– **Ei kun siinä kävi niin että mä jotenkin vaan reipastuin**, Lihi sanoi. – Siitä pulloavuliaisuudesta ja siitä myös että se kaikki yhtäkkiä luisi jotenkin niin hyvin, se mun paluumuuttajakrapulakin ehti siinä hävitä aika nopeasti johonkin ihan sellaseen puffpufftyyliin. Sitten mä vaan ajattelin, me oltiin siis lähdössä, niin mä ajattelin että niille pitää sanoa jotain rohkasevaa ja ennen ku mä ehdin tajuta yhtään mitään niin mä olin jo toivottamassa niille hyvää surutyötä ja tota sitten mä tietysti ymmärsin ettei niin voi sanoa, ja sieltä suusta vaan purskahti että työn iloa. (PKR 2004: 57–58.)

Katkelmassa Henninen kertoo, mitä Lihi naapurissa teki – toivotti kuolleen omaisille työn iloa. Marsalkan responssi Hennisen kertomukseen on epäuskoinen *eikä*. Lihi korjaa Hennistä. On kuitenkin kyse hänestä, hänen tekemisistään ja jotta Marsalkka ymmärtäisi, mitä Lihi todella teki, hänen on kerrottava itse.

Hän aloittaa oman versionsa tapahtumista korjauspartikkelilla *eiku*. Partikkelin jälkeen hän korvaa Hennisen tarinan omallaan, jossa hän pystyy selittämään, miksi teki niin kuin teki. Tavoitteena Lihillä on korjauksessa se, että Marsalkka ja Henninen ymmärtäisivät, miten pääsi käymään niin kuin kävi.

Katkelmassa puhutaan puheesta: siitä, mitä Lihi sanoi naapurissa. Katkelmassa Henninen on animaattori, joka tuo omaan puheeseensa Lihin äänen. Lihi korjaa Hennisen kertomista ja rakentaa vuorossaan vastatarinan (vrt. Goodwin 1990: 250–256). Tässä tarinassa Lihi tuo ilmi taustan tilanteelle. Henninen on vain kertonut, mitä Lihi sanoi, mutta Lihi kertoo, mikä johti siihen, että juuri kyseiset sanat tulivat Lihin suusta ulos. Henninen on tarinassaan muotoillut syyn Lihin käytökselle *mä en tiedä mistä se tuli vaan ei kai se mun asiani myöskään varsinaisesti ole*. Lihin vastatarina rakentuu tämän lausuman varaan, replikaatioksi tälle kertomuksen rakenteelle. Hennisen epämääräinen syy voidaan ajatella kutsuna Lihille esittää varsinainen syy.

Dialogissa henkilöt korjaavat omaa lausumaansa usein. Tarve tulla ymmärretyksi kuvastaa kolmikön keskinäisiä suhteita. Täsmenämällä ja tarkentamalla lausumiaan he haluavat välttää väärinymmärrykset. Toiminnan taustalla on hyväksynnän kaipuu. Kukaan pojista haluaa parhaiden ystäviensä ymmärtävän ja hyväksyvän itsensä.

8.2 ”Mitä sä tolla tarkoitat?” – Ymmärryksen palauttaminen toiselle

Henkilöhahmot osoittavat dialogissa myös halua ymmärtää, mitä toinen on juuri sanonut. Henkilöt käyttävät ymmärtämisen tarkistamiseen monia korjausjäsennyksen eri keinoja. Ymmärrysehdokkaat, kysymyssana, kysymyssana ja toisto tai pelkkä toisto ja *en ymmärrä* -vuoro toisen tuottamina korjausaloitteina tähtäävät intersubjektivisuuden säilymiseen. Myös avoimia korjausaloitteita käytetään ymmärtämisen palauttamiseen tai tarkistamiseen. Näillä keinoilla osanottajat joko poimivat puheesta ongelmailmauksen tai vain osoittavat, että puheessa oli jotain ongelmallista, jota vastaanottaja ei ymmärtänyt.

En ymmärrä -vuoro on keskustelun osanottajien resurssi eksplikoida sitä, että ymmärtäminen on vaikeaa tai mahdotonta. *En ymmärrä* -vuoron tarkoituksena on saada ongelmailmauksen tuottaja selittämään lausumansa niin, että toinenkin sen ymmärtää. Vaikka tähän korjausaloitteeseen liittyikin tällainen erityisominaisuus, *Pussikaljaro-**maanissa* sen käyttö harvemmin johtaa siihen, että itse korjaisi ongelmavuoron sen jälkeen. Esimerkissä (74) Marsalkka kuitenkin korjaa. Katkelmaa ennen Henninen on mennyt polttamaan kannabista Kotilaisen luona ja on aivan sekaisin ja huonovointinen. Katkelman aloittavan vuoron Henninen tuottaa keskelle Marsalkan ja Lihin aivan muuta sananvaihtoa.

(74)

- Mikä olo? Henninen kysyi ja nosti katseensa siitä jalkojensa väliin kasvaneesta lammikosta.
- Meitä taitaa olla nyt kaks ja puol kolmasosaa elossa, Marsalkka sanoi.
- **Nyt en valitettavasti ymmärrä**, Lihi sanoi.
- **Ei se mitään, en mäkään.** Tai siis mä tarkotin vaan että toi Henni, saatana, en oo muuten tullu aiemmin huomanneeksi, Hennisen sukunimeen sisältyy naisen nimi. – –
- **Tai siis niin joo. Mä olin sanomassa sitä että toi Henninen siis osoittaa ihan ilahduttavia elonmerkkejä, vaikka ei se nyt ihan kokonainen taida vielä olla.** (PKR 2004: 211.)

Katkelman ongelmavuoro on Marsalkan väitelause *meitä taitaa olla nyt kaks ja puol kolmasosaa elossa*, johon Lihi reagoi *en ymmärrä* -vuorolla. Marsalkka tuottaa Lihin

ymmärtämättömyyteen samanmielisen vuoron ”Ei se mitään, en mäkään.” sen sijaan, että alkaisi heti korjata vuoroaan. Marsalkka siis myöntää Lihille, että hänen ongelmailmauksensa oli vaikeasti ymmärrettävä.

Tämän lausuman jälkeen hän aloittaa korjauksen *tai siis mä tarkotin vaan että*. Korjaus kuitenkin keskeytyy, Marsalkka jättää lausuman kesken katkaisemalla nimen *Henninen* tuoton. Marsalkan vuoroon tulee välilaaientuma, jossa hän pohtii Hennisen sukunimeä tytön nimenä. Välilaaientuman jälkeen Lihi tuottaa vuorollaan interjektion *hm*, jota seuraa esimerkissä näkyvä Marsalkan korjausvuoro. Marsalkka palaa sivupolulta partikkelikasautumalla *tai siis niin joo* ja lopulta palauttaa yhteisymmärryksen Hennisen tilasta. Marsalkka korjaa ongelmailmauksen katkelman viimeisessä vuorossa. Hän selittää siinä, mitä tarkoitti ilmaisulla *meitä taitaa olla nyt kaks ja puol kolmasosaa elossa*, jota Lihi ei ymmärtänyt. Selitys kuuluu, että Henninen ei *ihan kokonainen taida vielä olla*, vaikka osoittaakin *ilahduttavia elonmerkkejä*. Marsalkka siis tarkoitti, että Henninen alkaa voida jo vähän paremmin.

Esimerkeissä (75)–(76) ymmärtämisen vaikeus liittyy ihmetykseen. Ongelmavuoron tuottaja yllättää vastaanottajan jollain tavalla ja yhteisymmärrys häviää hetkeksi. Korjausaloitteella toinen saa itsen tarkentamaan ongelmaavuoroa niin, että yhteisymmärrys palautuu. Margret Seltingin (1996) mukaan voidaan tehdä ero tavallisten ja hämmästyneiden kysymysten välillä korjausaloitekäytössä. Hämmästyksen ilmaukset toimivat kuitenkin keskustelussa aivan samalla tavalla kuin muutkin korjausaloitteet: ne kiinnittävät huomion johonkin keskustelussa ilmenneeseen ongelmaan. Kun ongelmaa ratkaistaan korjausvuorossa, annetaan lisätietoa hämmästyttä herättäneestä seikasta. (Selting 1996).

Seuraava esimerkki on teoksen alkupuolen keskustelu, kun kolmikko istuu Ynin lippakioskilla kahvilla. Lihi on aiemmin ehdottanut nopanpelausta, mutta Marsalkalla on vain neljä noppaa mukanaan.

(75)

- Se on varmaan mulla kotona se viides, Marsalkka sanoi. – **Mä hypistelisin niitä yöllä.**
- **Hypistelit**, Lihi sanoi. – **Minkä tähden sä hypistelit noppia?**
- **No ajankuluksi.** (PKR 2004: 22.)

Esimerkissä Marsalkka ensin toteaa, että viides nopista on todennäköisesti jäänyt kotiin. Hän perustelee, miksi vain yksi nopista on jäänyt sillä, että hän hypisteli niitä yöllä. Lihi poimii Marsalkan vuorosta verbin *hypistellä* eli hän toistaa ongelmailmauksen korjausaloitteena. Lihi kuitenkin eksplikoi korjausaloitteen jälkeen sen, mikä Marsalkan ongelmailmauksessa oli yllättävää; mitä hän ei siitä ymmärtänyt. Lihii ihmetyttää syy noppien hypistelyyn – onhan Marsalkka tehnyt sitä yksin ja erikoiseen ajankohtaan, yöllä. Lihi tarkistaa ymmärtämistä interrogatiivilauseella *minkä tähden sä hypistelit noppia*. Seuraavassa vuorossa Marsalkka auttaa Lihii ymmärtämään: hän hypisteli noppia ajankuluksi. Marsalkka antaa syyn oudolle käytökselleen.

Esimerkissä (76) Lihi yllättää toiset erikoisella lausumallaan. Tätä katkelmaa on edeltänyt vieraan vanhan naisen murjoutuminen pesukoneen alle rappukäytävässä, vieraat ihmiset yläkerran naapurin, Gabrielan, asunnossa ja sen selviäminen, että Gabriela on kuollut. Marsalkka on juuri raportoinut tapahtumia naapurin asunnossa. Marsalkan epäsovivaa käyttäytymistä omaisten edessä ja naapurin kuolemaa ylipäänsä on juuri puitu. Marsalkka on sanonut esimerkkiä edeltävässä vuorossa, että hän on uupunut. Lihi jatkaa samaa aihetta kertoen, miten tapahtumat ovat vaikuttaneet häneen.

(76)

– Mun krapula tuli takaisin, Lihi sanoi. – **Mulla on niin paha olo että mä voin pahoin.**

– **Täh.**²

– **Mä tarkennan.** Siis mun krapula ehti jo vähän niinku häipyä tossa kun oli kaikkea tollasta juonellista. Sitten mulle tuli ikään kuin paha mieli tosta Gabrielan asiasta, ja se jotenki palautti sen krapulan. **Tuli niinku fyysisesti paha olo, sen henkisen pahoinvoinnin lisäksi, tai siis että se on sellanen noidankehä, ne pahat olot silleen ruokkii toisiaan.** (PKR 2004: 51.)

Lihi kuvailee esimerkin ensimmäisessä vuorossa, miltä hänestä tuntuu. Se, mikä vuorossa on odottamatonta, on Lihin lausuman muotoilu *mulla on niin paha olo että mä voin pahoin* – yleensä paha olo tarkoittaa juuri sitä, että voi pahoin. Samaa tarkoittavien ilmausten käyttö syynä ja seurauksena herättävät vastaanottajassa kummastusta.

² Tämän vuoron sanoo joko Henninen tai Marsalkka. Äänessäolijaa ei kuitenkaan voi päätellä mistään, mutta tässä tapauksessa se ei myöskään ole merkityksellistä. Viittaa tämän vuoron tuottajaan **vastaanottajana.**

Seurauksena on avoimen korjausaloitteen *täh* tuotto. Lihi alkaa palauttaa intersubjektii-
visuutta ja eksplikoi tarkoituksensa korjausvuoron alussa *mä tarkennan*. Lihin selitys si-
sältää itsekorjauksia partikkelikorjausaloitteiden avulla, joilla hän hälventää ongelma-
vuoron lausuman herättämää ihmetystä. Lopulta Lihi saa selitettyä, että ongelmailmauk-
sen lausekkeella *paha olo* ja verbillä *voida pahoin* hän tarkoittaa henkistä ja fyysistä
olotilaa. Hän puhuu siis saman olotilan eri muodoista.

Seuraavassa esimerkissä kolmikko on palannut Kallioon epäonnisen keskustassa
käväisyn päätteeksi. On alkanut sataa. Henninen kommentoi siinä sadetta ja Lihi Henni-
sen negatiivista kommenttia.

(77)

- Tää tästä just vielä puuttui, Henninen sanoi ja silmi alta kulmain
taivaalle.
- Toi tästä just vielä puuttui, Lihi vastasi.
- **Niin mikä.** [Marsalkka]
- Toi vaan toi urputus. Kaiken pitää koko aika olla niin vitun vasta-
mäkeä. [Lihi] (PKR 2004: 180.)

Lihin vastakomentissa Hennisen vuoroon on sama rakenne kuin Hennisen vuorossa.
Hän muuttaa lausumasta vain subjektin *tää* pronominiksi *toi*. Hennisen kannanotto on
kontekstissa selvä: *tää* toimii assosiatiiivisena anaforana ja viittaa alkaneeseen vesisatee-
seen. Sen sijaan Lihin *toi* jää ainakin Marsalkalle epäselväksi ja hän haluaa ymmärtää,
mitä Lihi tarkoitti. Marsalkka käyttää korjausaloitteena kysymyssanaa *mikä*, joka poimii
Lihin lausumasta *toi*-pronominin ongelmalliseksi. Seuraavassa virkkeessä Lihi korjaa,
että tarkoitti pronominilla Hennisen urputusta.

Seuraava esimerkki käsittelee intersubjektiivisuutta jopa telepatiaan viitaten. Yh-
teisymmärrys yhteisten ajatusten siirtymisenä henkilöltä toiselle rikkoutuu kuitenkin
nopeasti katkelmassa avointen korjausaloitteiden käytöllä. Kolmikko on ollut katkelmaa
ennen kaupassa ostamassa olutta. Ulkona Henninen alkaa johtaa joukkoa. Dialogin lau-
kaisee Hennisen komento mieltä, mitä tehdään seuraavaksi.

(78)

Henninen oli kai nyt vaihtanut sen rakkaudenkaipuun vähäksi aikaa
jonkinlaiseen johtajuuden kokemukseen, se seisahtui siihen kaupan ulko-
puolelle ja katsoi molempiin suuntiin ja **käski mieltä seuraavaa siirtoa**,
itse se rupesi sytyttelemään tupakkaa. Marsalkka teki työtä käskettyä ja

rupesi miettimään. **Pitää ajatella, Marsalkka ajatteli** ja ajatteli tosiaan sitten, mutta ei sieltä tullut muuta kuin se sama vanha juttu että pitää ajatella, ja se siitä sitten.

- **Pitää ajatella**, Lihi sanoi.
- **Tä?** Henninen kysyi.
- **Meillä on Lihi ehkä yhteinen mieli**, Marsalkka sanoi.
- **Tä?** Lihi kysyi.
- Antaa olla. (PKR 2004: 82.)

Hetkellisen illuusion telepatiasta luo se, että Marsalkka miettii, mitä ehdottaisi. Marsalkka ajattelee, että *pitää ajatella*. Muita ajatuksia hänelle ei sitten tulekaan. Lihi avaa ensimmäisenä suunsa Hennisen käskyn jälkeen ja toteaa ääneen lausuman *pitää ajatella*, jota Marsalkka juuri ajatteli. Henninen reagoi Lihin vuoroon avoimella korjausaloitteella *tä*, joka tässä projisoi ihmetystä, kuten esimerkeissä (75)–(76). Marsalkka puolestaan reagoi Lihin vuoroon kommentilla *meillä on Lihi ehkä yhteinen mieli*. Nyt Lihi tuottaa puolestaan avoimen korjausaloitteen ja illuusio yhteisestä mielestä rikkoutuu. Lihi ei ymmärrä, mitä Marsalkka tarkoittaa. Tässä katkelmassa Marsalkka ei ala myöskään selittää. Lukija kuitenkin tietää, mistä on kyse. Lyhyessä dialogin pätkässä lähdettiin liikkeelle telepaattisesta mielten yhteydestä, joka saman tien rikkoutui todellisen ymmärryksen puutteeseen. Illuusion rikkouduttua osanottajat eivät edes halua palauttaa intersubjektiivisuutta.

Ymmärrysehdokkaalla osanottajat voivat tulkita toistensa lausumia. Ymmärtämishalu menee näissä korjausjaksoissa kaikkein pisimmälle: toinen alkaa muotoilla toisen tarkoitusta, ajatuksia sanoiksi.

Marsalkka tuottaa seuraavassa esimerkissä ymmärrysehdokkaan Hennisen lausumien tulkinnaksi. Aiemmin poliisi on murskannut polkaisemalla Hennisen varpaat. Henniseen sattuu ja hän haluaa sairaalaan. Hennisen vammautumisen jälkeen kolmikko ei tiedä, minne suuntaisi. Tätä katkelmaa ennen on juuri lähdetty liikkeelle ja nyt Henninen ilmoittaa, että on lähdettävä sairaalaan päin.

(79)

- Mun pitää päästä sairaalaan, se [Henninen] sanoi.
- Voi jumalauta, Lihi sanoi.
- Mulla on varpaat vittu ihan murusina. En mä voi vaan mennä hiimaan jotain nukkumaan.
- Kun nyt otit asian puheeksi, Marsalkka sanoi.

- Ei ne nyt voi joillekin varpaille siellä mitään tehdä, Lihi sanoi. – Luuletsä että ne pystyy siellä jotenkin lastoittamaan ne tai jotain?
- Sama se vittu mulle on että mitä ne tekee, **mä haluan vaan tän räpylän kuntoon.**
- **Sä haluat vaan sairaalaan.**
- **Mä haluan vaan sairaalaan joo.** Saa siitä ehkä jotain säälipisteitä tai jotain.
- **Mä ymmärrän kyllä,** Marsalkka sanoi. – Jos ei saa rakkautta, on hyvä päästä edes sairaalaan. (PKR 2004: 291.)

Henninen haluaa siis lähteä sairaalaan hoidattamaan itsensä kuntoon. Lihi vastustaa ehdotusta, sillä sairaalassa varpaille ei pystytä hänen mukaansa tekemään mitään. Hennisen vuoron ”Sama se vittu mulle on että mitä ne tekee, mä haluan vaan tän räpylän kuntoon” jälkeen Marsalkka alkaa ymmärtää Hennistä tuottamalla ymmärrysehdokkaan. Marsalkka tulkitsee Hennisen aiempia vuoroja niin, että tämä haluaa vain päästä sairaalaan. Henninen vahvistaa seuraavassa vuorossa Marsalkan tulkinnan. Seuraavassa vuorossa Marsalkka vielä eksplikoi ymmärtämistään ”Mä ymmärrän kyllä.”

8.3 ”Vaikka ette te nyt niin järin reippailta näytä” – Väärinkäsitysten estäminen oikaisulla

Kolmas ymmärtämiseen tähtäävä toiminta teoksen dialogin korjausjaksoissa on oikaisu (correction). Niissä fakta oikaistaan joko itsekorjauksella samassa vuorossa tai ongelmavuoron jälkeen. Myös toista oikaistaan. Koska *Pussikaljaromaanin* dialogi on enimmäkseen vähintään kolmen henkilön välistä keskustelua, on puheenvuoroilla aina silloin useampi kuin yksi kuulija. Tällöin vuorovaikutuksessa oikaistaan herkemmin, jotta kaikille osanottajille välittyisi asiointilan oikea tola. Juuri tällaisia ovat romaanin oikaisut.

Esimerkissä (80) Henninen korjaa henkilöreferentin omasta lausumastaan. Aiemmin on puhuttu edellisillan tapahtumista ja Hennisen yhtäkkisestä häviämisestä. Tässä katkelmassa Henninen selittää, mitä tapahtui, kun hän hävisi Lihiltä.

(80)

- Sä tihrustit siinä sitä menyytä ja mä sitten tuomasin että kävelenpä tässä vähän, ja sitten siinä heti kulman takana kun mä siihen ehdin kävellä, istu portaalla **semmonen nainen tai se oli tyttö kyllä oikeestaan** ja oli ihan sietämättömän kaunis ja sillä oli kireä valkoinen paita ja mä sitten

istuun sen viereen ja kysyin siltä että kärsiiks puhutella, ja kyllä sitä kärsi. (PKR 2004: 28.)

Henninen kertoo kohtaamisestaan vastakkaisen sukupuolen edustajan kanssa. Kyseessä on alaikäinen tyttö, mutta Henninen puhuu hänestä *naisena*. Henninen vaihtaa heti sanan korjausaloitteen *tai* avulla ja eksplikoi *se oli tyttö kyllä oikeestaan*. Hennisen oikaisu kohdistuu siis sananvalintaan. Myöhemmin tarinassa käy vielä ilmi, että tyttö on ker-tonut Henniselle olevansa 17-vuotias. Hennisen oikaisun ansiosta kuulijat ymmärtävät jo tässä vaiheessa, että Hennisen kohtaama henkilö oli siis nuori. Kyseessä ei ollut siis kenen tahansa naisen kohtaaminen vaan täysi-ikäisen ja alaikäisen, mikä tuo tarinaan omanlaisensa sävyn. Tarinassaan Henninen eksplikoi tätä sanomalla ”sillä oli se tiukka pusero ja ne nuorisorinnat ja mä tajusin että mä olen peruuttamattomasti ajanu ohi sellaisista rinnoista ja mulle tuli niin vitun vanha olo” (PKR 2004: 29).

Seuraava esimerkki on edellistä monimutkaisempi oikaisu. Henninen ja Lihi ovat istuneet terassilla, kun Marsalkka on ollut päiväunilla. Henninen herätti Marsalkan uniltaan soittamalla. Marsalkan nukahdettua Henninen ja Lihi kävivät Marsalkan yläkerran naapurin asunnolla palauttamassa vara-avaimen. Lihi alkaa katkelmassa korjata Hennisen alkuperäistä selostusta tapahtumasta. Hennisen aloittaessa totuudenmukaisen version tapahtumista hän korjaa sanojaan. Katkelman alussa Marsalkka on hakenut tuopin ja istunut jälleen muiden seuraan.

(81)

- No, Marsalkka sanoi, kun oltiin oltu vähän aikaa vaiti.
- **No ei nyt niin hirveästi sitten viime näkemän**, Henninen sanoi.
- **Ehkä nyt jotain kuitenkin**, Lihi sanoi. – Tai siis mä kuuntelin sitä Hennisen puhelinraporttia, mä en voinu olla kuuntelematta kun mä olin tälleen lähellä, niin se siitä vaan että se oli ehkä vähän siistitty versio.
- Niin no, Henninen sanoi. – **Se tunarointi onnistui sitten joo lop-pupeleissä meiltä myös, tai siis Lihiltä**. Tai siis siinä kävi sitten lopulta niin, mä en tiedä että mistä se tuli vaan ei se kai mun asiani myöskään varsinaisesti ole, no niin, se päätty vaan silleen että toi meni sitten kau-niiksi lopuksi toivottamaan niille työn iloa. (PKR 2004: 57–58.)

Marsalkka aloittaa uutta topiikkaa partikkelilla *no*. Henninen tulkitsee vuoron kuulumisten kysymiseksi ja kertoo, että sitten viime näkemän ei ole tapahtunut paljoakaan. Lihi oikaisee Hennisen lausumaa: ”Ehkä nyt jotain kuitenkin” ja kertoo, että Hennisen puhe-linraportti ei ollut aivan totuudenmukainen. Seuraavassa vuorossa Henninen alkaa ker-

toa uudelleen. Se, mikä Hennisen edellisessä viestissä oli siistittyä, oli se, että kaikki olisi avaimen palautuksessa mennyt hyvin. Lihi oli kuitenkin myös sählännyt naapurissa. Henninen kuitenkin kertoo ensin, että ”se tunarointi onnistui sitten joo loppupeleissä meiltä myös”. Varsinaisen tunaroinnin teki kuitenkin Lihi ja Henninen oikaisee itseään *tai siis* -korjausaloitteella *meiltä myös tai siis Lihiltä*. Molempien oikaisujen tarkoituksena on välittää Marsalkalle se, mitä naapurissa todella tapahtui.

Esimerkeissä (82)–(83) oikaisu on samantyyppinen. Korjaus kohdistuu molemmissa meneillään olevaan toimintaan ja sen ajankohtaan. Esimerkissä (82) on edellä vaellettu päämäärättömästi ja Henninen on halunnut päättää, mitä tehdään seuraavaksi. Hennisen vuoro on ihmetyttänyt Lihii ja Henninen perustelee katkelman ensimmäisessä lausumassa, miksi hän haluaa yhtäkkiä tietää, mitä tehdään seuraavaksi.

(82)

- – –Mulle tuli äkkiä tarve tehdä elämälle jotain. [Henninen]
- Hanki vaikka sellanen, Lihi sanoi.
- **Mä olen tässä hankkimassa kyllä. Tai siis tarkotan että ihan just.** (PKR 2004: 77.)

Lihi ehdottaa Henniselle elämän hankkimista ja Henninen toteaa, että on hankkimassa. Sitten hän oikaisee itseään: tietystikään hän ei ole parhaillaan sitä hankkimassa, vaan vähän myöhemmin.

Myös esimerkissä (83) korjataan tekemisen ajankohtaa. Lihi on muistanut jotain ja reagoinut unohdukseensa kiroilemalla voimakkaasti. Lihin käytös on herättänyt muissa ihmetystä ja katkelman alussa Lihi alkaa kertoa.

(83)

- – – Mua vaan turhauttaa, **joo mun täytyy siis ilmeisesti kertoa. No niin nyt mä jo kerron, tai siis en vielä mutta ihan kohta.** Tää juttu menee siis niin että viime viikolla tapahtu ihan hirveitä, – – (PKR 2004: 112.)

Lihi aloittaa kertomuksensa lausumalla *joo mun täytyy siis ilmeisesti kertoa*. Nesessiivirakenteella *täytyy kertoa* Lihi osoittaa samalla antavansa selityksen aiempaan outoon käytökseensä, voimakkaaseen kiroiluun, ja aikomustaan kertoa seuraavaksi. Hän kommentoikin aikomustaan lausumalla *no niin nyt mä jo kerron*, mutta hän ei edelleenkään

ole vielä kertonut tapahtumasta mitään. Hän on puhunut vain aikeestaan kertoa ja siksi oikaisee itseään *tai siis en vielä mutta ihan kohta*.

Seuraavaa katkelmaa ennen tuntematon äijä on tuppautunut kolmikön seuraan lippakioskilla ja ilmoittanut, että hänellä olisi tarjolla keikka. Esimerkissä (84) äijä pyytää poikia töihin päiväksi muuttofirmaansa.

(84)

– Tuota noin nääs niin joo. Mulla on nimittäinkin muuttofirma tossa kulman takana, mulla on huomenna iso keikka. Mä tarkotan iso. Ja meillä on kundit lomilla, ei se ole kato mikään iso konserni, mä tarviin sinne nyt muutaman reippaan apupojan. [Äijä]

– Jaa muuttokeikka, Lihi sanoi. – Mä ajattelin että joku timanttiryöstö tai jotain hohdokasta.

– **Vaikka ette te nyt niin järin reippailta näytä.** [Äijä]

– No ei me nyt mitenkään järin reippaita olla, Henninen sanoi ja loihti jostain tomumajansa käytäviltä ilmoille täsmentävän haukotuksen.

– Oi nuoruuden huolettomuutta, Marsalkka sanoi.

– **Vaikka ette te kyllä mitenkään järin nuoriltakaan näytä.** No mutta niin että mitenkä se nyt olis sen keikan kanssa. [Äijä] (PKR 2004: 95.)

Esimerkissä äijä tarvitsee lisätyövoimaksi *muutaman reippaan apupojan*. Koska hän on aiemmin pyytänyt nimenomaan Marsalkkaa, Hennistä ja Lihiä keikalle, lauseke *muutama reipas apupoika* viittaa kolmikkoon. Äijän vuoroa seuraavassa vuorossa Lihi kommentoi keikkaa. Äijä tekee itsekorjauksen kolmannessa vuorossa. Hän on siis viitannut kolmikkoon reippaina poikina, mutta oikaisee nyt lausumaansa ”Vaikka ette te nyt niin järin reippailta näytä.” Henninen vahvistaa äijän itseoikaisun seuraavassa vuorossa. Marsalkka kommentoi Hennisen vuoroa lausumalla ”Oi nuoruuden huolettomuutta”, jota äijä oikaisee seuraavassa vuorossa sanomalla, etteivät pojat *järin nuoriltakaan näytä*. Äijä tekee katkelmassa samalla muotilla sekä itsekorjauksen poikien reippaudesta ja toisen korjaamisen nuoruudesta.

Esimerkissä (85) Marsalkka oikaisee Hennistä. Aiemmin Lihi on jälleen ehdottanut nopan pelaamista. Laura on kysynyt, miten sitä pelataan ja Henninen alkaa kertoa.

(85)

– Niin siis meillä on kolme erilaista versiota. On tavallinen perusjatsi jota pelataan sillon kun vaan pelataan, se siis meinaa ettei pelata mitenkään kauan. **Sitten on maaorjien jatsi ja natsijatsi, ne on taas sitä ka-**

maa jota joutuu pelaamaan siinä vaiheessa kun pitää olla sairaasti haastetta.

– **Tai siis tarkoittaa että siinä vaiheessa kun ei ole kerta kaikkiaan mitään tekemistä**, Marsalkka sanoi. – Ja kun ollaan pelattu sitä perusversiota uupumukseen asti. (PKR 2004: 262.)

Katkelmassa Henninen kuvaa kolmea eri tapaa pelata jatsia. Hän kuvailee maaorjien jatsia ja natsijatsia siten, että niitä pelataan silloin, kun pelissä täytyy olla haastetta. Marsalkka oikaisee Hennistä: näitä kahta versiota pelataan silloin, kun ei ole mitään muuta tekemistä ja perusversiota on pelattu liikaa. Kuvailemalla noppapeliä, pojat kertovat, että se on heille tyypillinen tapa viettää aikaa. Perusversiota pelataan uupumukseen ja asti ja siksi he ovat keksineet haastavampiakin pelimuotoja. Marsalkka toteaa, että vaikeita pelejä pelataan, *kun ei ole kerta kaikkiaan mitään tekemistä*. Tässä kohtaa romaania on jo selvää, että pojilla on harvoin varsinaista tekemistä. Marsalkan kommentti onkin ironinen. Toisaalta kuvailu jatsista kertoo pelin merkityksestä kolmikon elämässä ja päivänkulussa.

8.4 ”Eiku tupu ja hupu ja lupu” – Korjaaminen kolmikon sosiolektissä

Toisinaan *Pussikaljaromaanin* dialogissa korjaukset eivät vaikuta korjaavan mitään konkreettista tai korjaus jätetään kesken. Tällaiset korjausjäsennyksen käytöt dialogissa ovat enemmänkin kolmikon keskinäisen sosiolektin piirteitä – heillä nyt vain on tapana puhua korjailleen tai korjausaloitteita viljellen. Jotkin näistä korjausjaksoista eivät ole itsestään selvästi korjauksia, vaan niissä on piirteitä korjausjäsennyksestä tai ne muistuttavat joitain muita teoksen korjausjaksoja. Korjausjäsennyksen analyysissä nämä jaksot ovat olleet ongelmallisia epäselviä tapauksia, joilla mielestäni kuitenkin on oma paikkansa kolmikon sosiolektin tarkastelussa. Kolmikon sosiolektistä nostan esille kaksi ilmiötä: maneerimaisen korjauksen ja korjauksen kesken jättämisen. Useisiin tällaisiin korjausjaksoihin liittyy kielellä leikkittely ja huumori.

Näissä toiminnoissa kolmikko käyttää usein korjausta osallistumiskehikon muutoksiin. Korjausta käytetään silloin lausumien tuottamiseen yhdessä. Lausumien tuottamista yhteistyössä puhujien kesken on tutkinut Gene H. Lerner (2002). Kun keskustelun osanottajat muodostavat vuoroja yhteistyössä, yhteiskonstruktioilla osoitetaan ymmärtämistä, hyväksyntää ja samanmielisyyttä (Lerner 2002: 250).

Oman vuoron aloittaminen korjausaloitteella toimii siis usein osallistumiskehikon laajentamisena. Korjausaloitteen tuottaja pääsee näennäisellä korjaamisella mukaan edellisen äänestäjän lausumaan. Esimerkissä (86) Marsalkka ja Henninen korjaavat Lihin vuoroa *eiku*-partikkelilla. Katkelmaa ennen Henninen on potkaissut pullonkorkin maasta ilmaan. Korkki on heijastanut valoa sillä tavalla, että näytti kuin se olisi jäänyt ilmaan leijumaan. Katkelmassa puhutaan tästä ilmiöstä.

(86)

- Hui, Henninen sanoi.
- Toi oli niinku **henkimaailman** juttuja, Lihi sanoi.
- **Ei kun maailman**, Marsalkka sanoi.
- **Ei kun ilman**, Henninen sanoi ja meni leipääntyneen näköiseksi ja jatkoi: – **Ei kun tupu ja hupu ja lupu.** (PKR 2004: 76.)

Keskustelunanalyttisesti tarkastellen Lihin vuoro tässä tulkitaan ongelmavuoroksi. Marsalkan ja Hennisen vuoroista kuitenkin havaitaan, että Lihin vuorossa ei ole varsinaista ongelmailmausta – ilmausta, jota he korjaisivat tai oikaisisivat. Marsalkan ja Hennisen korjausvuorot ovatkin mieluummin sanaleikkiä kuin korjausta, ja korjausaloite on keino leikin toteuttamiseen. *Eiku*-partikkelilla Marsalkka ja Henninen nostavat Lihin vuorosta ilmauksen *henkimaailma* huomion kohteeksi. He alkavat leikitellä ilmauksella ja pilkkovat sitä yhä pienemmiksi merkityksellisiksi osiksi. Marsalkka tuottaa sanan *maailma*, Henninen *ilma*. Pilkkomisen lisäksi leikkisyys muodostuu siitä, että Marsalkan ja Hennisen vuoroissa on loppusointu.

Kielellisen leikittelyn jälkeen Hennisen ilme muuttuu ja hän kommentoi edeltävää puhetta *ei kun tupu ja hupu ja lupu*. Myös tämä lausuma alkaa korjausaloitteella, mutta etenkin tässä ei korjata mitään ilmausta. Henninen sulkee tällä lausumalla topiikin. Tällainen metakielellinen toiminta dialogissa on edustava esimerkki, sillä muitakin tämänkaltaisia toimintoja dialogissa on. Henninen kommentoi tällä lausumalla keskustelun kulkua, joka muistuttaa Aku Ankan veljenpoikien Tupun, Hupun ja Lupun lausumien muodostamista yhteistyönä. Veljenpojistahan yksi aloittaa lausuman, toinen tuottaa sen keskiosan ja kolmas päättää lausuman. *Pussikaljaromaanin* kolmikron yhteiskonstruktioissa on jotain hyvin tupuhupulupumaista.

Myös seuraavassa esimerkissä leikitellään kielellä. Edellä on puhuttu edellisillasta ja käyty sitä pintapuolisesti läpi. Esimerkin aloittaa Hennisen perusteellisempi selostus illan kulusta.

(87)

– Niin me tota, mitenköhän se nyt meni, juu niin ei siinä tainnu olla sen kummempaa kuin että kaupan kautta puistoon ja puistosta johonki ikäänku tavernaan ja tavernan kautta baariin ja sieltä publiin ja **pubista nakkilan kautta Lihille**.

– **Lihilän kautta**, Lihi sanoi – – (PKR 2004: 15–16.)

Lihi tekee katkelmassa suoran korjauksen ilman korjausaloitetta. Hän osoittaa korjauksellaan Hennisen vuorosta ongelmailmaukseksi *nakkilan*, jonka hän korvaa sanalla *lihilä*. Tässäkään esimerkissä korjauksen syytä ei voi oikein selittää millään kielellisellä, sillä *nakkila* ja *lihilä* ovat synonyymeja: ne viittaavat samaan tarkoitteeseen. Kun Hennisen lausumasta kuitenkin korvataan sana *nakkila* sanalla *lihilä*, tulee lausumasta hauska: *pubista lihilän kautta Lihille*.

Lihi leikkii kielellä myös seuraavassa katkelmassa. Esimerkin ensimmäisessä vuorossa Henninen vaihtaa topiikkia.

(88)

– – –Tiedättekö mitä muuten. Mun tekis kauheasti mieli rakkautta. [Henninen]

– Voi poikani, Marsalkka sanoi. – **Se on nykyään kortilla**.

Se mykisti vähäksi aikaa. – –

– Jaa, se [Henninen] sanoi ja pyyhkäisi tahraa toisella hihallaan.

– Joopa joo, Lihi sanoi. Mulle tuli vaan jotenkin mieleen, anteeks vaan, mut tuli vaan mieleen että **se on nykyään tortilla**. (PKR 2004: 73–74.)

Henninen ilmoittaa topiikinvaihdoksessa, että hänen tekee mieli rakkautta. Marsalkka vastaa Henniselle, että ”Se on nykyään kortilla”. Keskustelussa seuraa tauko ja lopulta Henninen reagoi Marsalkan vuoroon partikkelilla *jaa*. Seuraavassa vuorossa Lihi korjaa Marsalkan lausuman *se on nykyään kortilla* ilmauksella *se on nykyään tortilla*. Jälleen ongelmailmaukseksi osoitetussa lausumassa ei ole mitään vikaa ja korjaus tehdään siksi, että se juolahtaa mieleen. Lihi nojaa tässä leikissään riimittelyyn – korvaa sanan *kortilla* sanalla *tortilla* ja saa lausumasta järjettömän vertaamalla rakkautta tortillaan.

Esimerkissä (89) Henninen korjaa omaa lausumaansa. Tässä esimerkissä lausuman ongelma ei haittaisi vastaanottajan ymmärtämistä ja Hennisen korjaus muodostuu pikemminkin oman puheensa kommentoinniksi. Henninen on juuri aiemmin polttanut liikaa kannabista ja tässä katkelmassa hänelle iskee huono olo.

(89)

- Oioioioi. [Henninen]
- Mikä nyt tuli? Marsalkka kysyi.
- Ei ole hyvä olo nyt. Ei yhtään. [Henninen]
- Ai miten ei ole?
- **Mitenkään perkele. Ei fyysisessä eikä psyykkisessä eikä, no, esteettisessäkään katsannossakaan. Tai siis mitä ihme kaan kaan. Mitenkään. Kään kään kään.** [Henninen](PKR 2004: 203.)

Katkelma alkaa Hennisen voivottelulla. Marsalkka reagoi tähän interjektiotulvaan kysymällä *mikä nyt tuli*. Henninen vastaa, että hänellä ei ole hyvä olo. Marsalkka kysyy, millä tavalla Hennisen olo ei ole hyvä. Henninen vastaa, että ei mitenkään. Hänen korjauksensa kohteeksi nousee *-kAAn*-liite. Liite on Hennisen vuorossa ensimmäisen kerran vuoron alussa *mitenkään* sanassa. Seuraavassa lausumassa hän tuottaa liitteen kahdessa sanassa peräkkäin *esteettisessäkään katsannossakaan*. Korjausaloitteella *tai siis* Henninen kohdistaa huomion *-kAAn*-liitteeseen ja sen toisteluun. Korjaaminen ei siis ole välttämätöntä ymmärtämisen kannalta, eikä intersubjektiivisuus ole uhattuna tässä vuorossa. Hennisen tuottamat korjaukset ovatkin maneerimaisia, vaikka ne nostavat huomion kohteeksi sen, mikä Hennisen vuorossa on ongelmallista. Henninen kuitenkin tekee korjaukset pikemminkin osoittaakseen omaa tietoisuuttaan puheensa virheistä, ei niinkään auttaakseen muita ymmärtämään häntä.

Esimerkissä (90) korjaukset ovat jo konkreettisempia ja niillä on korjausjäsenyyksen näkökulmasta selvä funktio. Katkelmassa pohditaan, mitä tehdään seuraavaksi.

(90)

- Mä voisin kannattaa esimerkiksi jonkinlaista nopanpelausta, Lihi sanoi.
- **Voihan sitä kannattaa**, Marsalkka sanoi, se tuli myös vähän yllättävän penseään sävyyn, ehkä se nyt tosiaan sitten johtui vain siitä ajankohdasta ja niistä kummallisista nukkumisista. – **Tai siis mä tarkotan että voihan sitä pelata ja epäilemättä pelataankin, mä en vaan tiedä jaksanko mä näin aikasin**, se on niin vaativaa. Enkä mä kyllä oikein

teidänkään keskittymiskykyyn osaa epäilyttä luottaa, te näytätte **himputti tai siis vaikka nyt vittu soikoon** niin hirveiltä. (PKR 2004: 20.)

Marsalkan vuoro katkelmassa alkaa kannanotolla *voihan sitä kannattaa*. Tätä kannanottoa hän lähtee korjaamaan. Korjauksessa hän korvaa *kannattaa*-verbin *pelata*-verbillä, jonka jälkeen lausuma kuuluu *voihan sitä pelata*. Koko rakenne *voihan sitä kannattaa tai siis mä tarkoitan että voihan sitä pelata ja epäilemättä pelataankin* korjauksineen kaikkineen pohjustaa erimielisyydellä Marsalkan kieltäytymistä pelaamisesta. Hän kieltäytyy vetoamalla aikaiseen aamuun ja lisää vielä, ettei luota Hennisen ja Lihin keskittymiskykyyn. Marsalkka kommentoi vuoronsa lopuksi toisten krapulaista ulkonäköä ja tekee siinä vielä korjauksen sananvalinnasta: hän korvaa *himputin vitulla*. Vaikka tässä katkelmassa Marsalkka tekee ihan aitoa korjausta, on se myös esimerkki kolmikon sosiolektistä, johon liittyy sanominen kierrellen ja kaarrellen, korjaamalla edestakaisin sahaten.

Seuraavassa esimerkissä kolmikon sosiolektiä edustaa samanmielisyyden ilmaisu korjausten avulla. Kolmikko on lippakioskilla kahvilla, mutta he eivät ole päässeet istumaan pöytään, vaan ovat joutuneet kioskin seinustalle jakkaraille. Seinustalla alusta on epätasainen ja pojilla on vaikeuksia juomien ja eväiden kanssa tasapainottelussa. Katkelman aloittaa Marsalkan kommentointi epätasaisuudesta.

(91)

–Tää oli jo aamulla ihan vino tää maa. Miten musta tuntuu että **eilen oli kaikki jotenkin suuremmassa**.

– **Tai toissapäivänä**, Lihi sanoi.

– **Tai sitä edellisenä tai viime kesänä tai jotain**, Henninen sanoi. – Me saadaan nyt kuitenkin **voidetta vaivoihin tai suolaa haavoihin tai miten se nyt menee**, noi ukot on lähdössä tosta. (PKR 2004: 86.)

Tässäkin esimerkissä näennäinen korjailu muodostuu kielelliseksi leikittelyksi. Marsalkka sanoo, että kaikki oli eilen suuremmassa. Lihi tarttuu ajanilmaukseen *eilen* ja tarjoaa sille *tai*-partikkelin avulla vaihtoehdoksi *toissapäivän*. Henninen tuottaa omassa vuorossaan vielä lisää ajanmääreitä. Varsinaista korjausta tämä katkelma ei ole, vaikka *tai*-partikkelia voi käyttää myös korjausaloitteena. Tässä pojat kuitenkin tuottavat partikkelilla vaihtoehtoja. Vaihtoehtoja tarjoamalla he osoittavat samanmielisyyttä. Erityisesti Lihin vuoro on mielestäni selkeä samanmielisyyden ilmaisu. Hennisen vuoron sen

sijaan voisi tulkita myös erimieliseksi. Henninen alkaa liioitella *tai*-partikkelin avulla ja sulkee topiikin ilmaisulla *tai jotain*. Oli kyse Hennisen kohdalla eri- tai samanmielisyydestä ei kuitenkaan vaikuta siihen tulkintaan, että katkelma edustaa kolmikon sosiolektia. Yhteiskonstruktio on rytmikäs ja hauska.

Tässäkin katkelmassa vuorottelu on tupuhupulupumaista kuten esimerkissä (86). Vielä vuoronsa lopuksi Henninen tekee sananhakua *tai*-partikkelilla: *me saadaan nyt kuitenkin voidetta vaivoihin tai suolaa haavoihin tai miten se nyt menee. Tain runsas esiintyminen tässä katkelmassa tuo dialogiin rytmiä.*

9 Yhteenveto

Olen tarkastellut Mikko Rimmisen *Pussikaljaromaanin* dialogia hyödyntäen puheen tutkimisen menetelmää, keskustelunanalyysia. Työni on yhdeltä osalta tutkimus siitä, mitä keskustelunanalyysillä on annettavaa kirjallisuuden kielen kuvaamiselle. Totesin jo kandidaatintutkielmassani havainneeni, että keskustelunanalyysillä pystyy tarkastelemaan kaunokirjallista dialogia ja puhetta. Tällä laajemmalla tutkielmalla en saanut ratkaisevasti eri tuloksia. Tarkensin jo kandidaatintutkielmassani kehittyneitä ajatuksia ja löysin niille lisätukea laajemman aineiston avulla. Vahvistin johtopäätöstä siitä, että puheen ilmenemistä kaunokirjallisuudessa voi tarkastella keskustelunanalyysin metodein, kun halutaan tarkastella sitä kielentutkimuksen näkökulmasta.

Tutkimuskysymysteni mukaisesti olen tarkastellut *Pussikaljaromaanin* dialogin korjausjäsenystä. Aluksi erittelin dialogin korjausjäsenystä esittelemäni korjausjäsenystutkimuksen mukaisesti. Näytin, että *Pussikaljaromaanista* löytää itsekorjauksia, toisen aloittamia korjauksia ja toisen korjaamisia. Esittelin esimerkkejä dialogista, joissa korjaaminen saatettiin loppuun ja joissa se jäi kesken. Lisäksi erittelin korjaussekvenssejä dialogissa. Esittelin kaikki erilaiset sekvenssityypit, jotka dialogista löysin. Lisäksi osoitin, että romaanin dialogissa käytetään kaikkia suomalaisen tutkimuksen kuvaamia korjausaloitteita korjausjaksojen aloittamiseen ja että korjausjaksoja aloitettiin myös suorina korjauksina.

Seuraavaksi tarkastelin korjausten kieltä, ja etsin yleisimmät eri tapaukset siitä, mitä korjauksilla korjattiin. Havaitsin, että *Pussikaljaromaanissa* myös korjauksen koh-

teena olivat sellaiset kielelliset yksiköt – sanat, sanaa pienemmät ja suuremmat kokonaisuudet – jotka on kuvattu korjausjäsenystutkimuksessa.

Erittelin niitä toimintoja, joita korjausjäsenyksillä tehdään. Jaottelin toiminnot niiden esiintymisfrekvenssin mukaan. Esittelin yleisiä ja erikoisia toimintoja sekä tarinankerrontaan liittyviä toimintoja. Yleisiä toimintoja korjausjaksoissa olivat tarkennus, oikaisu, ymmärrysehdokkaan hylkääminen, saman- ja erimielisyyden ilmaisu sekä osallistumiskehikossa liikkuminen. Erikoisista tapauksista nostin esille keskustelun päälinjalle palaamisen, topiikin sulkemisen ja rekisterin vaihdon. Kertomiseen liittyvistä toiminnoista esittelin kertomisen osallistumiskehikkoon vaikuttavia korjauksia.

Kaikissa näissä analyyseissa korostui yksi seikka. Korjausjaksot keskittyivät *Pussikaljaromaanissa* itsekorjauksiin. Korjauksen teki itse joko samassa vuorossa ongelmailmauksen kanssa tai toisen tekemän korjausaloitteen jälkeen. Toisen korjaaminen oli teoksessa marginaalista toimintaa.

Lopuksi yhdistin edellä olevien korjausjäsenyserittelyjen havaintoja luvussa, jossa tarkastelin korjausten yhteyttä intersubjektiivisuuden säilyttämiseen ja palauttamiseen dialogissa. Aiemman analyysini perusteella oli selvää, että korjausjaksoilla on jokin merkitys teoksen kokonaisuudessa. Tämä merkitys on yhteisymmärryksen säilyminen ja palautuminen. Lisäksi esittelin tutkielman tässä osassa sellaisia esimerkkikatkelmia dialogista, joilla on yhteys romaanin tulkintaan. Korjausjaksot eivät siis ole *Pussikaljaromaanissa* teoksen kokonaisuudesta irrallisia ilmiöitä, eivät Rimmisen kikkailua puheen luomisessa. Korjausjaksoilla on selkeä tehtävä teoksen kerronnassa dialogin osana. Korjausjaksot ilmentävät romaanihenkilöiden suhteita toisiinsa, heidän välistään yhteisyyttä, jota he myös puheellaan vaalivat. Korjausten funktiona on pitää yllä mekonstruktiota: sitä, että Marsalkka, Lihi ja Henninen ovat yhtä.

Korjauksia käytettiin dialogissa siihen, että puhuja tulisi ymmärretyksi. Tähän tarkoitukseen keskustelun osanottajat käyttivät niin itsekorjausta kuin toisen aloittamaa korjaamista. Joissain harvoissa tapauksissa tehtiin toisen korjaamista. Korjausjaksojen suuri määrä dialogissa osoittaa, että henkilöille on tärkeää tulla ymmärretyksi. Lisäksi henkilöt pitävät tärkeänä sitä, että he ymmärtävät toisia. Korjausjaksoja käytettiin myös paljon siihen, että niillä tarkistettiin ymmärtämistä. Tähän tarkoitukseen käytettävissä korjausjaksoissa oli usein toisen tekemä korjausaloite, jolla vastaanottaja osoitti, ettei ymmärtänyt tai kuullut mitä toinen sanoi. Korjausvuorossa ongelmavuoron tuottaja palautti ymmärryksen.

Osassa korjausjaksoista orientoituminen intersubjektiivisuuden säilymiseen näkyi faktojen oikaisuna. Tällaisissa korjausjaksoissa oikaistiin ongelmavuoron tuottajaa. Oikaisun tarkoituksena oli estää väärinkäsitysten syntyminen. Myös näissä jaksoissa siis oltiin tekemisessä ymmärtämisen kanssa.

Löysin kuitenkin vielä neljännen intersubjektiivisuuteen liittyvän toimintotyyppin. *Pussikaljaromaanin* dialogissa on paljon korjausjakson näköisiä keskustelunpätkiä, joilla ei kuitenkaan korjata mitään. Koska näitä oli teoksessa runsaasti, päättelin, että kyseessä on kolmikön oma sosiolekti. Päähenkilöiden tapa puhua on korjaileva ja korjausjäsenystä käytetään muuhunkin kuin korjaamiseen kuten yhteiskonstruktioihin ja kielelliseen leikittelyyn. Etenkin yhteiskonstruktioissa on kyse yhteisen kielellisen maailman rakentamisesta, intersubjektiivisuudesta.

Koska korjausjaksot kietoutuvat näin tiiviisti intersubjektiivisuuden käsitteen ympärille, voin todeta, että korjausjaksojen analyysi tukee *Pussikaljaromaanin* tulkintaa, erityisesti ystävyuden, hyväksynnän ja yhteisymmärryksen teemojen osalta. Korjausjäsenys on, niin kuin se on myös todellisuudessa, keskustelijoiden resurssi hallita puhumisen, kuulemisen ja ymmärtämisen ongelmia puhehetkellä. Korjaukset ovat läsnä dialogissa läpi teoksen. Korjaamisen runsaus osoittaa sitä, että henkilöt haluavat tulla ymmärretyksi oikein ja myös ymmärtää toisiaan. Yhteisymmärrystä haetaan ja etsitään läpi teoksen, koko päivän kaikissa keskusteluissa. Lopulta kun kolmikko on löytänyt rauhan Linnunlaulun sillalta, eivätkä he ole enää menossa mihinkään, ymmärrys löytyy. Aiemmin intersubjektiivisuuden säilyttämiseksi puhuttiin, mutta nyt yhteisymmärrys on olemassa ilman, että tarvitsee sanoa mitään.

(92)

– – [Marsalkka] ajautui nopeasti johonkin tukalaan pidätysongelmaiseen avautumisentarpeeseen ja rupesi jo aukomaan suutaan huutaakseen että mä rakastan teitä tai jotain sellaista – –

– – ja tietysti se rupesi tulemaan sieltä se lämminhenkinen vielä puolihumalainen asia, se piti aloittaa siten että siinä unessa tuli tosiaan ajatelleeksi kaikenlaista sellaista että, mutta Henninen pisti sen puheen äkkiä poikki ja sanoi: – Marsalkka. Me ymmärretään. Mä sanoin jo.

Ja niin se oli sitten kai kaikki jotenkin ymmärretty. (PKR 2004: 325, 327–328.)

10 Pohdinta

Pussikaljaromaanin dialogissa välitön vaikutelma on se, että Rimminen vangitsee puheesta jotain perustavanlaatuista ja muuntaa sen kirjoitukseksi aidontuntuisesti. Vaikutelma on välitön, mutta aluksi en osannut sanoa, millä keinoilla kirjailija sen tekee. Kyse ei voi olla pelkistä puhekielisistä sananvalinnoista, sillä niitä käyttävät muutkin kirjailijat – niin dialogissa kuin kerronnassa ylipäänsä. Ensimmäinen havaintoni siitä, mikä tekee Mikko Rimmisen kirjoittamasta dialogista todellista puhetta muistuttavaa, on se, että se on prosessimaista. Kiinnitin huomion siihen, että henkilöhahmot vaikuttavat tuottavan puhetta tässä ja nyt. He aloittavat sanomaan jotain, mutta jättävät lausuman kesken ja aloittavat uuden. He tekevät sanahakuja puhuessaan. He muuttavat lausumiin monella tapaa – täsmentävät, tarkentavat, korjaavat.

Pussikaljaromaanin dialogin soveltuvuudessa tämän tutkimuksen aineistoksi tärkeintä oli kuitenkin se, että siinä on kolme henkilöä, jotka puhuvat keskenään koko teoksen ajan. Vaikka yhden henkilön – Marsalkan – rooli teoksessa on korostunut, ovat Lihi ja Henninen koko ajan läsnä ja dialogi on kolmenkeskistä toimintaa. Tämä tuo dialogiin oman piirteensä. Lisäksi romaanissa dialogi on henkilöiden keino pitää yllä ja uusintaa ystävyyyttään. He kohtaavat päivän aikana vastoinkäymisiä, joista he selviävät puheen. Kaikesta voi puhua, vaikka puhuminen onkin välillä vaikeaa ja väärinymmärryksiä sattuu. Kohdatessaan vaikeuksia ymmärtää toista tai saada sanottavaansa sanotuksi, kolmikko käsittelee puheen ongelmaa puhumalla. Intersubjektiivisuus ja yhteisymmärrys ovat teoksessa usein uhattuna, mutta ymmärrys palautuu aina. Lopulta yhteisymmärrys on niin vahvaa, että enää ei tarvitse sanoa mitään.

Tavoitteeni tässä tutkielmassa oli selvittää, millä keinoin Rimminen luo aitoa puhemaisuutta tekstiin, dialogiin. Tarkoituksenani oli tarkastella dialogia puhekielen tutkimuksen keinoilla ja selvittää, mitä huomioita teoksen dialogista pystyy tekemään keskusteluanalyysin avulla.

Keskusteluanalyysin perusilmiöt ovat vuorottelut, sekvenssit ja korjaus. On selvää, että kaunokirjallisten teosten dialogissa toteutuu vuorottelu. Yksi puhuu tekstissä kerrallaan ja vuorojen vaihtuminen on merkitty tekstiin esimerkiksi ajatusviivoin, lainausmerkein tai kerronnan avulla. Toisaalta kaunokirjallisuudessa on mahdollista kuvata myös päällekkäispuhuntaa kerronnan avulla. Ajatusviivoin muodostuvat dialogikatkel-

mat muodostavat sekvenssejä. Se, mikä *Pussikaljaromaanissa* pistää silmään, on korjausten runsas määrä. Henkilöhahmot puhuvat paljon. Puhuessaan he keskeyttävät lausumiaan, aloittavat alusta tai kumoavat sanomaansa korjaten. He myös reagoivat toistensa puheeseen tehden vaikkapa korjausaloitteita, jos eivät ymmärrä toistensa lausumia. Korjausjäsenitys keskustelunanalyttisena perusilmiönä ja korjausjaksojen runsaus *Pussikaljaromaanissa* tekivät korjausten tarkastelun tästä dialogista mielekkään ja perustellun tutkimuskohteen.

Kirjaa lukiessa tulkintaan vaikuttaa romaanin puhehetken tapahtumia enemmän poikien välinen vuorovaikutuspuhe – dialogi ja puhe. Yhdenpäivänromaanina teos ei voi kuvata mitään suurta tapahtumaa ja sen juoni onkin pirstaleinen. Se, mikä teosta kannattelee, on kolmikön välinen yhteys: kaiken jakaminen parhaiden ystävien kesken. Teoksen teemoiksi esitin ystävyys, rakkauden, yhteisymmärryksen ja hyväksynnän. Halusin selvittää, voiko keskustelunanalyttinen tarkastelu tuoda jotain lisää tavanomaiseen tulkintaan.

Keskustelunalyysi ei missään nimessä riitä kaunokirjallisuuden tulkintaan yksin: se ei voi korvata perinteistä kokonaisteokseen pohjautuvaa kirjallisuuden tulkintaa. Analyysissäni korjausjäsenityksestä romaanin dialogissa havaitsin, että korjausjaksot romaanihenkilöiden puheessa olivat merkityksellisiä intersubjektivisuuden kannalta. Kun luvussa 2 vain totesin, että romaanin tapahtumien ja henkilöiden keskinäisen suhteen perusteella romaanin teemoja ovat ystävyys ja yhteisymmärrys, pystyn luvuissa 8 ja 9 perustelemaan dialogin perusteella, miksi näin on. Keskustelunalyysillä kirjallisuuden dialogista ja puheesta on mahdollista tehdä luotettavia havaintoja ja havaita rakenteita, joita muuten dialogista ei huomaisi. Ennen kaikkea keskustelunalyysi antaa käsitteet, joilla näistä rakenteista voi puhua ja tehdä niitä näkyväksi.

Dialogin analyysi keskustelunalyysillä tuo siis teoksen tulkintaan lisätodisteita. Toisaalta tein dialogin analyysia luettuani romaanin useaan kertaan, joten tulkinnat ovat tietysti ohjanneet myös analyysiani. Vastaus kysymykseen, tuoko keskustelunalyysi tuoda romaanin tulkintaan lisäarvoa, vaikuttaakin kehäpäätelmältä. Tekemäni tulkinnat ohjaavat analyysiani, jolla tuen alkuperäistä tulkintaani. Romaanin dialogi on kuitenkin vaikuttanut alkuperäiseen tulkintaani jo silloin, kun en osannut nimetä jähkailevaa prosessimaisuutta siinä korjausjäsenitykseksi. Silti mitään varmaa siitä, voiko keskustelunalyysi lisäarvoa teoksen tulkintaan, en voi sanoa. Tämän tutkielman perusteella kui-

tenkin havaitsin, että keskustelunanalyysin pystyy valjastamaan myös tulkinnan työkaluksi, jos teosta on tulkittu perinteisin keinoin.

Tutkielman luotettavuuteen vaikuttaa näkökulma, jolla dialogia tarkastelin. Analyysissa minun tuli rajata se, kuinka syvällisesti suhtauduin dialogiin. Kaunokirjallisessa puheessa sanat ovat kirjailijan romaanihenkilöiden suihin antamia, joten puheellaan henkilöt eivät vain puhu vaan he ovat välineitä kirjailijalle tuoda esiin haluamiaan näkökohtia. Alkuvaiheessa tuntuikin, että dialogia olisi voinut analysoida pohjattomasti, jos sitä tarkastelisi nimenomaan kaunokirjallisena tekstinä, kirjailijan luomuksena. Siksi teinkin valinnan tarkastella puhetta *Pussikaljaromaanissa* romaanihenkilöiden kannalta. Suhtauduin henkilöihin miltei kuin oikeisiin ihmisiin, jottei dialogin analyysi olisi laajentunut liikaa. Pysyttelin analyysissäni dialogin pinnalla kuitenkin huomioiden teoskokonaisuuden ja käsitellen puhetta siinä kontekstissa. Uskon, että jos olisin sukeltanut syvemmälle, olisin saanut runsaammin tuloksia kirjallisuudesta. Tutkin tässä kuitenkin ensisijaisesti kieltä.

Kirjallisuutta tutkiessa saatoin ottaa vapauksia, joita keskustelunanalyttinen tutkimusote ei vuorovaikutuspuhetta tutkiessa sallisi. Toisaalta näitä vapauksia tuntui tutkimuksen kuluessa lipsahtavan analyysiin, sillä ennako-oletukseni, jo tekemäni tulkinta romaanista, ohjasi näkökulman valintaa niin voimakkaasti. Jollain toisella ennakoajatuksella tai tulkinnalla aineistostani olisi varmasti tehty toisenlaisia tulkintoja. Useaan otteeseen epäilin itsekkin omia havaintojani ja osittain olen näitä epäilyjäni myös kirjoittanut analyysiin auki. Kirjallisuudentutkimuksessa on kuitenkin vallalla käsitys, että jokainen lukija tekee omat tulkintansa teoksesta ja kirjailija voi kirjoittaa tekstiin vain suuntaviivat sille. Nämä suuntaviivat, kielelliset valinnat, olen analysoinut tarkasti, mutta muistutan, että jokaisella lukijalla on vapaus tulkita näiden kielellisten piirteiden perusteella teosta haluamallaan tavalla. Oman näkökulmani valinta johti analyysin kautta näihin tulkintoihin, joita tässä tutkielmassa olen esitellyt.

Tässä tutkielmassa en siis saanut aineistosta uusia näkökulmia tulkintaan, vain tukea aiemmalle tulkinnalleni. Se, mistä kuitenkin sain varmoja tuloksia, on Mikko Rimmisen tavasta kirjoittaa dialogia ja puhetta *Pussikaljaromaanissa*. Lähtökohtani oli se, että pystyin kuvaamaan teoksen dialogia “aidontuntuiseksi puheeksi”. Nyt pystyn esittämään kieleen perustuvia havaintoja siitä, miten hän on luonut tämän aidon puheen kirjoitukseksi. Keskustelunanalyysi taipui tämän teoksen dialogin tutkimiseen yllättävänkin hyvin, mikä on osaltaan merkki siitä, että romaanin dialogi muistuttaa aitoa, aidoissa

vuorovaikutustilanteissa esiintyvää puhetta. En kuitenkaan yleistäisi tätä havaintoa: keskustelunanalyysi tuskin sopii kaikkien romaanien dialogin tarkasteluun. Tässä teoksessa se kuitenkin toi esille dialogista sellaisia puheeseen verrattavia seikkoja, että mitä pidemmälle analyysi eteni, sitä tarkempia havaintoja pystyin tekemään kirjailijan taidosta kirjoittaa puhetta.

Soisin, että keskustelunanalyttinen kaunokirjallisen dialogin ja puheen tutkiminen jatkuu. Vaikka analysoin *Pussikaljaromaanista* yhden ilmiön, korjausjäsennyksen, perusteellisesti, olisi teoksessa aineksia myös muiden ilmiöiden analyysiin. Esimerkiksi ilmaisut *niinku* ja *tai jotain* esiintyvät dialogissa usein, joten niillä saattaa olla kiinnostavia tehtäviä dialogin vuorovaikutuksessa. Myös *että*-lauseita dialogissa oli paljon. Niiden lauseita toisiinsa ketjuttavaa tehtävää tai toisten äänien tuomista puheeseen voisi tarkastella teoksen dialogissa. Tärkeämpää kuin *Pussikaljaromaanin* lisätutkimus olisi kehittääni metodin muokkaaminen edelleen. Sitä, toimiiko keskustelunanalyysi myös muiden kaunokirjallisten teosten dialogin ja puheen tutkimisen välineenä, tulisi koettaa. Tällä menetelmällä tietämys romaanien dialogin kielenkäytöstä ja kielellisestä rakenteesta tarkentuisi.

Vaikka tutkimukseni fokus olikin kirjallisuudessa ja yksittäisen kirjailijan kielenkäytön tutkimisessa, toi romaanin dialogin tutkiminen esille kysymyksiä korjausjäsennyksestä. Havaitsin syventyessäni keskustelunanalyttisen tutkimukseen, että suomen kielessä korjausjäsennystä ei ole tutkittu perusteellisesti. Erityisesti jäin pohtimaan Sorjosen ja Laakson (2005) ja Haakanan ja Kurhilan (2009) tutkimusten ristiriitaa *eiku*-partikkelista. Sorjosen ja Laakson mukaan *eiku* on erikoistunut itsekorjauksiin, ja tätä mieltä on myös ISK (§862). Kuitenkin Haakanan ja Kurhilan mukaan sitä käytetään myös toisen korjaamisessa. Omassa fiktiivisessä aineistossani *eiku* esiintyi useammin toisen korjaamisessa, mutta silloinkin osana itsekorjausta. *Eiku*-partikkelin käyttöä itsekorjauksissa ja toisen korjaamisessa tulisi siis tutkia todellisesta arkipuheesta, jotta sen erikoistumisesta jompaankumpaan käyttöön voitaisiin sanoa jotain varmempaa. Voisiko olla niin, että *eiku*-partikkeliin liittyy itsekorjauksen ja toisen korjaamisen kaksoistehtävä? Partikkeleista myös *siis* ja *tai* kaipaisivat lisätutkimusta. Partikkeliyhtymä *tai siis* ei ole saanut osakseen omaa tutkimusta. Sen valtava taajuus *Pussikaljaromaanissa* sai minut tarkastelemaan sen käyttöä omassa ja lähipiirini puheessa ja havaitsin, että sitä käytetään myös arkipuheessa. Kiinnostavaa olisi selvittää, onko *tai siis* arkipuheessa ylei-

nen ilmiö ja millaista työnjakoa on esimerkiksi *tai siis* -yhtymällä ja *eikulla*. Korjausaloitteissa tutkittavaa riittäisi yleisemminkin.

Se, mitä lopulta osoitin tällä tutkielmalla on, että keskusteluanalyysillä voi tutkia myös muuta kuin aitoa vuorovaikutuspuhetta. Sen avulla voi jäljittää kirjoitetusta puheesta niitä piirteitä, joiden puolesta kirjoitus muistuttaa puhetta. Keskusteluanalyytinen kaunokirjallisuuden tarkastelu syventää tietämystä siitä, miten yksittäinen kirjailija luo dialogia. Koska kaunokirjallisuus on yksi kielenkäytön muoto ja romaanit yksittäisiä esiintymiä tässä muodossa, pystyn tutkielmallani ottamaan kantaa kirjoitetun kielen yhteen erityisalueeseen: puheen kirjoittamiseen.

Lähteet

- BROUWER, CATHERINE E. – GITTE RASMUSSEN – JOHANNES WAGNER 2004: Embedded corrections in second language talk. Teoksessa Rod Gardner ja Johannes Wagner (toim.) *Second Language Conversations*. s. 75–92. London, New York: Continuum.
- DREW, PAUL 1997: 'Open' class repair initiators in response to sequential sources of troubles in conversation. – *Journal of Pragmatics* 28 (1997). s. 69–101.
- ETELÄMÄKI, MARJA 2006: *Toiminta ja tarkoite. Tutkimus suomen pronominiesta* tämä. Helsinki: SKS.
- GOODWIN, MARJORIE H. 1990: *He-said-she-said. Talk as social organization among black children*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- HAAKANA, MARKKU 1996: Huumori ja vakava keskustelun kategorioina. Teoksessa Auli Hakulinen (toim.) *Suomalaisen keskustelun keinoja II*. s. 141–172. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- HAAKANA, MARKKU 1999: *Laughing matters. A conversation analytical study of laughter in doctor-patient interaction*. Helsinki
- HAAKANA, MARKKU – SALLA KURHILA 2009: Other-correction in everyday interaction: some comparative aspects. Teoksessa Markku Haakana, Minna Laakso ja Jan Lindström (toim.) *Talk in Interaction. Comparative dimensions*. s. 152–179. Helsinki: SKS
- HAAKANA, MARKKU 2011: *Mitä ja muut avoimet korjausaloitteet*. – *Virittäjä* 1/2011. s. 36–67
- HAKULINEN, AULI 1996: Johdanto: keskusteluanalyysin profiilista ja tilasta. Teoksessa Auli Hakulinen (toim.) *Suomalaisen keskustelun keinoja II*. s. 9–22. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- HERITAGE, JOHN 1984: *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. Helsinki: Gaudeamus.
- HIIDENMAA, PIRJO 2003: *Suomen kieli – who cares?* Helsinki: Otava
- HS15.8.2004: *Syksyn kaunokirjallisuus*.
- HS 3.12.2004: *Näitä kirjoja kriitikot kiittivät vuonna 2004*.
- IKONEN, TEEMU 2001: Tarina ja juoni. Teoksessa Outi Alanko ja Tiina Käkelä-Puumala (toim.) *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. s. 184–206. Helsinki: SKS.
- JAAKOLA, MINNA 2006: Pussikaljaromaanin ääniä. Teoksessa Taru Nordlund, Tiina Onikki-Rantajääskö ja Toni Suutari (toim.) *Kohtauspaikkana kieli. Näkökulmia persoonaan, muutokseen ja valintoihin*. s. 163–181. Helsinki: SKS.

- KALIN, MAIJA 1995: *Coping with problems of understanding. Repair sequences in conversations between native and non-native speakers.* Studia philologica Jyväskyläensia 36. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 2008: Kirjailijan kieltä tutkimassa. Teoksessa Tiina Onikki-Rantajääskö ja Mari Siirainen (toim.) *Kieltä kohti.* s. 34–48. Helsinki: Otava.
- KURHILA, SALLA 2003: *Co-constructing understanding in second language conversation.* Helsinki: University of Helsinki.
- KEEVALLIK, LEELO 2008: Conjunction and sequenced actions. The Estonian complementizer and evidential particle *et*. Teoksessa Ritva Laury (toim.) *Crosslinguistic studies of clause combining. The multifunctionality of conjunctions.* s. 153–178. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- KOIVISTO, VESA 2008: Sananmuodostuksen elämää. Teoksessa Tiina Onikki-Rantajääskö ja Mari Siirainen (toim.) *Kieltä kohti.* s. 190–217. Helsinki: Otava.
- KÄKELÄ-PUUMALA, TIINA 2001: Persoona, funktio, teksti – henkilöhahmojen tutkimuksesta. Teoksessa Outi Alanko ja Tiina Käkelä-Puumala (toim.) *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä.* s. 241–271. Helsinki: SKS.
- LAURY, RITVA 1997: *Demonstratives in interaction. The emergence of definite article in Finnish.* Amsterdam: John Benjamins.
- LAURY, RITVA – EEVA-LEENA SEPPÄNEN 2008: Clause combining, interaction, evidentiality, participation structure, and the conjunction-particle continuum. The Finnish *että*. Teoksessa Ritva Laury (toim.) *Crosslinguistic studies of clause combining. The multifunctionality of conjunctions.* s. 153–178. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- LERNER, GENE H. 2002: Turn sharing. The choral co-production of talk-in-interaction. Teoksessa Celia E. Ford, Barbara A. Fox ja Sandra A. Thompson (toim.) *The Language of Turn and sequence.* s. 225–256. Oxford: Oxford University Press.
- LERNER, GENE H. 2004: Introductory remarks. Teoksessa Gene H. Lerner (toim.) *Conversation Analysis. Studies from the first generation.* s. 1–11. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- LILJA, NIINA 2010: *Ongelmista oppimiseen. Toisen aloittamat korjausjaksot kakkoskielissä keskustelussa.* Jyväskylä studies in humanities 146. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- LONDEN, ANNE-MARIE 1989: *Litterärt talspråk. Studier i Runar Schildts berättarteknik med särskild hänsyn till dialogen.* Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland
- MAJANDER, ANTTI 2004: *Pussikaljaromaani perusti yhteiskuntaluokan. Yhdenpäivän-romaani Kallion löysäläisistä jatkaa komeaa kirjallista linjaa.* – HS: 4.9.2004.
- MAJANDER, ANTTI 2004: *Huumorilla kylmyyttä vastaan.* – HS: 3.12.2010.

- NUUTINEN, VEERA 2011: *Syntynyt sympaattiseksi hulttioksi*. – HS: 25.8.2011.
- ROUTARINNE, SARA 1997: Kertomuksen rakentaminen. Teoksessa Liisa Tainio (toim.) *Keskustelunanalyysin perusteet*. s. 138–155. Tampere: Vastapaino.
- ROUTARINNE SARA 2003: *Tytöt äänessä. Parenteesit ja nouseva sävelkulku kertojien vuorovaikutuskeinoina*. Helsinki: SKS.
- SACKS, HARVEY 1992a [1967]: *Lectures on conversation 1*. Oxford: Blackwell
- SACKS, HARVEY 1992b [1972]: *Lectures on conversation 2*. Oxford: Blackwell
- SACKS, HARVEY – EMANUEL A. SCHEGLOFF – GAIL JEFFERSON 1974: A simplest systematics for the organisation of turn-taking for conversation. – *Language* 50. s. 696–735.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. 1968: Sequencing in conversational openings. – *American Anthropologist* 70. s. 1075–1095
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. – GAIL JEFFERSON – HARVEY SACKS 1977: The preference for self-correction in the organization of repair in conversation. – *Language* 53. s. 361–382.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. 1992: Repair after next turn. The last structurally provided defense of intersubjectivity in conversation. – *American Journal of Sociology* 95. s. 1295–1345.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. 2007: *Sequence organization in interaction. A primer in conversation analysis I*. Cambridge: University Press
- SELTING, MARGRET 1996: Prosody as an activity-type distinctive cue in conversation: the case of so-called ‘astonished’ questions in repair initiation. Teoksessa Elizabeth Couper-Kuhlen ja Margret Selting (toim.) *Prosody in conversation: interactional studies*. s. 231–270. Cambridge: University Press.
- SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 1997a: Vuorovaikutus paperilla. – Liisa Tainio (toim.) *Keskustelunanalyysin perusteet*. s. 18–31. Tampere: Vastapaino.
- SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 1997b: Osallistumiskehikko. – Liisa Tainio (toim.) *Keskustelunanalyysin perusteet*. s. 156–176. Tampere: Vastapaino.
- SIDNELL, JACK 2010: *Conversation analysis. An introduction*. Chichester, U.K.: Wiley-Blackwell
- SORJONEN, MARJA-LEENA 1997: Korjausjäsenitys. Teoksessa Liisa Tainio (toim.) *Keskustelunanalyysin perusteet*. s. 111–137. Tampere: Vastapaino.
- SORJONEN, MARJA-LEENA 2001: *Responding in conversation. A study of response particles in Finnish*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

- SORJONEN, MARJA-LEENA – MINNA LAAKSO 2005: Katko vai eiku? Itsekorjauksen aloitustavat ja vuorovaikutustehtävät. – *Virittäjä* 2/2005. s. 244–271
- STENBÄCK, IRMA 2004a: *Romaani syntyi kaipuusta Kallioon*. – HS: 4.9.2004
- STENBÄCK, IRMA 2004b: *Prosaistien painajaispäivä*. – HS: 15.11.2004
- SUOMELA, SUSANNA 2001: Teemasta ja sen tutkimuksesta. Teoksessa Outi Alanko ja Tiina Käkelä-Puumala (toim.) *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. s. 141–162. Helsinki: SKS.
- TAINIO LIISA 1996: Kannanotoista arkikeskustelussa. Teoksessa Auli Hakulinen (toim.) *Suomalaisen keskustelun keinoja II*. s. 81–108. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- VISK = HAKULINEN, AULI – MARIA VILKUNA – RIITTA KORHONEN – VESA KOIVISTO – TARJA RIITTA HEINONEN – IRJA ALHO 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: SKS. Verkkooversio. Viitattu 15.12.2011–20.4.2012. <http://kaino.kotus.fi/visk/>
- VÄLIAHO, TUOMO 2011: *Onnellinen elokuvamies*. – HS: 4.9.2011.

Painamattomat lähteet

- KARHU, TUOMO 2004: *Jakautuvan Suomen dokumentti*. <http://www.kiiltomato.net/mikko-rimminen-pussikaljaromaani/> Viitattu 3.11.2011
- TILVIS, MAIKKI 2006: “ – –jäyhää alakuloista passiivia johon sitten kuitenkin sisältyi se monikko – –” *Kerronta ja kertojan rooli Mikko Rimmisen Pussikaljaromaanissa*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- VAARA, JOHANNA 2012: *Partikkelit korjausaloitteina Mikko Rimmisen Pussikaljaromaanin dialogissa*. Kandidaatintutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- WIKIPEDIA 2011: *Mikko Rimminen*. http://fi.wikipedia.org/wiki/Mikko_Rimminen Viitattu 18.11.2011.

Aineisto

- PKR = RIMMINEN, MIKKO 2004: *Pussikaljaromaani*. Helsinki: Teos